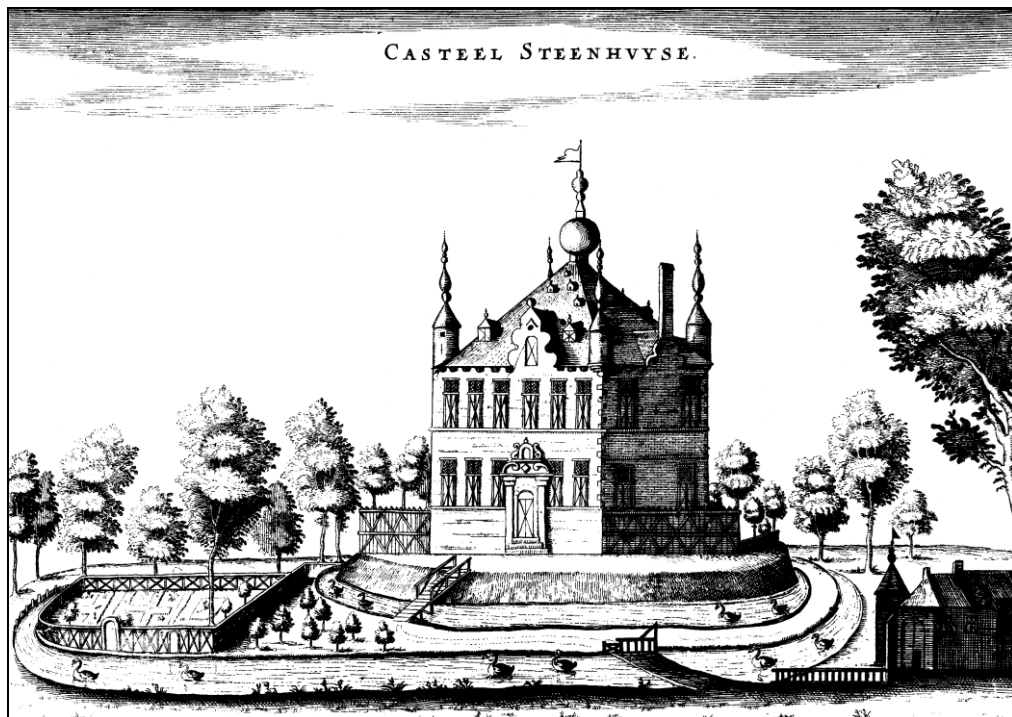

BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN
STEENHUIZE - WIJNHUIZE

HEREN EN PRINSEN TE STEENHUYSE (1155 – 1794)

H.J. Herpelinck

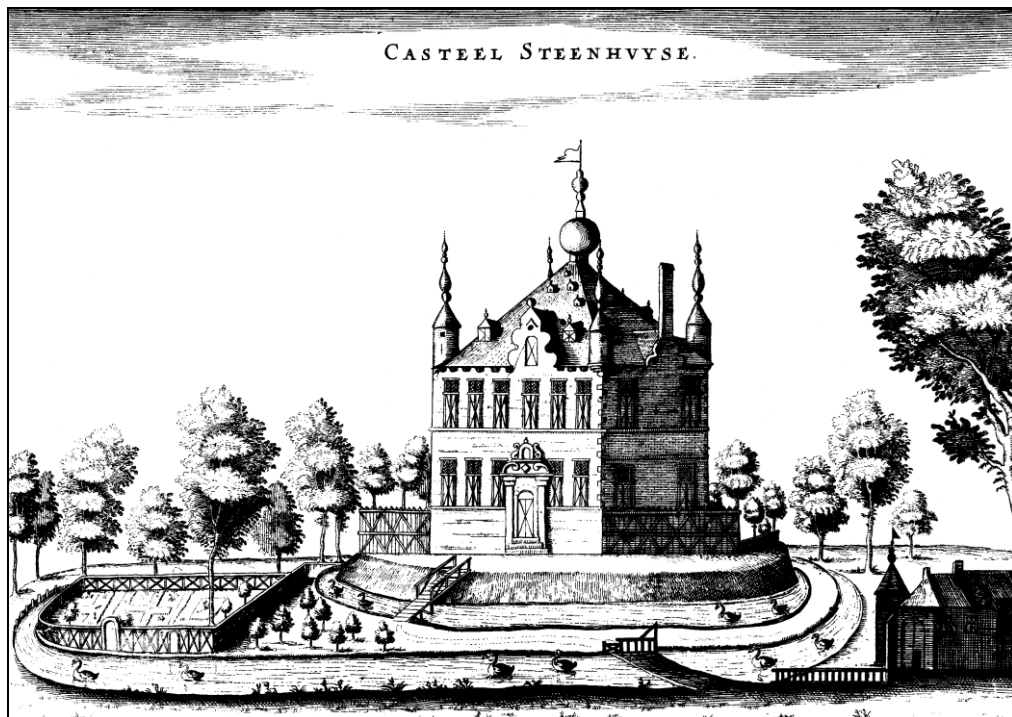
Steenhuize, 2006.

**BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS
VAN STEENHUIZE -WIJNHUIZE**

Plus est en vous

BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN
STEENHUIZE - WIJNHUIZE

HEREN EN PRINSEN TE STEENHUYSE (1155 – 1794)

H.J. Herpelinck

Steenhuize, 2006.

“Heren en Prinsen te Steenhuize” werd uitgegeven met de medewerking van:

Z.E.H. Van Hecke J., pastoor parochie O.-L.-V.-Hemelvaart, Steenhuize.
Arren P., toelating gedeeltelijke overname kasteelgeschiedenis.
Borremans D., taaladvies.
De Frenne P, laatste bewoner van het prinsenkasteel.
De Schepper O., documentatie omtrent het Prinsenhof.
Schoutteten J., documentatie omtrent de kasteelhoeve aan de Krommestraat.
Van Den Berghe M., auteur “Het Land van Aalst”.
Vanhoutte J., licentiaat geschiedenis.

De uitleners van persoonlijke archieven werden onder de prent vermeld.

Met dank aan:

Algemeen Rijksarchief, Brussel.
Kerkarchief O.-L.-V.-Hemelvaart, Steenhuize.
Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel.
Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Brussel.
Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde, Gent.
Prentenkabinet, Brussel.
Rijksarchief, Ronse.
Stad Gent, Departement Cultuur, Hotel d’Hane Steenhuyse.

Dauidsfonds, afdeling Steenhuize.

Met de steun van het gemeentebestuur en de burgemeester van HERZELE, Dhr. J. Van Tittelboom.

D/2006/H.J. HERPELINCK, UITGEVER.

© 2006, H.J. HERPELINCK

STEENHUIZE-WIJNHUIZE

*Ik ben van u zoo verre,
ik waar bij u zoo graag,
en zeide u alle de liefde
die 'k in de ziele draag !*

INLEIDING

Reeds meer dan honderd jaar geleden schreven Frans De Potter en Jan Broeckaert hun eminent naslagwerk *“Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost-Vlaanderen”*, waarin ook aan onze mooie gemeente Steenhuize-Wijnhuize aandacht besteed werd. Zoals dat in die tijd gebruikelijk was, werden een 40-tal blz. tekst gevolgd door een 16-tal blz. bijlagen (in het Frans). Daarmee waren De Potter en Broeckaert de eersten die de bewonderenswaardige geschiedenis van ons dorp optekenden.

Bij de studie van tientallen Oost-Vlaamse gemeenten kwamen de auteurs tot een markante vaststelling: *“Er zijn weinig dorpen in het graafschap Vlaanderen, welke zoo dikwijls in de oude schriften genoemd worden als Steenhuize. Niet dat er op zijn grondgebied zoovele merkwaardige gebeurtenissen voorvielen, maar uit hoofde van zijne heerengeslachten, welke, dank aan een aanzienlijk vermogen, eenen bijzonderen hoogen rang in den staat bekleedden, en mannen opleverden die, zoo wegens hunne deelneming aan de staatkundige beroerten in Vlaanderen als om de dapperheid of vermetelheid van verschillende hunner leden, door de pen der kroniekschrijvers niet konden vergeten worden”*.

Vandaag is “de pen in de hand nemen” iets helemaal anders: het huidige archiefbestand dat zich in het Rijksarchief te Ronse bevindt heeft een omvang van 2,87 strekkende meter. Het bevat de bescheiden omtrent de Heer (1348-1811), het leenhof (1366-1794) en de schepenbank (1616-1793) van Steenhuize. De inventarisatie van de stukken, die in 2001 werd doorgevoerd, is te danken aan Dhr. Herman Van Isterdael, Diensthoofd bij het Rijksarchief te Leuven.

In het archief van de abdij van Affligem bewaart men een *“Recueil van een deel der principaelste papieren regarderende de prochie, prinsdomme ende vrijheyte van Steenhuyse”*. De bundel omvat 75 stukken die een tijdperk bestrijken van het jaar 1400 tot augustus 1791. Dom Cyprianus Coppens O.S.B. liet reeds vanaf de eerste jaargang in 1949 van *“Het Land van Aalst”* een artikelenreeks verschijnen omtrent deze bundel.

In 1988 schreef Marc Van Den Berghe, eveneens in *“Het Land van Aalst”* een wetenschappelijk artikel omtrent *“De oorspronkelijke Heren van Steenhuize”*, een bijdrage van 60 bladzijden ! Naast de verste vermeldingen tot het midden van de 13de eeuw, had de auteur aandacht voor het oorspronkelijk geslacht de Steenhuyse vanaf het midden van de 13de tot het midden van de 15de eeuw.

Met een thesis onder de titel “*Van robins tot très grands nobles: de sociale klim van het geslacht de Richardot in de Zuidelijke Nederlanden (1540-1701)*” waarmede Jurgen Vanhoutte promoveerde tot licentiaat in de geschiedenis, volgen wij het reilen en zeilen van de familie de Richardot, eveneens te Steenhuize. Ook deze thesis van de Katholieke Universiteit te Leuven uit 1999 leverde tot nu toe een ongekende bijdrage tot de plaatselijke geschiedenis.

Olivier de Trazegnies, Hoofdredacteur van “*De woonstede door de eeuwen heen*” publiceerde in 1988 een gedetailleerde bijdrage over “*Le château et la principauté de Steenhuyse*”, dat door Steenhuizenaar Marc Van Den Berghe in het nederlands werd vertaald.

Wat de familiegeschiedenis betreft mocht ik beroep doen op het archief van het Hotel D’Hane de Steenhuyse te Gent, op de “*Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*” en op de joviale medewerking van (de 84-jarige!) Heer Achille Pierre De Frenne uit Bois-de-Lessines, de laatste bewoner van het Prinsenkasteel.

Waardevolle brochures van pastoor M. Temmerman uit 1976 en van Luk Beeckmans/ Marcel Cock uit 1989 geven ons een betere kijk op onze kerkgeschiedenis.

Tot daar enkele van de recente studies die een nieuw verhelderend licht werpen op de geschiedenis van Steenhuize in een bepaalde periode van het Ancien Régime. Zowel voor de historische benadering als voor de leesbaarheid in een modern nederlands, drong zich een hedendaagse studie op. Dank zij het minutieuze werk van geduldige vorsers kennen wij de plaatselijke Heren van Steenhuize, de vreemde Heren, de middeleeuwse instellingen, het recht van de Heer van Steenhuize, de geschiedenis van het prinsenkasteel, het reilen en zeilen in ons prinsdom en vrijheerlijkheid.

Ook al heb ik Steenhuize zolang verlaten toch herleeft in mij, steeds meer en meer, het blijde beeld van de kinderjaren en de jeugd, ... het gesloopte hof van mijn vader, waar het klokje zo rustig tikte en waar de uren zo aangenaam waren. Dat geboortedorp van weleer vergeet men nooit ... Wie had gedacht dat dit alles zó snel voorbij zou gaan.

Tenslotte dank ik mijn vrouw Francine, die mij zoveel heeft moeten missen en allen die op rechtstreekse of onrechtstreekse wijze bij de realisatie van dit werk betrokken waren.

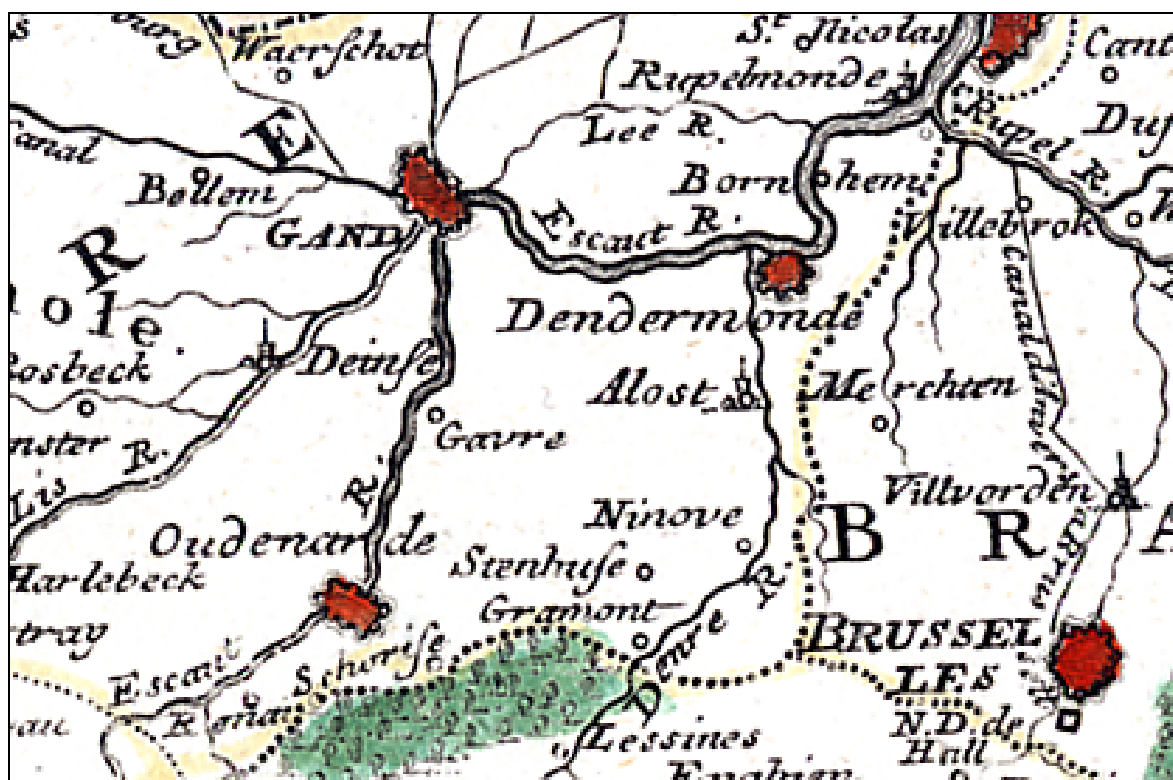
Uit het hart geschreven, hoop ik een grote leegte te vullen en met deze bijdrage vele Steenhuizenaren een genoegen te doen.

H.J. Herpinck
(herman.herpinck@skynet.be)

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris, anno 1777 (Copyright Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel)

ALGEMENE GEGEVENS

N. De Fer, *Païs Bas Catoliques connues sous le nom de FLANDRE* (extrait), 1701.

BENAMING

Over de betekenis van de naam “Sten-husen” kan weinig verwarring ontstaan. Het woord is van germaanse oorsprong en is een binding van “staina” wat steen betekent en “husum” wat huis betekent. Deze naam in zijn oorspronkelijke vorm spreekt voor zichzelf.

1148: Stenhusen; 1249: Steenhuuse; 1641: Steenhuize; 1900: Steenhuyse; 1920: Steenhuize.

LIGGING

Steenhuize-Wijnhuize is een dorp gelegen in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen, dat vanaf 1 januari 1977 een deelgemeente van HERZELE¹ geworden is. De huidige fusie HERZELE behoort tot het kanton HERZELE, administratief arrondissement Aalst en gerechtelijk arrondissement Oudenaarde.

Steenhuize-Wijnhuize grenst in het noorden aan de deelgemeente St.-Lievens-Esse (HERZELE) en St.-Antelinks (HERZELE), in het oosten aan de deelgemeente Smeerebbe-Vloerzegem (GERAARDSBERGEN) en Voorde (NINOVE), in het zuiden aan de deelgemeente St.-Maria- Lierde (LIERDE) en de deelgemeente Ophasselt (GERAARDSBERGEN), in het westen aan de deelgemeente Erwetegem (ZOTTEGEM).

¹ HERZELE is een fusie van 8 deelgemeenten: Hillegem, Sint-Lievens-Esse, Woubrechtgem, Sint-Antelinks, Borsbeke, Steenhuize-Wijnhuize, Ressegem en Herzele.

De gemeente heeft een oppervlakte van 748 ha. 89 a. en is doorsneden door de provinciebanen Ninove – Geraardsbergen en Geraardsbergen – Gent. Steenhuize-Wijnhuize ligt op ongeveer 11 km. ten noord-oosten van Nederbrakel (BRAKEL), op 26 km. ten oosten van Oudenaarde en op 31 km. ten zuid-oosten van Gent.

BEVOLKING

Een telling van Steenhuize in 1723 geeft volgende cijfers:

Nombre der menschen cleen ende groot	884
Peerden	71
Koeyen	278
Schaepen	120

De bevolking van Steenhuize-Wijnhuize is sinds de 19de eeuw nagenoeg constant gebleven:

1797: 1.364	1910: 1.836
1801: 1.524	1961: 1.701
1846: 1.921	1976: 1.592

Voor de periode 1900 tot 1970 behoren de geboorte- en sterftcijfers tot de normale waarden. De daling van de bevolking in die periode is uitsluitend te wijten aan uitwijking.

BODEMGESTELDHEID

De bodem is heuvelachtig en afhellend naar de kom toe. Het hoogste punt is gelegen op 90 m., het laagste punt op 30 m. boven de zeespiegel. Een vaste en kleiachtige grond rust op een laag mergel. Door bodembewerking en bodemverbetering wordt een uitstekende landbouwgrond bekomen. Meerdere grote boerderijen kwamen in de loop der eeuwen tot stand: de hoeve “Den Hert”, het hof te Beveren, e.a.

HYDROGRAFIE

Steenhuize-Wijnhuize wordt doorlopen door drie beken die economisch onbelangrijk zijn¹:

De **Parkbosbeek** ontspringt in het Parkbos te Erwetegem en vormt de grenslijn met St.-Maria-Lierde en Ophasselt.

De **Ertsbrugbeek** of **Mussenbeek** ontspringt op de Wayenberg te St.-Lievens-Esse en vormt de grens met genoemde deelgemeente. Verder ontvangt zij de Leenbroekbeek en loopt dan verder onder de benaming van Beverbeek. Oostwaarts vormt de Beverbeek de grens tussen Steenhuize en Voorde.

De **Leenbroekbeek** ontspringt op het gehucht Bekenhol. Nadat zij het domein van het kasteel bespoeld heeft, loopt zij verder onder de benaming Schouwbroekbeek. Zij richt zich noord-oostwaarts om zich aan de grens van Sint-Lievens-Esse met Sint-Antelinks in de Mussenbeek te werpen.

De drie beken behoren tot het stroomgebied van de Dender.

¹ De benamingen van de beken werden ontleend aan het kadasterplan van P.C. Popp uit 1860.

LANDBOUW EN NIJVERHEID

De landbouwstatistiek van 1830 vermeldt: 77 paarden, 21 veulens, 239 koppen vee, 62 kalvers, 250 zwijnen, 50 schapen en 100 geiten.

De landbouwstatistiek van 1880 vermeldt: 111 paarden en veulens, 626 koppen vee, 102 schapen, 353 zwijnen, 215 geiten en 53 biekorven.

In 1880 besloeg de bebouwde oppervlakte 657 ha. 4 aren , waarvan 125 ha. 28 a. meersen en weiden, 5 ha. 42 a. bos.

De vele kleine landbouwbedrijfjes, die eerder in het landschap verspreid lagen, zijn bijna volledig verdwenen en door enkele grote bedrijven vervangen. Ook was de industrie volledig naar de landbouw gericht: in 1830 waren er 5 oliemolens, 5 graanmolens en 2 brouwerijen.

Op de landbouw, wat confectie- en meubelindustrie na, is er vandaag nagenoeg geen werkgelegenheid, waardoor vooral de jonge bevolking de gemeente verlaat. In 1970 pendelde 54,5% van de beroepsbevolking¹.

BESTUURLIJKE INDELING

Steenhuize was onder het Ancien Regime een vrijheerlijkheid en een prinsdom. Niettegenstaande Steenhuize gelegen was onder het Land van Aalst in Vlaanderen, was het feodaal afhankelijk van het leenhof van Silly in Henegouwen en als dusdanig een leen van de heren van Trazegnies. In 1794 kwam aan dit buitenbeentje een einde. Steenhuize ressorteerde ten minste vanaf 7 september 1794 onder de administratie van het Land van Aalst.

In het Ancien Regime had Wijnhuize wereldlijk geen banden met Steenhuize. Wijnhuize was één van de dorpen van het Land en de Vrije Eigendom van Zottegem. De vereniging van “*klein Wijnhuize*” met Steenhuize was logisch in die zin dat de parochiegrenzen vanaf dat ogenblik min of meer samenvielen met de gemeentegrenzen.

De naam Steenhuize-Wijnhuize² komt in deze wetgeving voor de eerste maal voor in 1828.

Parochiaal ressorteerde Steenhuize tot 1559 onder het bisdom Kamerijk, vanaf 1559 tot het bisdom Mechelen en vanaf 1801 tot het bisdom Gent.

¹ Hervé Hasquin, *Gemeenten van België*, Brussel 1980, Vlaanderen, p. 1060.

² Steenhuize – Wijnhuize (1976): kanton Nederbrakel; Gerechtelijk arrondissement Oudenaarde.

DE VRIJHEERLIJKHEID STEENHUIZE

Oorspronkelijk was Vlaanderen bewoond door Kelten, die door de Germanen zowel west- als zuidwaarts verdreven werden. Onder de Germaanse stammen, die Vlaanderen in de eerste eeuw voor Christus bewoonden waren de Menapiërs, de Morinen en de Atrebaten de voornaamste. Van hen getuigt Caesar dat ze nooit naar hem om vrede zonden¹. Het waren de Romeinen onder Caesar die hier de eerste wegen aanlegden².

Van de zesde tot de negende eeuw behoorde Vlaanderen³ geheel tot het grote Frankenrijk van de Merovingische en Karolingische vorsten. Het werd gekerstend door de prediking van geloofsverkondigers van wie de Heilige Amandus (594-679), Eligius (590-660), Livinus (580-657) en Willibrordus (658-739) de voornaamste waren.

Terecht wordt de H. Livinus⁴ de apostel van het Land van Aalst genoemd.

De evangelisatie uit de 7de eeuw resulteerde in het oprichten van parochies. In ieder dorp verscheen een kapel of kerkje, dat door toedoen van een lekenheer gebouwd werd. Omdat deze laatste geen priester was, was hij verplicht een geestelijke aan te duiden voor de uitoefening van de goddelijke diensten.

De kerk en de bediening ervan bleef dus in handen van de heer: hij benoemde eigenmachtig de bedienaars en oefende op deze wijze rechtstreeks invloed uit op het geestelijk beheer van de parochie. Hier, zoals elders, gaf die situatie van het “eigenkerkwezen” aanleiding tot velerlei mistoestanden, waartegen de clerikale overheid bij het begin van de 12de eeuw verplicht werd stelling te kiezen.

¹ om vrede vragen: zich overgeven, de strijd staken.

² “vanden heerweg van Geerdsberghe naar Ghent”

³ de huidige provincies Oost- en West-Vlaanderen, Zeeuws- Vlaanderen en Frans-Vlaanderen.

⁴ De Heilige Livinus werd in Ierland geboren in 580. Na de dood van zijn oom, de H. Menalchus, volgde Livinus hem op als bisschop. Hij voelde zich meer geroepen tot het missionarisleven en kwam over naar Vlaanderen. In 655 verbleef hij in de St.-Baafsabdij te Gent en daarna begon hij zijn zendingswerk in het Land van Aalst.

Op zekere dag was de zendeling gaan prediken te Esse toen een woeste bende met stokken, bijlen en pieken hem overviel. Zij brachten de zalige grijsaard dodelijke wonden toe en eindigden niet voordat zij hem onthoofd hadden. Dit gebeurde op 12 november 657. De Heilige Livinus werd begraven in de kerk van Sint-Lievens-Houtem.

DE VERSTE VERMELDINGEN

De verste vermelding van Steenhuize¹ dateert slechts uit 1148. In voormeld jaar bevestigde Nikolaas, bisschop van Kamerrijk, de schenking van de kerk van Steenhuize met zijn afhankelijkheid Vloerzegem aan de Sint-Pietersabdij te Gent: “*Eapropter, fili Sigere in Christo plurimum dilecte abba sancti Petri Gandensis, altare de Stenhusen, cum appenditio suo Florsengem,*”.

Het eigendomsrecht van de kerk en van het parochie-inkomen werd aan de lekenheer ontzegd, om het voor te behouden aan geestelijke instellingen². De bisschop hield verder toezicht over al zijn parochies en hij gaf zijn toestemming tot het schenken van kerken aan abdijen of kapittels.

Een tweede vermelding dateert uit 1155, wanneer “*Amelricus, toparcha de Stenhusen*” zich als de plaatselijke Heer bevestigde.

Het is duidelijk dat deze vroegste vermeldingen ons niet inlichten omtrent het ontstaan van ons dorp. Wanneer de Heilige Livinus hier in de 7de eeuw kwam prediken bestond er zonder twijfel een kleine nederzetting, die veel later de naam “Stenhusen” kreeg³.

Waar en wanneer we deze nederzetting moeten situeren, wanneer voor het eerst de naam Stenhusen gebruikt werd of wanneer voor het eerst een kapel of kerkje gebouwd werd, ... dit alles gaat verloren in de mist der tijden.

1. HET LEENHOF

Steenhuize was geografisch gelegen in het oude “Land van Aalst”, onder het Graafschap Vlaanderen. Men zou dus kunnen aannemen dat hier leenroerig naar hoger genoemd Land zou gerefereerd worden.

In tegenstelling met deze mening stelt men vast dat het leen Steenhuize een enclave was in het “Land van Aalst”: Steenhuize was feodaal afhankelijk van de pairie van Silly in Henegouwen en diende de wetten en gebruiken inzake verkopen en vonnissen van dat Leenhof toe te passen⁴.

v.b.: Dame Bertha van Steenhuuse verscheen met haar zonen Amalric, Gerard, Soikin en Boudewijn samen met hun suzerain Gillis II van Trazegnies⁵, Heer van Silly, in een schenkingsakte voor de abdij van Ninove (1179).

In de 16de eeuw was de baron van Trazegnies en Silly leenheer over het huis van Brugge-Gruuthuse voor wat het leen Steenhuize aanging.

¹ Steenhuize kan geïnterpreteerd worden als “*huis van steen*”. Over deze opvatting kan er nauwelijks een meningsverschil bestaan.

² Men neemt aan dat Amelricus in 1148 de kerk van Steenhuize afstond aan de bisschop, die ze op zijn beurt verder schonk aan de St.-Pietersabdij van Gent.

³ 1148: Stenhusen; 1249: Steenhuuse; 1641: Steenhuize (stenen huis).

⁴ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 172.

⁵ De huidige geschiedschrijving vraagt zich nog steeds af waar Gillis II van Trazegnies zijn rechten haalde.

HET LEENHOF ALS BESTUURLIJK LICHAAM

Het aantal lenen¹ dat men hield van het Leenhof van Steenhuize ging in de loop der eeuwen in stijgende lijn. In 1502 hield men 57 achterlenen, in 1638 telde men 59 achterlenen, in 1781 waren er 68 achterlenen. Daartoe behoorde eveneens de heerlijkheid Voorde die van Steenhuize afhankelijk was.

Zowel personen als instellingen konden grond in leen houden².

anno 1741: *“item reçu de Charles de Schamfeleire une année de bail de la premiere partie sur le champ, dit Steenhuyse Cautere, en grandeur d’un journal 40 verges. Premiere année de son bail 17 - 10*

Andere leenhouders omstreeks 1785 waren o.a.³:

v.b. Jean De Vos, Lieven De Henau, Gregorius Vermeulen, Lieven Van Peteghem, Joannes Cauwel, Michel Van Lierde, Pieter Holman, Peeter Alterman pachter van den arm, J.B. Watté, Lieven Van Den Berghe, d’hoirs Joannes De Pril, Jacobus Van Den Bossche, den arm van Steenhuyse,

In 1667 vaardigde de prinses van Steenhuize een ordonnantie uit, die bepaalde dat elke vererving alleen nog bij leenverhef⁴ werd toegestaan.

Voorbeeld⁵: *“Rapport ende denombrement van Leene twelck ick joannes franciscus lucas de seille ben overghevende aen D’ Heer jacobus van den bossche, Bailliu van de princelijken Leenhove van Steenhuysen, sekeren bodem van leene onder desen voorschr. Leenhove releverende. Mij competerende als oudtsten hoer feodaal van wijlent mijnen vader D’Heer ignatius frans de seille, in zijn leven greffier deser prochie etc. Bestaende het voorseyde leen in grootte van vijf daghwanden leenmaete, gheleghen binnen desen voorseyden prinsdomme, genaemt den aerentsmeersch abouterende: oost de straete, suyt het aerentsvelt, noort het straetjes ende west N. Branquart.*

Den voorseyden bodem van leene over mij verheven bij D’H. gerardus martinus de vos ende die sig daerover heeft gestelt als bediendelijk man, staende het voorseyde leen ter trauwe ende waerhede van sijnen gherechtighen heere, midts gs. ten vollen aelieve(?) ende caemerlinckgelt telker veranderinghe, welke grootte overghevende ter goeder trauwe onder protestatie ende reserve of den selven respectiven leene meer ofte minder daer toe behoorde als voorseyt dat t’ selve aen mij geen prejaditie bij en sal brenghen ende dies onverlet sal blijven, stellende alle het selve ter diserctie van leenmannen van desen voors. leenhove wiens huysgenoet ick ben ofte staen te worden.

In kennisse der waerheyt hebbe dese letteren van rapport ende denombrement met mijn ghewoonelijk hantteecken onderteeckent, desen 26 febry 1770 mij toirconden.

J.F.L. De Seille.

¹ feodaal goed: leengoed: onder een leenhof ressorteren.

² R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 159.

³ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 179.

⁴ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 174.

⁵ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 181.

Het leenhof hield toezicht op waterlopen en wegen. Bij overtredingen werd er een proces-verbaal opgesteld. Bij de visitatie van 1792 werden meerdere inbreuken vastgesteld.

Voorbeeld¹: *j.b. peleman, den waterloop geopent* 1 l.
in de bosschestraete, pieter de cooman, de straete ingenomen 1 l.
in de crommestraete, j.b. van houdenhove aen den waterbosch
den waeterloop niet gerymt 1 l.
in de asschestraete, gregorius de smet aen syn huyse te naer bevonden 1 l.
enz ...

MERKWAARDIGE PACHTHOVEN

Onder impuls van de Heren van Steenhuize verschenen belangrijke pachthoven².

Het goed te Stavenberge

Het goed te Stavenberge behoorde in 1390 aan Laurens van Westvoorde, in 1520 gedeeltelijk aan Jozijne Borluut, in 1525 aan Gerem Borluut die het bij erfverdeling overliet aan Joost en zijn zoon Philip Braem.

Het goed te Leene

Het goed te Leene gelegen te Wijnhuize, behoorde in 1405 aan Hendrik van Danckaertseeke, die het verhuurde aan Gillis van Tortelboom voor 6 schellingen grote 's jaars het bunder³. Nog vóór 1416 werd het goed verkocht aan het Alijns Hospitaal te Gent.

Het goed had een oppervlakte van 13 bunder 88 roeden.

Het goed Lammersvelde

Het goed Lammersvelde behoorde in 1423 grotendeels (20 bunder) aan Jan Achtesone en zijn vrouw Catharina van Valmerbeke. Zij verpachtten dit gedeelte voor 5 schellingen groote 's jaars, het bunder. In 1427 bedroeg de pacht 8 pond 10 schellingen grote.

In 1482 was Pieter van Buevelare eigenaar van het hof, die het verpachtte voor 15 pond 12 schellingen per jaar.

Denys Piens pachtte in 1571 het goed, ongeveer 22 ha., van jonkheer Frans van Roye.

Een goed gelegen te Zottegem

Een ander goed was gelegen in Zottegem en was met een oppervlakte van 22 bunder in 1427 in het bezit van Jan ser Sanders, die het verpachtte voor de jaarlijkse som van 12 pond 10 schellingen groote, 4 stenen vlas.

¹ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 173, anno 1792.

² Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 3 – 4.

³ 1 bunder = 1,298 ha; 1 are = 100 m²; 1 dagwand = ¼ bunder.

1 bunder = 400 roeden.

Het goed te Weeleghem

Dit goed, groot 15 bunder, werd in 1570 gehouden door Gerem Borluut.

Het hof te Sluis

Het hof te Sluis werd enkel in 1570 vermeld.

Het goed te Beeverne, het “Prince hof” (zie verder p. 32)

De kasteelhoeve aan de Krommestraat (zie verder p. 35-36)

Den Hert, hofstede en afspanning aan de Gentweg 78, gedateerd 1791 op arduinen gevelsteen met springend hert. Eigenaars: 1791: Frederic; 1834: Van Steenberge; 1944: Van Den Berge J. –De Smet; actueel: de kinderen¹. De aanpassingen dateren uit de 19de eeuw².

HET LEENHOF ALS GERECHTERLIJK LICHAAM

Naast zijn bestuurlijke functie kon het plaatselijk leenhof van Steenhuize ook optreden als strafrechterlijk en burgerlijk orgaan:

De vrouw van Steenhuize spande in 1625-1636 een proces aan tegen Pieter Stevens omdat hij zijn leen niet had verheven³.

De heer van Steenhuize spande in 1698 een proces in tegen de erfgenamen van Frans Bossier, omdat zij hun leen niet hadden verheven⁴.

J.B. D’Hane spande in 1791-1793 een proces in tegen Emmanuel de Lichtervelde, Heer van Herzele, voor het niet verheffen van zijn leen⁵.

Bij kopen,verkopen of erven moest de 5de penning betaald worden:

De vrouw van Steenhuize spande in 1640-1641 een proces in tegen de heer van Kruishoutem omdat hij de 5de penning niet betaald had⁶.

Jacob Van Den Bossche, ontvanger van de heer, spande in 1766-1774 een proces aan tegen Octavius Josephus de Pardts, Heer van Ter Biest, omdat hij bij betaling de 5de penning van de koopsom van het leen niet voldaan had⁷.

Alexander Jozef De Wolff, Heer van Steenhuize, spande in 1775-1791 een proces aan tegen Alfons Borluut, Heer van Hoogstraeten, omdat hij bij vererving van een leen de 5de penning niet betaald had⁸.

In 1672 pleegde Gerard Valenteyn uit Herzele manslag op Adriaan Schoutheer¹. Men kon te Steenhuize geen overeenstemming vinden omtrent de strafmaat voor de moordenaar en het hele dossier trok naar de hoge Raad van Mechelen die volgend bevel uitvaardigde: “ *qu’il n’y a*

¹ Van Den Berge Andre en Van Den Berge Madeleine die Van Cauwenberge Robert huwde.

² *Bouwen door de eeuwen heen*, Deel 5 N 1-2, Gent 1978.

³ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 194.

⁴ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 197.

⁵ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 203.

⁶ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 195.

⁷ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 199.

⁸ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 200.

Hoeve en afspanning “Den Hert” aan de Gentweg, 78 (Opname 2003).

Arduinen gevelsteen met springend hert, gedateerd 1791.

achterzijde

aucune matière de grace et c'est ce qui m'oblige de vous ordonner et de vous conformer ensuite de l'avis icy joint des trois plus fameux Avocats de Malines vous ordonnant surtout luy faire donner toute sorte d'assistance par des bons religieux auquel abandonnent pas insg. a la mort, affin qu'il puisse se disposer a bien mourir, le jour qu'on le confessera on pourra le mener dans quelque chamore du château avec les fers aux pieds et mains et luy donner bonne garde qui est tout ce qui s'offre a vous dire ».

OPMERKING

Steenhuize was **feodaal** afhankelijk van het Leenhof van Silly in Henegouwen en was zo een leen van de heren van Trazegnies. Het Leenhof van Steenhuize volgde de costumen¹ van Henegouwen.

In 1754 werden van het leenhof van Steenhuize lenen en achterlenen gehouden door Rolland de Wedergaet, chevalier seigneur de Voorde, Adrien de Mastaing, Charles Vanerpe, seigneur de Merre, Gerome Borluyt, Lieven Borluyt, Bauduyn Borluyt, Jehan de Waesberghe, Gerart van Eechout, Guillaume Le Comte seigneur de Uphasselt, Pierre de Vennelaer, Jehan Vansuler, enz...

Voor de **allodiale**² gronden en de heerlijke renten en hun omzetting volgde men de costumen van de Twee Steden van het Land van Aalst.

2. DE SCHEPENBANK

De Heer of Prins van Steenhuize liet zich voor het dagelijks bestuur van de heerlijkheid bijstaan door een baljuw of een rentmeester, die de financiën van het domein regelde en in die hoedanigheid een zeker gezag uitoefende.

Vanaf de 11de – 12de eeuw liet de heer zich voor het bestuur van zijn domein bijstaan door dienstlieden, die later onder de naam “*ministerialis*” of officieren bekend bleven. Praktisch lag het bestuur van de vrijheerlijkheid in handen van de baljuw en zijn 7 schepenen.

De “wet” werd ieder jaar voor de helft vernieuwd. De uitgekozenen waren het liefst “*eerlijke en christene lieden, bij voorkeur de grootste grondbezitters*” die voor hun diensten geen vergoeding ontvingen³.

De zittingen werden gehouden om de veertien dagen. Niemand mocht de zitting verlaten voordat alle voorliggende zaken tot een einde gebracht waren, op straf van 12 stuivers boete. Ook was het aan familieleden (broers, schoonbroers, ooms) verboden samen te zetelen.

Bij zijn aantreden verklaarde de nieuwe schepen bij eed dat hij om de bediening te bekomen geen bedrieglijke middelen (steekpenningen, e.a.) aangewend had.

De schepenbank koos jaarlijks 5 notabelen, die de schepenen inlichtten en bijstonden in de leiding van alle gemeentezaken. Ook deze notabelen werden niet bezoldigd.

¹ costumen: gewoonterecht.

² allodiaal: niet leenroerig, eigengeërfd.

³ Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 23 – 24.

De baljuw en zijn schepenen kozen jaarlijks 3 schatters om het aandeel van de belastingen per bunder vast te stellen. Elke schatter ontving daarvoor een vergoeding van 3 gulden.

De ingezetenen van de vrijheerlijkheid genoten belastingsvrijdom. Dit voorrecht werd aan Steenhuize verleend bij een oorkonde van 12 november 1348 gegeven door Lodewijk van Nevers, Graaf van Vlaanderen¹. Hierin werd nogmaals gezegd dat de heer zijn domein Steenhuize houdt van “*Trasignies dependende van Henegauwe*” en dat de inwoners “*niet gehouden zijn eenighe tailen of settinghen te geldene met onsen lieden van onsen lande van Aelst*”.

Gelet op deze “franchise” had Steenhuize geen bevelen te ontvangen van de Vier leden van Vlaanderen, hun Gedeputeerden en evenmin van de Raad van Vlaanderen: de heerlijkheid hing rechtstreeks af van de vorst, d.w.z. van zijn Geheime Raad of van de Grote Raad te Mechelen. Steenhuize wist door de eeuwen heen zijn fiscale voorrechten tegen de Vlaamse opdringerigheid te verdedigen.

DE SCHEPENBANK ALS BESTUURLIJK LICHAAM

Organisatie en optreden van de wethouders

Nadat de prins zijn goedkeuring gaf voor de aanstelling van de baljuw, griffier, ontvanger, officier, traden de wethouders slechts in functie na de benoeming door de schepenbank.

De schepenbank trad op bij geschillen waarbij de wethouders zich partij stelden:

De Geestelijkheid en de Vier leden van Vlaanderen vroegen een belasting aan de inwoners van Steenhuize. De Heer, wethouders, leenmannen en inwoners spanden voor de Grote Raad van Mechelen hiertegen een proces in (1598-1607).

De Geestelijkheid en de Vier leden van Vlaanderen legden verbod op om brandewijn te stoken. De heer, wethouders, leenmannen en inwoners spanden voor de Grote Raad van Mechelen hiertegen een proces in (1699-1702).

enz ...

Hogere besturen richtten zich tot de schepenbank

In 1723 moest een telling van de ingezetenen en de veestapel uitgevoerd worden, met volgend

resultaat ² : Nombre der menschen cleen ende groot	884
peerden	71
koeyen	278
schaepen	120

In 1773 ontving de schepenbank een bevelschrift van de Raad-fiscaal en de Grote Raad van Mechelen om de heirbaan van Geraardsbergen naar Gent op het grondgebied van Steenhuize te kasseien.

¹ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 58 en 210.

² R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 211.

De schepenbank was belast met het beheren van de belastingen en de financiën

Voor het houden van werkpaarden betaalde men jaarlijks 2 gulden voor elk paard, 1 gulden voor een rund ouder dan 3 jaar¹.

Steenhuize had in 1796 veertien herbergen (Wijnhuize had één herberg). De herbergier die wijn, bier of brandewijn schonk werd belast met 15 stuivers per ton bier, 3 stuivers voor 2 potten wijn en brandewijn te Steenhuize gesleten, enz...

De wethouders leverden de attesten af omtrent de oppervlakte van feodale en allodiale gronden, enz...

DE SCHEPENBANK ALS GERECHTERLIJK LICHAAM

In 1700 verkocht de schepenbank bij rechtsmacht een perceel land toebehorende aan Catharina Schollaert, weduwe van Jan Van den Berghe.

Pieter Van der Haeghen spande een proces aan tegen de Heren van Schonenberghe omtrent het uitblijven van de tienden van Steenhuize.

Als rechterlijk orgaan nam de schepenbank de aangifte af van nalatenschappen, kavelingen, wezenrekeningen, enz.

3. DE PLAATSELIJKE HEER

HET RECHT VAN DE HEER

De rechten van de heren van vrijheerlijkheden verschilden weinig van de rechten van de heren in een gewone heerlijkheid. De rechten van de Heer van Steenhuize waren als volgt:

De titel van prins voeren

Jan (° rond 1400 - +1443) was de eerste heer die de titel van “Prins van Steenhuuse” effectief voerde en hem gebruikte. Het blijkt dat Jan van Steenhuuse de titel van prins voerde onmiddellijk na het overlijden van zijn vader Felix in 1424. Men meent dat Felix deze titel reeds verworven had omwille van zijn grote verdiensten op politiek en militair vlak.

Het prinsdom Steenhuize bleef meer dan 3 ½ eeuw bestaan. Bij beslissing van de Heraldische Kamer te Brussel van 3 december 1785 werd de titel van prins aan J.B. D’Hane de Steenhuyse ontnomen. Wie de titel van prins wilde voeren moest voldoen aan het placcaat van 11 december 1754, door keizerin Maria-Theresia uitgevaardigd. Daarbij bezat J.B. D’Hane niet meer het vereiste inkomen dat bij het vorstelijk decreet van 8 mei 1664 gesteld werd.

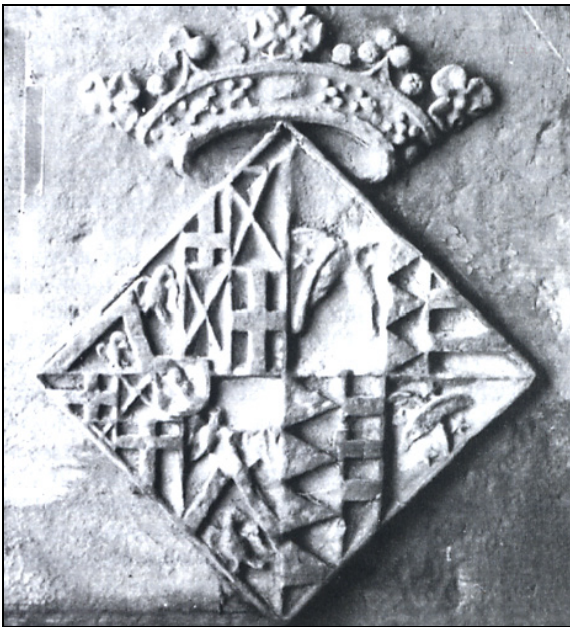
¹ Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 24.

De lage, middelbare en hogere rechtsmacht

De Heer van Steenhuize bezat in zijn heerlijkheid de hoogste rechtsmacht: in die hoedanigheid besliste hij over leven en dood. Bij grote vergrijpen en manslag werd het advies ingeroepen van twee gerechtsdienaars en volgde men onverwijld de bevelen van de Grote Raad te Mechelen.

Bij kleine vergrijpen, het stelen van enige takjes hout in het bos, kwaadsprekerij, de naam van God oneerbiedig gebruiken, werd de Steenhuizenaar al snel aan de schandpaal gesteld, die vóór de kerk “*op de Plaetse*” was opgericht. Aan de schandpaal staan was (in tegenstelling met de meeste middeleeuwse straffen) geen lichamelijke straf. Maar ... heel het dorp kon die lieden met de vinger wijzen, die “*te schande*” hadden gestaan.

Het meest oneerbare einde was de dood door hanging of de strop¹.

Op de voet van de schandpaal vindt men de gecombineerde wapens terug van de families Richardot – de Baillencourt – de la Baulme – de Bruges.

In 1665 leefde te Steenhuize een zekere Gabriël van de Velde, verdacht van ketterij. Hij werd “*ten eeuwighen dage*” verbannen uit het prinsdom en al zijn bezittingen werden aangeslagen. Ziehier hoe Fr. De Potter en J. Broeckaert ons in 1900 het verhaal brengen²:

“Lang nadat de geest der kerkhervorming hier te niet was, leefde er te Steenhuize een man, die verdacht werd de protestantsche leering aan te kleven. Gabriël van de Velde, namelijk, had herhaalde keeren kettersche gedachten geuit, personen, die voornemens waren bedevaart te doen naar O.-L.-Vrouw van ’t Raspaillebosch, naar Halle en naar den “Ouden Man” te Lessen, dit ontraden en “ghesproken veele cleynicheden van Onse Lieve Vrouwe ende blasphemien”. Zijnen paaschplicht niet vervuld hebbende en daarover door den pastoor der parochie aangesproken zijnde, had hij geantwoord dat hij niet voornemens was nog den Paschen te houden, andersgezind zijnde sedert ruim veertig jaren, en besloten hebbende met vrouw en kinderen naar Holland te vertrekken. De Prins van Steenhuize, zulke lieden niet op zijn grondgebied willende gedoogen, ging bij drie rechtsgeleerden te rade: J. de Maeyer, E. de Mera en L. de Potter, die, na

¹ Het galgeveld bevond zich nabij Wijnhuize in de omgeving van de (oude) Gentweg.

² Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 29-30.

*De schandpaal die tijdens het leven van Vrouwe Joanna de Richardot werd herdacht
(Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Brussel).*

Achterzijde

onderzoek der quaestie, hem beduiden dat hij, volgens recht en de placcaten van den vorst, verplicht was zijne heerlijkheid zuiver en vrij te houden van kettersche leerstellingen: “doibt purger des hérétiques, sous peine d’en estre descheu”, en dat hoewel de regeering tractaten had gesloten met onroomsche landen, “par la malignité du temps”, geene gedoogzaamheid kon worden ingeroepen voor “assemblées, conventions, séductions, publique et scandaleuse proffession d’hérésie”, gelijk de placcaten van 31 December 1609, de brieven van de aartshertogen van 15 Juli deszelfden jaars en van 4 Maart 1614, onbewimpeld te kennen geven. De rechtsgeleerden gaven de meening te kennen, dat de schepenen van Steenhuize bevoegd waren kennis te nemen van de zaak, “faire prendre des informations préparatoires, le faire adjourner personnellement, demander de sa la loy prinse de corps à son charge et conclure à bannissement et confiscation de ses biens, à cause des mésus, séductions etc. par luy faictz ».

4 Juli 1665.

Wij herinneren hier ook aan Gerard Valenteyn die in 1672 voor manslag tot de dood met de ijzers veroordeeld werd. Deze doodstraf werd in de gevangenis van het kasteel ter uitvoering gebracht.

Bij decreet van 28 april 1780 van de Grote Raad van zijne Majesteit te Mechelen werd bepaald: *“Ledit village a haute, moienne et basse justice, qui sont administrées par le bailli ou son lieutenant bailli, par une pleine loi d’un bourguemaître et six (?) eschevins, qui prennent connoissance de tous actes, à la réserve de ceux regardent les biens féodaux dont la connoissance et jurisdiction et tous les délits criminels et mesus font partie, resteront au bailli et hommes des fiefs de la cour féodale de ce village ».*

Benoeming tot alle ambten naar believen

De Prins van Steenhuize benoemde de baljuw, een luitenant-baljuw, een prater¹ en zijn gerechtsdienaars naar believen.

Hij benoemde 7 schepenen die bevoegd waren boeten op te leggen tot 3 pond parisis en de verbanning voor één jaar uit het prinsdom uit te spreken. De schepenen halen hoofd bij de Grote Raad van Mechelen.

Benoeming van een officier of sergeant²:

“Comme il convient de remplir la place d’officier ou sergent de Steenhuyse, vacante par la mort de N. Solvains, je sousigné en vertu de la procuration de son Excellence le Duc de Bournonville commes et autorise Jean Baptiste Solvains pour remplir cette place et en faire les fonctions sur le pied et de la même façon que l’ai fait son predecesseur, le tout néanmoins provisionnellement et avec clause qu’il pourra être demi quand le Seigneur ou son constitué le trouvera bon, sans qu’il sera obligé d’en donner aucune raison, ordonnant aux Bailli, Bourguemaitre et Gens de loi dudit Steenhuyse et tous autres, qu’il apartiendra de le recevoir et reconnaître comme tel, at au Greffier d’enregistrer la presente après qu’il aura effectué le Serment a ce requis en foi, de quoi j’ai signé la presente et y ai mis le cachet de mes armes ».

Dardenne,

Bruxelles, le 29 janvier 1751.

¹ prater: corenhoeder, messier, bewaker van de oogst.

² R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 28.

Benoeming van een jachtwachter¹ :

“Nous commettons par cette provisionnellement et jusque a notre rappel Jean Baptiste de Clercq, garde de chasse et bois de notre Principauté de Steenhuysen a fin d’en faire les fonctions ordinaires, l’autorisant de faire tous autres rapports à condition de preter le serment en mains de notre Bailli de la dite Principauté, de l’en bien et loialement acquitter tant et si longtemps que bon nous semblera de le continuer en la dite fonction de garde de chasse et bois ».

Faite au château de Steenhuysen, ce quatre d’octobre 1759.

Jan Alexander De Wolff benoemde een griffier bij de schepenbank, ingevolge het overlijden van Ignace de Seille² :

“ avons nous par provision commis de constitué pour deservir le dit employ de Greffier echevinal feodale et de police, le seigneur Michel François Ghiselin de Vliege ».

Le 26 decembre 1765.

Baljuws van Steenhuize

Geeraard van Neckerbrouc	1451
Lieven Neerinx	1454
Gillis Neerinx	1461
Adriaan Stocman	1481
Gillis de Clippele	1509
Adriaan Van Campene	1517
Balthazar vander Beke	1564
Pieter Hoolman	1565
Lieven Harinx	1568
Jan Pauwelaert, hoogbaljuw	1577
Adriaan de Ligne, hoogbaljuw	157.
Adriaan Wiels	1595
Adriaan Cromphout	1610
Bartholomeus van Herweghe	1619
Lieven Schoutheer	1635
Antoon De Seile	1641
Pieter Van Audenhove	1646
Gillis van den Berghe	1659
Bavo Uyttersport	1669
Frans du Mont	1681
Adriaan Stockman	1682
P. Avoux	1685
Lieven Schoutheer	1689
Jacob Frans le Cocq	1717
Jan De Smet	1726

¹ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 29.

² R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 26.

Pieter de Coster	1745
Pieter van den Bossche	1753
Jacob van den Bossche	1770
J. B. de Clippele	1788

Burgemeesters van Steenhuize (Ancien Régime)

Lieven De Smet	1619
Pieter Van Audenhove	1646
Gillis van den Berghe	1659
Bavo Uyttersport	1669
Frans du Mont	1681
Adriaan Stockman	1682
Lieven Schautheer	1689
Jan de Neve	1690
Jacob Frans le Cocq	1717
Jan de Smet	1726
Gillis Verleysen	1743
Pieter De Coster	1745
Pieter Van Den Bossche	1753
Jan Van Den Bossche	1754
Jacob Van Den Bossche	1758
J.B. De Clippele	1766
Jacob Van Den Bossche	1770
J.B. De Clippele	1788
Pieter Frederik De Clippele	1790
Andries De Clippele	1790
N. Gevaert	1790
Alexander Van Der Biest	1793

In 1788 richtte Peeter Bogaert een verzoekschrift “Aen Mijnheer Jean Baptiste Graeve D’Haene, Heere der prochie, vrijhede ende prinsdomme van Steenhuyse, etc....” teneinde opnieuw als onderwijzer benoemd te worden.¹

Confiscatie van stragiersgoederen van bastaardgoederen

De Heer van Steenhuize bezat het recht alle bezittingen aan te slaan van bastaarden en van de goederen waarvan de eigenaar niet gekend was.

Te Steenhuize overleed in 1792 plotseling een onbekende inwoner uit Herzele. De officieren lieten het paard van de ongelukkige aanslaan en verkochten het, omdat de Heer zijn “*aubaine of stagiersrecht*” liet gelden².

¹ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 39.

² R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 96.

Recht op het beste stuk uit de nalatenschap van de overledene

De heer had recht op het beste stuk van de nalatenschap van al die in de heerlijkheid overleed. De dode hand werd ook geheven bij vrouwen en weduwen¹:

Premierement est mort, Jean De Mulder, le X fevrier 1741 laissant pour mortemain une vache, qui est vendu pour vingt-trois florins, dix pattars, vient icy en livres 47 – 0 – 0.

Item le fevrier 1741 est mort Livin De Cock, jeunhomme, pauvre et insolvent.... pro memorie.

Item le vingt-cinq Mars 1741 est mort Anthon De Pelsenere, laissant pour mortemain un cheval, qui a été vendu pour 126 – 0 – 0.

Item le 6 janvier 1742 est morte Anthonette Van Keymeulen, veuve de Pierre Van Den Berghe, laissant pour mortemain un cheval, qui est vendu pour septante huit florins, vient icy en livres 156 – 0 – 0.

In 1789 verklaarde J.B. Vandenberghe, oud 81 jaren, dat hij « *op den dagh van de begraeffenisse is gegaen ten sterfhuis om het beste hoofd ofte beste stuck meubel te calengieren ende af te halen* ».

Maar soms was het “beste stuk” helemaal wat anders: *une veille jupe usée, un vieu lit, un pot de fer, un mauvaix palto, ...* . Een vrouw liet in 1714 een oude rok na, die de sergeant niet meenam, “*a cause de sa petite valeur et d’un enfan aveugle*”.

Ook vreemdelingen die te Steenhuize overleden waren aan het beste hoofd onderworpen:

Een schoenmaker uit St.-Antelinks, Gillis Cordeel, was op een zondag te Steenhuize naar de mis gekomen “*et après le service fini est allé au cabaret près de la place ou il est mort subitement*”. Zijn versleten jas werd als beste stuk in beslag genomen.

Dit hatelijke herenrecht riep vooral in de latere eeuwen veel weerstand op. Daarom kunnen wij ons niet van de overtuiging ontdoen dat onze voorouders soms trieste tijden beleefden.

Vermogen om verscheidene rechtszittingen te houden

De heer had de mogelijkheid in geval van noodzaak meerdere rechtszittingen te doen houden.

Kennisse ende verbot

De heer had inzage- en vetorecht bij elke beslissing van de schepenbank. Hij vaardigde de reglementen in de heerlijkheid uit.

Inspectie van wegen en omheiningen

Men weet reeds dat het leenhof toezicht hield op waterlopen en wegen. De heer zelf kon overgaan tot inspectie van alle wegen en omheiningen.

¹ R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 159.

De leengronden

De leenhouders betaalden aan de heer de 5de penning (20%) van de verkoopsom van lenen, 40 schellingen parisis verhefgeld en 20 schellingen parisis kamerlinggeld¹. Bij het vererven van leengoederen (na het overlijden van de leenhouder) betaalde de opvolger slechts 60 schellingen parisis verhefgeld en 20 schellingen kamerlinggeld.

Bij niet betalen van dit herenrecht werd een proces ingespannen.

De eigen gronden van de ingezetenen

Bij verkoop van eigen gronden, in de heerlijkheid gelegen, betaalde men aan de heer de 10de penning (10%) van de verkoopsom.

Bij het overlijden van de eigenaar betaalden de erfgenamen eveneens de 10de penning. Er waren ongeveer 24 bunder eigen grond, voornamelijk gelegen op het Folkersveld en op Dashout.

De armentafel en de abdij van Beaupré genoten vrijstelling.

De inwoners zijn vrij van belastingen en oorlogslasten

De belastingsvrijdom, waarvan de inwoners van Steenhuize genoten, gaf in het verleden aanleiding tot de meest fantastische verhalen. In 1900 schreven Fr. De Potter en J. Broeckaert: *“Zal men geloof hechten aan de traditie, dan was ’t met de nijverheid hier geheel anders gesteld in de voorgaande eeuw. De traditie luidt, dat Jeanne de Richardot, weduwe van den prins van Steenhuize, barones de la Chaux, wiens echtgenoot omtrent het jaar 1620 in eenen veldslag bij Praag gesneuveld was, van den vorst het privilege van vrijdom verkreeg voor het prinsdom van Steenhuize, zodat er geene belastingen te betalen waren, en dat er bij ’t ontstaan der Fransche omwenteling, alhier niet min dan vier en twintig brouwerijen en achttien stokerijen zouden bestaan hebben, welke geen rooden duit aan de regeering hadden op te brengen.*

Men voegt er bij, dat op het Prinsenhof hier, elken nacht (?), 150 tot 200 vaten jenever werden verzonden in alle richtingen, om ook elders de belastingen te ontduiken. Daar DE PATTIN niets meedeedeelt van dit privilege, wat Wijnhuize betreft, en geene brouwerijen en stokerijen in zijne statistische opgave vermeldt, mag men vermoeden dat bedoelde traditie op niets gegrond is”.

Kan men het verhaal naar het rijk der fantasie verwijzen, toch krijgen wij hier een prachtige illustratie van alles wat in het belastingsparadijs Steenhuize mogelijk was. Maar eigenlijk is de belastingsvrijdom veel ouder dan wel gedacht werd².

Lodewijk (Van Maele), Graaf van Vlaanderen, van Nevers, enz... attesteert in een charter van 12 november 1348 de vrijdom van de belastingen voor de heerlijkheid Steenhuize³. De belastingsheffers uit het Land van Aalst was dit voorrecht een doorn in het oog: eeuwenlang bleven zij ten onrechte belastingen van de Steenhuizenaren eisen, die hun privilege onverminderd verdedigden. Deze onverkwikkelijke situatie was aanleiding tot vele dure en aanslepende processen.

¹ kamerlinggeld: het schrijven van de koopovereenkomst.

² R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, Regesten van het Cartularium van Steenhuize, nr. 55, microfilm B 196.

Archief van de abdij van Affligem: “Recueil van een deel der principaelste papieren regarderende de prochie, prinsdomme, ende vrijheyt van Steenhuyse”.

³ De Graaf van Vlaanderen stelt in 1348 slechts het vrijdom vast. Men weet niet precies waarom aan Steenhuize dit voorrecht verleend werd.

De ingezetenen van Steenhuize wisten maar al te goed dat hun handel en wandel vrij was van belastingen aan Vlaanderen, en zij wisten van hun voorrecht ook ruim gebruik te maken. Het grondgebied had in de 19de eeuw nog twee brouwerijen: de ene achter de kerk, “De Brauwiers” genaamd¹ en een tweede aan de Gentweg, “De Pollepel”. Er was ook één likeurstokerij bij het begin van de Krommestraat, “De Klokke”.

Wanneer men de belastingsdruk nagaat die de Steenhuizenaren moesten dragen i.v.m. andere heerlijkheden valt dit nog mee. Getuige daarvan is een ruime industriële ontwikkeling: brouwerijen, likeurstokerijen, maalderijen, oliemolens,

Genaderecht voor misdadigers

De Heer van Steenhuize had het recht genade te verlenen aan misdadigers, zowel van binnen als van buiten de heerlijkheid mits toestemming van de heer of van de baljuw en zijn leenmannen:² Lieven De Vrieze uit Balegem pleegde in 1741 een moord in Frankrijk. Hij werd hiervoor veroordeeld tot onthoofding met de valbijl. Enkele dagen voor de terechtstelling wist hij te ontsnappen en de heerlijkheid Steenhuize te bereiken. De Heer van Steenhuize verleende Lieven genade.

Een tweede voorbeeld voert ons tot dezelfde bevestiging³:

“Il y avoit deux personnes nommees Gillis Van Reeckbosch et Pierre De Boe..... et Pierre De Boe estoit par justice exécuté de vie a mort. Mons. le Prince de Steenhuyse donnait a Gillis Van Reeckbosch son corps et remission de son mesvfe, lequel encor au Jourdhuy est en vie, et vat paruij cete grace par tout le paijs de mon tres redouté Seigneur (niet gedateerd, wellicht 17de eeuw) ».

Enkele omringende heerlijkheden waren niet gelukkig met het genaderecht voor misdadigers dat de Prins van Steenhuize kon verlenen. Zij stelden dat te Steenhuize aan gevaarlijke misdadigers asiel werd verleend⁴. Het verweerschrift dat de heer, de baljuw, de leenmannen en de wethouders tegen de aantijgingen inbrachten, deed de “wijsneuzen” een toontje lager zingen (17de eeuw).

Ballingen zijn vrij op het grondgebied van Steenhuize

De Heer van Steenhuize had het recht aan ballingen de vrijheid terug te schenken⁵:

De Hertog van Bourgondië verordende “ *de Blancestrain et son compaignon Lyon de Backerghem, coupable d'avoir commis et perpetré plusieurs crimes, banni de la comté de Flandres*”. Daarop kwamen de twee kerels naar Steenhuize, waar zij buiten het bereik bleven van de baljuw van Vlaanderen en zijn mannen.

De Prins van Steenhuize, Heer van Gruuthuse, gaf bevel ook op zijn grondgebied een verbanningsdecreet uit te vaardigen tegen de twee misdadigers. Dit werd “*sondaechs naer Quasimodo int jaer ons 's Heer MCCCCCLX int openbar ter kerken*” voorgelezen, opdat de “*goede lieden die te dien selven voorschreven Sondaghe ter kerken*” kwamen het zouden weten.

¹ Brouwerij in 1910 gehouden door Bogaert O.

² H.J. Herpinck, *Rondom de schreikapel*, Steenhuize 2001, p. 9-10.

³ Dom Cyprianus Coppens O.S.B., *Het Land van Aalst*, jg. 1, Uit de geschiedenis van Steenhuize, p. 108.

⁴ R.A.R., *Inventaris Steenhuize*, p. 32, nr. 86.

⁵ Dom Cyprianus Coppens O.S.B., *Het Land van Aalst*, jg. 1, Uit de geschiedenis van Steenhuize, p. 107.

Maar “zonder weten of gheleede van den bailliu van Steenhuysen”, bleven de misdadigers bij nacht toch nog op het grondgebied.

De baljuw van Vlaanderen liet echter de twee misdadigers gevangen nemen door zijn officieren op het grondgebied van Steenhuize zelf: dit was een duidelijke inbreuk op de heerlijke rechten van de prins. Deze protesteerde en vroeg de uitlevering van de gevangenen om er zelf over te oordelen. Hij won het pleit en in een stuk van 14 oktober 1460 leest men dat de “*grant conseil ordonne que le proces des dits prisoniers sera faict par commissaires*” aangeduid door de hertog en de prins van Steenhuize, opdat door hem zou recht geschieden¹.

Het waren Messire Michiel de Changey en Jehan Jouare die werden aangeduid om de prins van Steenhuize in dit rechtsgeding ter zijde te staan.

Twee gerechtsdeurwaarders van de Raad van Vlaanderen, De Stobbeleere en Bauters, vervolgden in 1530 een misdadiger op het grondgebied van Steenhuize. Zij werden door de plaatselijke officieren gegrepen en in de gevangenis van het kasteel gegoooid.

De misdadiger bleef vrij en was onderhorig aan de rechtspraak te Steenhuize.

De heer mag voor alle misdrijven componeren

Met goedvinden van de heer kon de misdadiger zijn straf laten omzetten in een geldboete of een andere schikking treffen. Onnodig te beklemtonen dat alléén goeode lieden hun straf konden afkopen.

Vrijheid van ambacht

Er was vrijheid van ambacht om te Steenhuize te spinnen, wollen lakens te weven en te vollen. De lakens werden getekend met twee zegels. De heer ontving per geweven laken 8 penningen parisis. Het linnen werd te Zottegem verhandeld².

In de 15de en de vroege 16de eeuw moest een zekere Jan de Luyc, waarschijnlijk een brouwer, jaarlijks 6 groot betalen “*van te moghen putten water op t’sheren straete*”.

De inkomsten van het domein

In 1502 werd het prinsdom geacht aan heerlijke renten op te brengen: 180 $\frac{3}{4}$ kapoenen, 11 hennen, 10 ganzen, 63 razieren haver, 19 pond 15 schellingen 6 penningen parisis.

¹ Een verkeerde interpretatie van dit recht deed in het verleden bepaalde lieden veronderstellen dat Steenhuize een toevluchtsoord was van moordenaars, dieven, e.a. die hier vrij spel hadden. Mogen wij er op wijzen dat Steenhuize de vrijheid verleende aan allen die uit het graafschap Vlaanderen gebannen waren, op voorwaarde dat zij hier een nieuw leven begonnen. De Prins en zijn mannen moesten daarom toelating verlenen en “alle goeden lieden die te Sondaghe ter kerken kwamen” werden van de zaak op de hoogte gebracht. Uiteraard was de ontspoorde nu volledig onderworpen aan het recht te Steenhuize en kon ook hier eventueel terug ingegrepen worden.

² Zottegem bezat een lakenhuis. In 1764 verhandelden slechts de randgemeenten, samen met Roborst, Michelbeke, St.-Maria en St.-Martens Lierde, Ophasselt en Steenhuize er hun linnen.

DE BEZITTINGEN VAN DE HEER

In 1571 bezat de prins 103,5 ha. van de 544 ha. bewerkte gronden, dit was nagenoeg 20% van de allodiale gronden in de heerlijkheid.

In 1757 blijkt, dat na precieze meting, de heer 109,21 ha. bezat: 92 ha. werden verpacht, ongeveer 16 ha. waren in eigen gebruik. Tot de belangrijkste eigendommen te Steenhuize behoorden zonder twijfel het kasteel met het neerhof, pachthoven zoals het prinsenhof te Beeverne, de kasteelhoeve aan de Krommestraat, de heerlijke windmolen of het prinsenmoleke.

DE PACHTHOVEN

Het “prinsen hof” te Beeverne (*la grande cense de Beveren*)

Het prinsenhof wordt gesitueerd aan de huidige Winkelstraat, nr. 48¹. Het is vandaag een grote semi-gesloten hoeve met bakstenen gebouwen van diverse volumes, gegroepeerd rondom een gekasseide binnenplaats. Ten Z-O bemerkt men de boerenwoning uit de tweede helft van de 18de eeuw, met aanpassingen uit de 19de eeuw.

Eigenaars

De uitbating te Beeverne was ongetwijfeld de grootste exploitatie van de plaatselijke heer. Het hof werd in 1366 gehouden door Gerard van Steenhuize, neef van de Heer. Hij verkocht toen het goed, bij leenverhef voor het leenhof van Steenhuize, aan Jan Bekeman, poorter van Gent². Maar in de verst bewaarde rekeningen uit 1456 vinden wij de uitgestrekte landerijen en het hof te Beeverne terug in het bezit van de heer³.

Het niet-leenroerige goed bleef na de Franse periode in het bezit van J.B. D'Hane Steenhuyse. Na de D'Hanes werd het eigendom van de families Maelcamp, De Clerque-Wissocq, Pycke-De Peteghem en Van Crombrugghe⁴.

In 1956 werd het vroegere herengoed door baron Patrick de Crombrugghe de Picquendaele verkocht aan A. De Ruyver⁵, die het hof al eerder van deze baron in huur hield.

Op 23 januari 1978 verkochten de kinderen A. De Ruyver het hof met aanpalende gronden aan De Schepper Omer en echtgenote Verheggen Celina⁶, de huidige eigenaars.

Pachters (Ancien Régime)

In 1456 werd het hof verpacht aan Jan Reghewaert, die zijn pacht op kerstavond en Sint-Jan moest vereffenen. Van 1487 tot 1537 werd het groot pachtgoed en de hoeve verhuurd aan Gillis De Clippele. In 1538 werd Gillis opgevolgd door zijn schoonzoon Pieter Hoolman, die er waarschijnlijk tot 1549 gebleven is. In 1561 was Gillis Hoolman de nieuwe pachter. In 1577 werd Pieter Schollaert vermeld.

De hoeve had onder de krijgsverrichtingen van de late 16de eeuw veel geleden. De prins schonk daarom gedurende meerdere jaren de helft van de jaarpacht kwijt.

¹ Wij verbeteren een interpretatiefout van Fr. De Potter en J. Broeckaert.

² R.A.R., *Het archief van de Heer, het Leenhof en de Schepenbank van Steenhuize*, nr. 205.

³ E. Scholliers, *Het Land van Aalst*, jg. 1988, Prinsen en boeren in de vrijheerlijkheid Steenhuize, p. 28 – 31.

⁴ Voor een uitgebreide genealogie van de eminente herenfamilies verwijzen wij graag, eveneens in deze bijdrage, naar de geschiedenis van het prinsenkasteel.

⁵ Mtr. R. Verstraete, residerende te Lotenhulle, Verkoopakten 1956.

⁶ Mtr. A. Depuydt, residerende te Kruibeke, Verkoop van 23 januari 1978.

De landbouwuithating te Beeverne - Het prinsenhof aan de Winkelstraat, 48. (Opname 2003)

De kasteelhoeve aan de Krommestraat, 4. (Opname 2003).

achterzijde

In 1606 huurde Jehan Fleschelle het “Hof ter Prinsen”. In 1615 was Antoon Machiels pachter en in 1619 nam Lieven Uyttersport het pachtcontract over. Het pachtland had toen een oppervlakte van 46 bunder 4 dagwand 44 roeden (57 ha.).

Vanaf 1660 werd het pachtland verkaveld en in afzonderlijke percelen aan de meestbiedende verhuurd. Omstreeks 1670 werd Bavo Uyttersport de nieuwe pachter.

Van 1674 tot 1684 werd het pachtland door de prins in eigen beheer ontgonnen. De grote pachthoeve werd in de Hollandse oorlog (1673-1678) vernield en slechts veel later terug opgebouwd: het huidige hof te Beeverne, aan de Winkelstraat nr. 48, draagt hieromtrent geen specifieke aanduidingen.

In 1684 blijkt Anthon Augustyn 't Kint de nieuwe pachter. De weduwe hernieuwde de pachttermijn van 1708 tot 1734. Bovendien liet zij tussen 1720 en 1735 vele herstellingen uitvoeren. Het hof was in 1741 verhuurd aan Pierre Antoine 't Kint. Het besloeg in 1784 een oppervlakte van 45 bunder, 3 dagwand, 80 roeden en werd toen verpacht voor 2.400 livres het jaar. Na Pierre Antoine pachtte diens dochter Anne Marie.

Andere pachters waren: Pieter Antoon De Clippele (1766), Adriaan Cromphout (1775) diens weduwe en haar nieuwe echtgenoot Josse de Corte (tot 1784).

De kasteelhoeve aan de Krommestraat

Het huidige hof aan de Krommestraat, nr. 4, is een bouwwerk uit 1774 (inscriptie latei boven de deur). Het allodiale goed bleef na de Franse periode in het bezit van J.B. D'Hane - Steenhuyse.

De tweede zoon van J.B. D'Hane, Louis Emmanuel (°Gent, 1788 - +Steenhuize, 1861) volgde zijn illustere vader op. Hij huwde te Gent op 22 mei 1821 met Virginie de Kerckhove d'Ousselghem. Louis Emmanuel overleed op zijn kasteel te Steenhuize op 20 juli 1861 en werd te Leeuwergem begraven. De weduwe, overleed tien jaar later te Steenhuize op 29 maart 1871. Daar het huwelijk kinderloos bleef gingen alle bezittingen op zijn broer Edmond over.

Ook Edmond-Joseph bleef ongehuwd en bij testament van 6 maart 1875 legateerde hij al zijn goederen aan zijn nicht Virginie¹, het kind van zijn oudste broer Charles.

Virginie Marie Ghislaine D'Hane Steenhuyse (°Gent, 4 november 1816 - +Gent, 4 januari 1880), trad na het overlijden van Edmond op 11 september 1877 in het bezit van haar erfenis, zijnde het prinsenkasteel met aanhangen, en verdere eigendommen met een oppervlakte van 159 ha. 26 a. 32ca. Zij huwde te Brussel op 19 april 1841 met Alfred Victor Maelcamp de Virelles (°Brussel, 6 september 1812).

Uit het huwelijk sproten twee dochters:

1. Lucie Caroline Maelcamp de Virelles (°Gent, 5 januari 1842 - +Brussel, 11 januari 1915), huwde te Gent op 8 mei 1860 met Amédée Constantin Graaf de Renesse.
2. Berthe (zie verder)

Berthe Josephine Maelcamp de Virelles (°Gent, 28 maart 1850 - +Brussel, 17 maart 1932), huwde te Gent op 19 januari 1870 met Léon Marie, burggraaf de Clerque Wissocq (°Gent, 18 juli 1845 - +Gent, 18 april 1875).

In 1881 werd haar bij verdeling met haar zuster Lucie het goed toegewezen². Zij verkocht³ op 16 juli 1920 het hof met landerijen, weiden, enz... voor een totale oppervlakte van nagenoeg 3 ha. aan Alphonse Van Oudenhove, de vroegere huurder.

¹ Wij verbeteren een fout op het kadasterplan van P.C. Popp – Sectie A nr. 1240: de kadastrale legger vermeld, evenwel ten onrechte, als de toenmalige eigenaar De Clippele Livinus, de erfgenamen, wonende te Steenhuyse.

² Verdeling voor Mtr. Van De Weyer op 19 november 1881.

³ Mtr. Van Der Donckt, notaris verblijvende te Gent, verkoop van 16 juli 1920.

Alphonse Van Oudenhove (°Steenhuize-Wijnhuize, 1 september 1870 - + Steenhuize-Wijnhuize, 16 augustus 1947) huwde te Steenhuize-Wijnhuize op 14 februari 1901 met Maria Theresia Borreman (°1860 - +1936). Hij begon omstreeks 1900 met de uitbating van een koffie- en chicoreibranderij¹.

Uit het huwelijk werden volgende kinderen geboren:

1. Anna Maria (° Steenhuize-Wijnhuize, 2/12/1901 - + Steenhuize-Wijnhuize, 18/ 7/1988) huwde Jules Van Den Noortgate.

2. Maria Magdalena (°Steenhuize-Wijnhuize,13/1/1904 + Montignies-Les-Lens, 7/9/1956) huwde Gaston Labis.

3. Josephus Ludovicus (zie verder).

Josephus Ludovicus Van Oudenhove (°Steenhuize-Wijnhuize, 31 januari 1906 - + Opbrakel, 20 maart 1981) huwde te St.-Lievens-Esse op 27 oktober 1932 met Elisa De Roeck (°1907 - + 1998). Jozef was burgemeester van Steenhuize-Wijnhuize in de periode 1936 - 1946.

Uit het huwelijk sproten volgende kinderen, waarvan niemand het hof bleef bewonen:

1. Alfons Maria, ° Steenhuize-Wijnhuize, 25 juni 1933.

2. Anna Emma, ° Steenhuize-Wijnhuize, 25 juni 1933 (zie verder)

3. Jules Felix , ° Steenhuize-Wijnhuize, 18 december 1935.

4. Gaston Antoine, °Geraardsbergen, 17 januari 1940 - + Gent, 3 februari 2000.

Anna Emma Van Oudenhove huwde te Steenhuize-Wijnhuize op 4 mei 1963 met Jozef Schoutteten (°Nederbrakel, 23 april 1931).

Uit het huwelijk sproten volgende kinderen:

1. Johan, °Opbrakel, 29 maart 1964 (zie verder).

2. Ilse, °Opbrakel, 27 oktober 1965.

3. Geert, °Opbrakel, 9 september 1968.

Johan Schoutteten, de huidige eigenaar, kocht² het indrukwekkende hof op 15 december 1998. Deze kranige man voert met respect en met behoud van de eigenheid van dit prachtig hof, de nodige restauratiewerken uit.

DE HEERLIJKE MOLEN³

In het “Ancien Regime” was het molenrecht, of het recht op water en wind⁴, gecentraliseerd bij de Graaf van Vlaanderen.

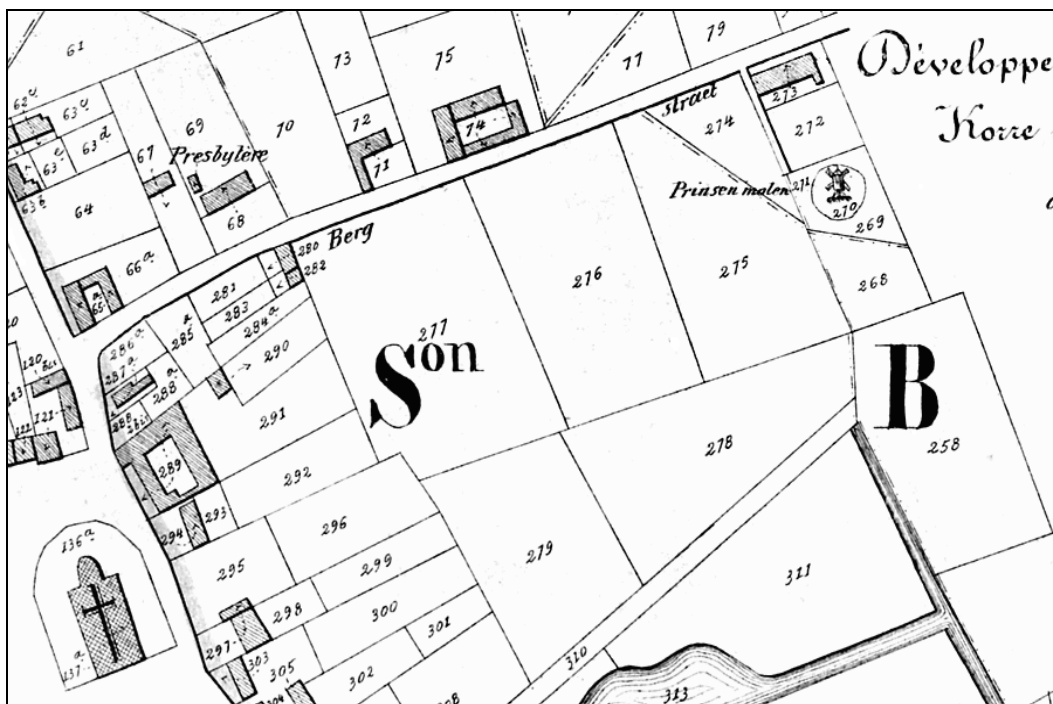
In 1476 werd, onder Lodewijk van Gruuthuse, Prins van Steenhuyse, begonnen met de bouw van een standaardmolen (kadaster B 270) aan de Bergstraat. Deze graanmolen werd echter tussen 1578 en 1595 door muitende troepen vernield.

¹ Omstreeks 1973 werd de uitbating gestopt. De installaties bestaan nog.

² Mtr. J.L. Rens, notaris verblijvende te Geraardsbergen, akte 15 december 1998.

³ H.J. Herpinck, *Molenecho's*, 32ste jg., 2004, april-juni, 109-119.

⁴ In het kader van deze studie wordt enkel de molen van de heer kort besproken. Voor een bredere molenstudie verwijzen wij graag naar een volgende bijdrage tot de geschiedenis van Steenhuize-Wijnhuize.

Prinsenmolen –standaardmolen– van Graaf Ludovicus D’Hane Steenhuyse aan de Bergstraet, anno 1860 (K.B., Brussel, Plan Cadastrale de P.C. Popp).

Slechts in 1625 herbouwd was aan deze windreus geen lang leven beschoren mits dat hij “*door den heere proprietaris ten jaere 1763 nieuwe werd opgebouwt*”. Brak er brand uit of werd de molen door storm vernield? Wij kunnen alleen de catastrofe raden die zich op prinsenmolen heeft afgespeeld.

De Prinsenmolen bleef nog lang behoren tot het rijke patrimonium van de adellijke families d’Hane de Steenhuyse (tot 1879), Maelcamp de Virelles (tot 1882) en de Clerque-Wissocq (tot 1919)¹. Op 20 december 1919 werd hij door de laatst genoemde familie verkocht aan de huurder-molenaar Albin Sterck – De Henau.

In 1927 werd de eeuwenoude windreus volledig afgebroken.

Opmerking: Tijdens het Ancien Régime wordt slechts één graanmolen vermeld: prinsenmolen aan de Bergestraat². Op het einde van de 18de eeuw waren er twee nieuwe graanmolens bijgebouwd, zodat Steenhuize er in totaal drie bezat³.

Molenaars

Adriaan van Brantegem en Jan Wasteel (1479-1482), Mattijs Oeghe (1482-1487), Hendrik Lancbeen en Jan Seys (1489-1499), Joos of Joris Stevens (1502-1505), Gillis De Clippele (1506-1512), Hendrik Crombeen (1512-1519), Pieter van Michelbeke (1534-1549 of later), Jan de Mil

¹ Voor een uitgebreide genealogie van de herenfamilies verwijzen wij graag naar het verdere hoofdstuk “Het prinsenkasteel”.

² a) Sommige literatuur neemt aan dat het hier om de banmolen van de heer gaat, maar wij konden nergens een banmolenvermelding terug vinden. b) Steenhuize, Ophasselt, Voorde, lagen in het Graafschap Vlaanderen waar het molenrecht een domaniaal recht was: dus gecentraliseerd bij de Graaf van Vlaanderen.

³ A. Rose, *Het Land van Aalst*, jg. 1990, De Landsheerlijke reactie in Vlaanderen: casus Steenhuize, p. 185.

(1554-1578), Pieter D'Hollander (1625-1631), Adriaan Bijl en later zijn kinderen (1631-1649), Jan De Backer (1649-1661 of later), Pieter Fredricx (1674-1676), Pieter Mollaert (1676-1723), Pieter Bauwens (1723-1736), Jan Baptist Maes (1737-1739), Ludovicus van den Hole (1744-1755), Lieven van Asbroeck (1754-1761), Isabelle van Meerschaut, (1761-1772), Martin van der Steen (1773-1784 of later), in 1800 werd de molen verpacht voor drie jaar aan N. Schollaert¹. August Joseph Moulart (....-1835), Jean-Baptist Moulart (1835-), Evarist Moulart (1870-1896), Lodewijk Benedictus De Witte, Albin Sterck (1919), Albert Sterck (1923- 1927)².

¹ E. Scholliers, *Het Land van Aalst*, jg. 1988, Prinsen en boeren in de vrijheerlijkheid Steenhuize, p. 33.

² Wij danken deze gegevens aan Georges Souffreau, medewerker aan het Rijksarchief te Ronse.

De onuitgegeven kadaسترgegevens van H. Holemans werden ons voor inzage toegezonden door Herman Van Muylem.

De prinsenmolen te Steenhuize.
Schilderij olieverf op doek 36 x 25 cm.,
gesigneerd HEIRWELH.
(Verzameling: Urbain Sterck)

De prinsenmolen te Steenhuize.
Opname omstreeks 1900.
(Verzameling: J.P. Ritserveldt)

Achterzijde

DE HEREN VAN STEENHUIZE

I. DE OORSPRONKELIJKE HEREN¹

Van de 11de tot de 13de eeuw beleefde de economie in heel West-Europa, dus ook in de Nederlanden, een duidelijke expansie. Het lijkt geen twijfel dat hierdoor het beeld van het landschap grondig veranderde. De verhouding zaaigraan/oogst steeg van 1/ 2,5 in de Karolingische tijd tot 1/14 in de 12de eeuw². Men vraagt zich nog steeds af waaraan deze verbeterde opbrengst te danken was: de wijziging van het klimaat, het invoeren van de ploeg of het in gebruik nemen van het drieslagstelsel³.

Een tweede belangrijke vaststelling was het feit dat vanaf de 11de eeuw bijna overal een bevolkingstoename werd waargenomen.

Zowel de agrarische revolutie als de genoemde bevolkingstoename gaven aanleiding tot grootscheepse ontginningen: onbebouwde gronden werden in bouwland herschapen.

AMELRICUS, TOPARCHA DE STENHUSEN

De verste vermelding van de heer van Steenuize dateert uit 1155. In dat jaar schonk Amelricus 2 bunder⁴ land, gelegen aan het klooster, aan de abdij van Ninove⁵. Tevens werden enkele gronden in de nabijheid van het Eeckhout (ten Schoor), aan de abdij overgedragen.

In 1165 schonk Amelricus aan de abdij van Ninove nog 3 dagwand op het Eeckhout gelegen, en zijn zusters Clementia en Gizela schonken een bunder grond die op het Galgeveld gelegen was.

¹ Een fragmentarisch bronnenmateriaal omtrent de verste vermeldingen biedt ruimte aan meerdere interpretaties. Er bestaat weinig zekerheid omtrent de devolutie van de verste Heren van Steenuize.

² W.P., *Geschiedenis de Nederlanden*, Brussel 1977, Deel 1, p. 183.

³ Bij het drieslagstelsel wordt het land in drie stukken verdeeld: één stuk wordt bezaaid met wintergraan (tarwe, rogge) een ander met zomergraan (gerst, haver) en een derde deel blijft braak liggen. Het volgende jaar komt er zomergraan op de plaats waar eerst wintergraan werd geoogst. De zomeraarde blijft leeg.

De voormalige braakgrond wordt nu voor het eerst met wintergraan bezaaid, enz...

⁴ 1 bunder = 400 roeden = 1,298 ha. (oude landmaten)

⁵ De Premonstratenzerabdij van St. – Cornelis te Ninove werd in 1137 opgericht. Deze abdij bezat vrij spoedig de meeste gronden in Ninove en omgeving. Lekenheren schonken aan de abdij lenen en andere voordelen o.a. om hun zielerust en die van hun voorouders af te kopen.

SOIKINUS DE STENHUSEN

Wij leren Soikinus enkel kennen door een schenkingsakte uit 1179: Raas Van Gavere schonk in voormeld jaar 6 bunder grond (gelegen bij Hollebeke) aan de abdij van Ninove. Hierbij trad de Heer van Steenhuize als getuige op.

HENRICUS DE STENHUSEN

Henricus de Stenhusen verschijnt in 1184 als getuige in twee akten: in de ene verklaart Gerard van Grimbergen dat Goswin de Suven de rechten van de abdij erkent op het allodium St.-Aychadre, in de andere akte doet betrokkene afstand van zijn kaprecht in hoger genoemd allodium.

Te Verona bevestigt Paus Urbanus in 1186 de stichting van de abdij St.-Cornelius en Cyprianus te Ninove. In de stichtingsakte wordt verwezen naar de schenkingen van de Heer van Steenhuize: *“Partem Querceti et terram quam dedit Amelricus de Stenhusen. Terram quam dedit idem Amelricus et Hugo Rampart”*.

GERART I DE STENHUSEN (+ 1274)

Gerart de Stenhusen

G(e)rart, Heer van Steenhuse, werd de eerste maal vermeld in 1253: blijkbaar wist onze Heer zich bij het grafelijk huis van Dampierre verdienstelijk op te stellen waardoor hem het leen Waarschoot, groot 30 bunder, werd geschonken.

Uit zijn huwelijk, met een onbekende schone, sproten minstens twee kinderen:

Oste, huwde Heila, erfgename van de heerlijkheid Avelgem.

Beatris, huwde in het huis van Mortaigne, waaruit bij vererving het leen van Waarschoot voortkwam.

Een tweede zoon, **Gerart**, die vermeld werd in 1289, is mogelijk de eerste uit het Huis van Steenhuize die Heer van Zwevegem is geworden.

Gerart I overleed in 1274 op bedevaart naar Brugge. Samen met Boudouin de Grutere en Jakemain de Rodes werden zij onderweg overvallen en vermoord. Het feit was aanleiding tot een reeks bloedige en dodelijke wraakakties.

(H)OSTE I VAN STEENHUYSE (°rond 1245 - +1278)

Na het overlijden van zijn vader werd diens oudste zoon Oste geroepen als Heer van Steenhuize. Door zijn huwelijk met Heila werd hij Heer van Avelghem nadat zijn echtgenote (bij gebrek aan mannelijke opvolgers) als erfgename werd aangeduid.

Uit het huwelijk werden volgende kinderen geboren:

1. Willemo.
2. Oste.
3. Beatris.

Oste en zijn vrouw Heila werden vernoemd in 1268 wanneer zij met de St.-Pietersabdij van Gent een leen te Waarmaarde omwisselden met een leen te Anzegem.

Nog in datzelfde jaar verdelen zij met de abdij een weide van 18 bunder, die eveneens te Avelgem gelegen was¹.

Oste was evenwel een kort leven beschoren. Nadat Heila in 1279 weduwe geworden was, verkocht zij het leengoed “de boeke” te Avelgem aan de St.-Pietersabdij te Gent, teneinde haar financiële toestand wat op te krikken². Blijkbaar bleef de heerlijkheid Steenhuize onaangeroerd en de oudste zoon Willem werd als toekomstige opvolger aangeduid.

WILLEM VAN STEENHUYSE (°rond 1265 - + na 1308)

Tenminste omtrent 1284 trad Willem van Steenhuize in de rechten van zijn vader, maar Avelgem werd samen met zijn moeder Heila bestuurd. Alle activiteiten werden trouwens meestal vanuit Avelgem geregeld.

Ingevolge de moord op Gerart I volgden nog steeds een hele reeks bloedige en dodelijke wraakakties. In 1289 richtte Willem een verzoekschrift aan de Graaf van Vlaanderen om te bemiddelen in de vetes, die nog steeds bestonden tussen het huis van Steenhuize en de familie Bonins van Brugge.

In 1302 streed Willem in de Vlaamse legers onder het bevel van Gewijde van Dampierre. Willem werd echter opgepakt en door Karel de Valois in Frankrijk gevangen gezet.

Na 1308 werd van Willem geen gewag meer gemaakt.

OSTE II VAN STEENHUYSE (°rond 1270- +na 1336)

Oste II werd voor de eerste maal vermeld in 1289. Toen werd een geschil geregeld tussen zijn moeder Heila van Avelghem en de St.-Pieters abdij te Gent.

¹ De naamaanduiding luidt: “Osto de Stenhuse et Heila uxor eius”.

² De menigvuldige processen ingevolge de moord op Gerart I hadden het familiebezit sterk aangetast.

Vanaf 1327 kwam hij in aanvaring met de St.-Pieters abdij omtrent haar goederen die te Avelgem gelegen waren. Hij bezette en gebruikte de eigendommen van de abdij, waarbij hij zich van haar ingespannen procedures en vonnissen niets aantrok.

Oste II trad ook op als getuige in het vredesverdrag dat op 31 maart 1337 werd gesloten tussen Lodewijk, Graaf van Vlaanderen, en Jan, Hertog van Brabant.

Verder werden geen vermeldingen meer teruggevonden en over een eventueel nakomelingschap is niets geweten. Blijkbaar had Oste II de zetel van zijn activiteiten naar Avelgem verplaatst, zoals ook zijn vader en broer gedaan hadden.

GERARD II VAN STEENHUISE (°rond 1330- + 1379)

Men weet niet precies wanneer Gerard II zich Heer van Steenhuise kon noemen.

In 1351 velde de schepenvanck van Gent een vonnis ten laste van deze Heer, ingevolge de moord op twee poorters en gemeenteschepenen van Gent. De Heer van Steenhuise werd vogelvrij verklaard, maar de uitvoering van het vonnis was een andere zaak.

Gerard was niet zinnens de heerlijkheid Steenhuise te laten afbranden of de gronden te laten verwilderen. De Graaf kwam opnieuw tussen om aan de vetes en wraaknemingen een einde te stellen. Op 16 april 1353 werd eindelijk beslist “*dat de heere van Steenhuus, gheven ende betalen sal, over de vorseide twee doode, hondert ponden tournoys, te gheldene ten drien terminen van den jare...*”¹. Zegher Boelen en Hoste van Gheetscure nam met dat vonnis genoegen.

Een paar tientallen jaren later was de zaak vergeten. De relaties met de Gentse magistraten verbeterde en in 1377 betaalden deze laatste aan de Heer van Steenhuise de gelden terug die hij ter beschikking gesteld had om een militaire expeditie te financieren.

Men vertelt dat later Gerard door de Graaf belast werd met de verdediging van Oudenaarde tegen de Gentse muiters. De Heer van Steenhuise moest wijken voor de Gentse opstandelingen en werd te Enname gevangen genomen. Hij werd van op de verdieping van de abdij naar beneden geworpen, naar de puntige opgerichte lansen van de opstandelingen². Dit gebeurde in het jaar 1379.

De weduwe Agens Van Schuervelde verscheen met haar kinderen voor de vierschaar: zij deed afstand van haar erfrecht in het voordeel van de oudste zoon Oste III.

OSTE III VAN STEENHUISE (° - + rond 1384)

In 1379 volgde Oste zijn vader op als Heer van Steenhuise en Avelghem. Hij huwde Elisabeth van Welle. Weduwe geworden, hertrouwde zij met Lodewijk van Mullem.

Oste overleed rond 1384, een woelige periode: de Graaf van Vlaanderen had de Franse koning ter hulp geroepen om de opstand, te Gent ontstaan, in de kiem te smoren (Slag van Westrozebeke).

¹ Gheraerd kon voor de betaling van het “zoengelt” rekenen op de solidariteit van de hele familie.

² Omtrent het verhaal bestaat geen enkele zekerheid. Wel weten wij dat Gheraerd in 1379 overleed.

FELIX VAN STEENHUISE (°rond 1365 - + 1424)

Felix volgde in 1385 zijn vader op. Zijn minderjarige zusters werden onder voogdij geplaatst van hun oom, Gerard van Steenhuize, Heer van Zwevegem¹.

Felix is er in geslaagd, binnen zeer korte tijd, in de onmiddellijke nabijheid van de vorst de hoogste openbare functies uit te oefenen. Hij werd genoemd als “*Heer van Steenhuize, Heer van Avelghem, Ridder, Geheime Raad en Kamerling van Jan, Hertog van Bourgondië*”. Hij was ook “*Gevolmachtigde des Prinsen tot het veranderen der Overheden van de Steden van Vlaandre, en vertrok in 1417, met Joan, Hertog van Bourgondie na Vrankrijk tegen die van Armanjac*”.

Door zijn functie van Grootbaljuw van Vlaanderen kon hij de allerbelangrijkste misdrijven laten vervolgen. Dergelijke machtige rechtspositie was enkel aan de voornaamste edelen besteed².

In zijn hoedanigheid als Grootbaljuw was hij veelvuldig aanwezig aan het hof als raadsheer en kamerling van de Hertog van Bourgondië.

Hij was belast met politieke opdrachten en ten slotte ook nog de opdrachten als krijgssheer. Wanneer Jan, Hertog van Bourgondië in 1411 ten strijde trok tegen de Armagnacs fungeerde Felix van Steenhuize als kapitein van het Brugse heir. Ook nog in 1417 trok hij met Hertog Jan op naar Frankrijk om te strijden tegen de Armagnacs.

Op diplomatiek terrein werd hij in 1412 aangewezen, met twee anderen, om als garant op te treden voor de vrede met Engeland, bij de andere leden van Vlaanderen.

Zijn tussenkomsten gaven aan de naam Steenhuize een roemrijke weerklank.

Was het Huis van Steenhuize voordien steeds naar Gent gericht (waarvan zij het poorterschap hadden), zo werden nu de functies en de belangen naar Brugge verplaatst.

JAN, PRINS VAN STEENHUISE (°rond 1400 - +1443)

Jan, Prins van Steenhuise, geboren omstreeks 1400, werd voor de eerste maal vermeld omstreeks 1420. Hij trad vrij spoedig in de voetsporen van zijn roemrijke vader.

Op 3 april 1423 kocht hij, samen met zijn vader, het poorterschap³ van Brugge. Na het overlijden van Felix in 1424 nam hij kort daarop de functies van opperjager van Vlaanderen en kamerheer van de Hertog over⁴.

Jan maakte vrijpostig gebruik van zijn recht op voordelen in natura: in 1426 maakte hij het nogal bont wanneer hij en zijn gevolg, meer dan negen dagen en nachten gratis verbleven in de abdij van Groeninge te Kortrijk. De monniken beklagden er zich bij de Graaf over dat het overdadig gebruik van dit recht, het religieuze leven in de abdij stoorde. De Graaf liet de voordelen in natura vervangen door een jaarlijkse betaling van zes pond en één enkele overnachting.

¹ Oste III en Gerard behoren tot dezelfde generatie: Oste III was heer van Steenhuize, Gerard was heer van Zwevegem.

² De rekeningen van 1405 tot 1411 zijn tot op heden bewaard gebleven.

³ Iemand die geen burger was van een stad of gemeente was “vreemde, een vreemdeling, die vreemd is aan de poort”. Men kon bij koop aan de poort bekend worden of het poorterschap verwerven. Poorters behoorden tot de bevoorrechte klasse waar men in geval van nood steeds kon op rekenen. Zij genoten dan ook de privilegiën van de stad en stonden aldaar in hoog aanzien.

⁴ Sommige auteurs nemen aan dat Jan de titel “Prins van Steenhuize” geërfd heeft van zijn vader Felix. Voor deze visie werden tot hertoe onvoldoende bewijzen teruggevonden.

In 1429 was de prins reeds gehuwd met een zekere Elisabeth, die een rente van Mannekensvere geërfd had.

In 1436 begon Hertog Filips de Goede, aan een expeditie tegen de Engelsen te Calais. Jan van Steenhuuse was hier (net als zijn vader) aanvoerder van de Brugse troepen. Evenals zijn vader werd hij ook raadsheer en kamerling (vertrouweling) van de Hertog van Bourgondië.

Voor zijn goede diensten ontving hij anno 1440 twee lenen die te Sysele gelegen waren.

Jan was vóór 1443 zonder nakomelingen overleden: het huis van Steenhuize stierf uit bij gebrek aan mannelijke afstammelingen.

MARIA VAN STEENHUUSE

Na het overlijden van Jan, Prins van Steenhuuse, nam zijn zuster Maria in 1443 het beheer van het domein over.

Zij huwde Jan van Gruuthuse (ook van Brugge), waardoor de titel van Prins van Steenhuuse en Heer van Avelghem op het Brugse geslacht van Gruuthuse overgingen.

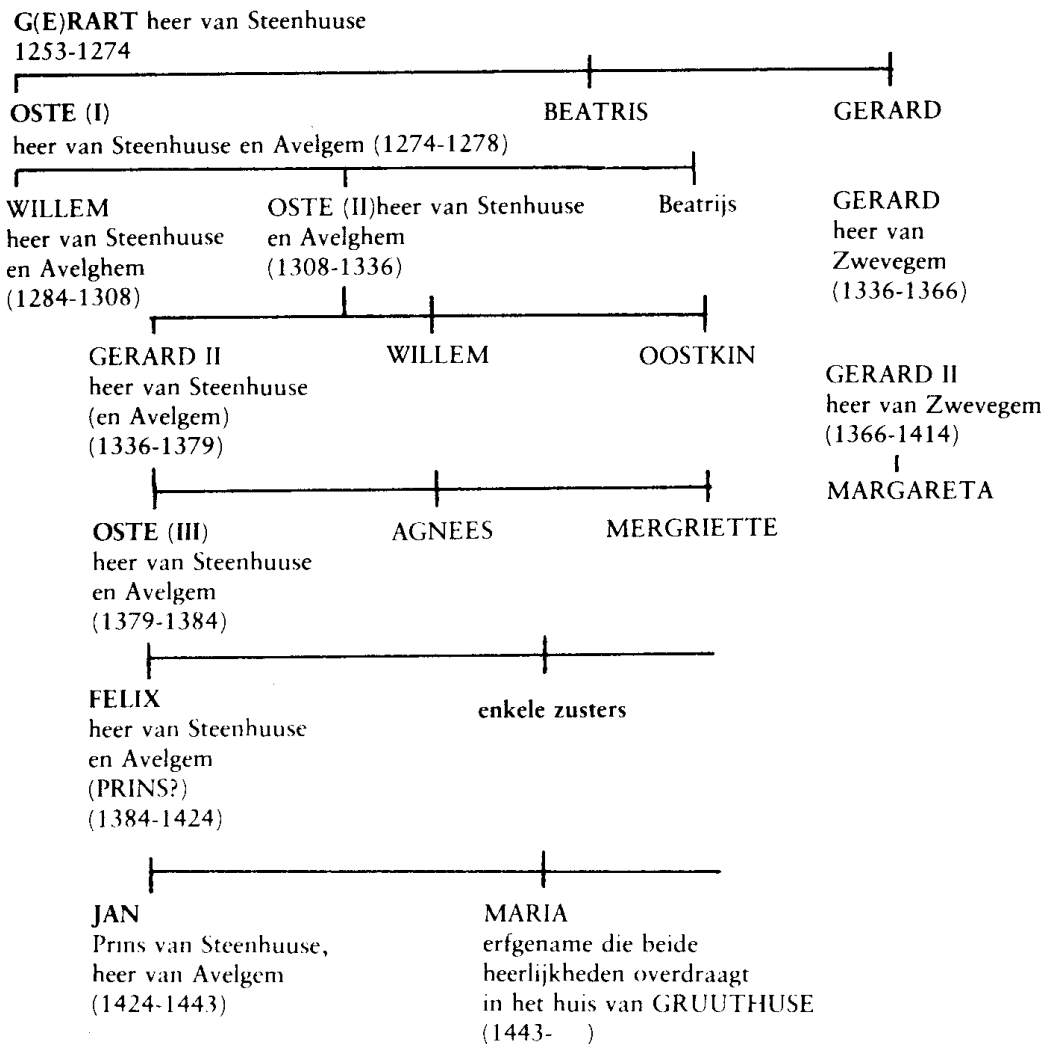

Wapenschild van de Heren van Steenhuse

HET OORSPRONKELIJKE GESLACHT DE STEENHUISE VANAF HET MIDDEN DERTIENDE TOT HET MIDDEN VIJFTIENDE EEUW

De heren VAN STEENHUSE, heren van Steenhu(u)se
Heren van Avelgem
(vanaf 1274)

Het huis Van Steenhuuse vanaf midden dertiende eeuw.

(Overgenomen uit **Het Land van Aalst**, jg. 1988, p. 175)

II. VREEMDE HEREN TE STEENHUIZE

DE HEREN VAN GRUUTHUSE

Omstreeks het midden van de vijftiende eeuw kwam Steenhuize onder het gezag van de Heren van Gruuthuse¹, een vooraanstaande Brugse adellijke familie. Als Heer van Gruuthuse, Heer van Brugge, Heer van Steenhuize, etc. noemen wij:

JAN I VAN GRUUTHUSE

Jan van Gruuthuse (ook van Brugge), ridder, Heer van Gruuthuse, Spiere, Oostkamp, Thielhove, Avelghem, Opperjager van Vlaanderen (1382), raadgever van Filips de Stoute, etc ... werd waarschijnlijk te Brugge omstreeks 1400 geboren. Nog jong, trad hij in de voetsporen van zijn illustere vader Felix.

Hij ondertekende (met andere edelen) de vrede met de Gentenaren, na het overlijden van Lodewijk van Maele, Graaf van Vlaanderen.

Hij huwde in 1415 met Maria, Prinses van Steenhuize en Vrouwe van Avelghem. Zij hadden de volgende kinderen²:

1. Lodewijk van Gruuthuse (ook van Brugge).
2. Louise , echtgenote van Lodewijk van Vlaanderen, ridder en Heer van Praet.
3. Jeanne, die in 1455 huwde met Jan van Ghistelle, ridder.
4. Margareta, die in 1456 huwde met Pierre van der Woestyne.

Jan en zijn echtgenote werden in de St.-Catharinakerk van Brugge begraven.

LODEWIJK VAN GRUUTHUSE (°1427- +1492)

Lodewijk werd waarschijnlijk omstreeks 1427 geboren. Hij werd eigenlijk maar in 1461 opgemerkt toen hij vereerd werd met het lidmaatschap van de ridderorde. Dat was nadat Hertog Filips de Goede de Orde van het Gulden vlies had ingesteld. Lodewijk nam, als raadsheer van Karel de Stoute, deel aan verschillende veldslagen.

Hij was ook een vrijgevig gastheer: zo ontving hij de verbannen Engelse koning Edward IV in 1471. De Engelse koning schonk aan Lodewijk achteraf het graafschap. Ook als stadhouder van

¹ Het Gruuthuse of Gruuthuis maakt allusie op het middeleeuws brouwerijbedrijf. Om het gebrouwen bier op smaak te brengen gebruikten onze voorouders een mengsel van gedroogde planten, “gruut” genoemd. Niemand mocht bier brouwen zonder het gruut gekocht te hebben in de stapelplaats: het Gruuthuis.

² J. Gailliard, *Bruges et le Franc*, Brugge 1857, Deel I, p. 73.

Lodewijck van Brugge, prince van Stenhuyse (Gruuthusemuseum, Brugge).

achterzijde

Holland, Zeeland en Friesland, eveneens door zijn contacten met het Franse Hof, kreeg Lodewijk van Gruuthuse internationale bekendheid. Na de dood van Karel de Stoute werd hij één van de invloedrijkste raadsheren van Maria van Bourgondie.

Later leidde Lodewijk het Vlaamse verzet tegen Maximiliaan van Oostenrijk, die hem een tijdje gevangen hield en hem zelfs wilde doden. Het was dankzij zijn collega's uit de Orde van het Gulden vlies dat hij daaraan kon ontsnappen.

Lodewijk was ook een groot mecenas en verzamelaar van handschriften.

Lodewijk overleed in 1492 en werd in de Onze Lieve Vrouwekerk te Brugge begraven. Zijn echtgenote Margareta van Borsele overleed op 29 augustus 1510.

Als kinderen werden genoemd:

1. Margareta, ongehuwd.
2. Jan, (zie verder).
3. Lodewijk van Brugge, Heer van Spiere die overleed op 15 januari 1461.
4. Jeanne, die Jacques, Graaf van Hoorne, huwde.

**Hier licht hooghe ende moghende heer
mer Lodewijk van Brugge, heere van
Gruuthunse, grave van Wincestre, prince
van Stenhuuse etc., raedt ende camerlinck
van onsen geduchtighen heere ende ridbere
van de oordene, ende in sijnen tijd Gouver-
neur generael van Hollant, van Zeelant
ende van Frieslant, ende ridder van eeren
onser geduchtighe vrouwe Marie, die
starf int jaer M.CCCC.XCII, den 26 No-
vembre.**

**Hier ligt vrouwe Margarite van Bor-
sele, gheselle van mijn heere boven ghe-
naemt, dochter van mer Frederick van
Borsele, heere vander Deze, grave van
Grandpré, die starf int jaer XV^eX, den
XXIX van ougst God hebbe de sielen.**

JAN II VAN GRUUTHUSE (+1512)

Jan, zoon van Lodewijk en Margareta van Borsele volgde zijn illustere vader op. Hij erfde alle bezittingen en eretitels. Hij voerde het bevel voor het koninklijk leger in Picardië.

Jan ging drie verbintenissen aan¹:

Hij huwde Maria d'Auxy, erfgename van Auxy, Kasteel-Flavy en Fontaines aan de Somme. Uit dit huwelijk sproot Maria, alias Margareta.

Hij trad in een tweede huwelijk met Rénée De Buul, waarvan geen afstammelingen gekend zijn.

Hij verbond zich in een derde huwelijk met Maria van Melun, Vrouwe van Montmirail. Uit dit huwelijk sproten minstens drie kinderen²:

Lodewijk

Anne-Charlotte

René (zie verder).

Jan overleed vroegtijdig in 1512 en werd in het koor van de abdij van St.-Renildis te Abbeville begraven. Hij liet zijn weduwe en meerdere minderjarige wezen na, van wie de rechten gevrijwaard bleven³.

**Messire Jehan de Bruges, prince de
Steenhuuse, seigneur de la Gruuthuse
et chevalier de l'ordre, Gouverneur et
Lieutenant général du Roq es pais de
Picardie, capitaine de cent hommes d'ar-
mes, trespasé à Abbeville en l'an
XVe XII, et fut grand et redouté
Seigneur.**

RENE VAN GRUUTHUSE (+ 1572)

René, Heer van Gruuthuse, Antoing, Hamstede, Avelghem, Oostkamp, Beernem, Prins van Steenhuuse, etc ... stichtte te Berchem (bij Oudenaarde) een godshuis.

Hij huwde Beatrix de la Chambre, dochter van Jan en Barbara d'Ambrosius.

Hij overleed in 1572.

¹ Het behoort ons niet toe hier een discussie te openen omtrent de namen, noch over het aantal van de nakomelingen : voer voor genealogen en historici. Zeker is dat Rene (of Reinier), de zoon van Jan en Maria van Melun, zijn vader opvolgde als Heer van Steenhuize.

² F. Van Dycke, *Recueil Heraldique de Familles Nobles et Patriciennes de Bruges*, Brugge 1851, p. 190.

³ R.A.R., Het archief van de Heer, het leenhof en de schepenbank van Steenhuize, nr. 3.

CATHARINA VAN GRUUTHUSE (+1630)

Catharina van Brugge¹, Vrouwe van Gruuthuse, Barones van Spiere, Prinses van Steenhuuse, etc.. is waarschijnlijk de enige dochter uit vorig huwelijk geboren.

Zij huwde een eerste maal op 9 juni 1574 met Louis van Baulme, Heer van Peres, Graaf van St.-Amour en Montfalcon, ridder van de Orde van Savoie. Als nakomelingen werden vermeld:

1. Claude van Baulme, Graaf van St.-Amour, huwde Helena van Granvelle.
2. Antoine van Baulme, ridder, Heer van Chaux, die Jeanne de Richardot huwde.

In een tweede bed huwde Catharina met Markies de Liane, Heer van Sempy (+ 1607).

Door schulden belast zag Catharina zich verplicht de heerlijkheid Steenhuize in 1556 te verpanden tegen een som van 15.000 florijnen aan de Gravin van Egmont². De onfortuinlijke Catharina werd evenwel in 1605 bij rechtsmacht verplicht de heerlijkheid Steenhuize te verkopen aan haar schoondochter Joanna de Richardot tegen de som van 24.200 pond.

HET GESLACHT DE RICHARDOT

In het midden van de 16de eeuw verscheen in de Zuidelijke Nederlanden het geslacht de Richardot. Chef-president Jean Grusset, dict Richardot, wordt beschouwd als de stamvader van deze Zuid-Nederlandse tak. Hun sociale klim tot de hoogste adellijke kringen mag op zijn minst merkwaardig genoemd worden.

¹ F. Van Dycke, *Recueil Heraldique de Familles Nobles et Patriciennes de Bruges*, Brugge 1851, p. 190.

² Het lot van haar zoon Lamoraal, Graaf van Egmont, is algemeen bekend.

Een zekere Jacques was een voornaam beeldhouwer, Jean was chef-president van de privé-raad der Nederlanden (1597-1609), François werd bisschop van Arras.

Bij het begin van de 17de eeuw vinden wij de Richardots ook te Steenhuize terug.

JOANNA DE RICHARDOT (1582 – 1657)

Joanna de Richardot werd geboren te Doornik en er op 4 februari 1582 gedoopt.

Zij huwde in 1602 met Antoine van Baulme, alias Antoine Poupet, Graaf van St.- Amour, die reeds in 1605 te Ligny sneuvelde¹. De barones trok zich terug in haar kasteel te Avelghem en verwierf de komende jaren meerdere heerlijkheden, waaronder de vrijheerlijkheid Steenhuize in 1605².

Uit het huwelijk was slechts één dochter geboren: Catharina de la Baulme, die Albert-Eugène de Genève huwde. Hun verbintenis bleef echter kinderloos.

Zij gaf in 1654 opdracht dat de vrijheerlijkheid Steenhuize, na haar dood, openlijk zou verkocht worden³. Zij overleed te Gent op 5 mei 1657. Rond de laatste wilsbeschikking van Joanna bleek heel wat te doen: eindelijk werd de heerlijkheid Steenhuize verkocht aan haar neef Claude I de Richardot, Graaf van Galmaarden⁴.

CLAUDE I DE RICHARDOT (1617 – 1670)

In 1617 te Brussel geboren koos hij aanvankelijk voor een kerkelijke loopbaan⁵, maar verkoos vrij snel een militaire carrière: uiteindelijk werd hij sergeant-generaal en kampmeester van een tercio Waalse infanterie.

Hij huwde in 1651 met Thérèse de Merode, de vijfde dochter van Florent I, markies van Westerloo, etc... en Anne-Marie de Bronckhorst-Batenburg, barones van Steyn. Hun verbintenis bleef kinderloos.

Na de dood van zijn tante Joanna de Richardot maakte hij aanspraak op het prinsdom Steenhuize.

Claude I bepaalde bij testamentaire beslissing dat al zijn bezittingen, waaronder Steenhuize, moesten overgaan op zijn jongere broer Alexander en diens nakomelingen. Hij overleed op 21 oktober 1670 en werd met zijn echtgenote in de kloosterkerk van de Brugse karmelietessen begraven.

¹ J. Vanhoutte, *Van robins tot très grands nobles: de sociale klim van het geslacht de Richardot in de Zuidelijke Nederlanden*, K.U.L., 1999, p. 156. Verhandeling.

² R.A.R., H. Van Isterdael, *Het archief van de Heer (1348 – 1811), het leenhof (1366 – 1794) en de schepenbank (1616 – 1793) van Steenhuize*, Brussel 2001, nr.5: het eerste leenverhef dateert uit 1606.

³ R.A.R., *Het archief van de Heer op.cit*, nr.6.

⁴ R.A.R., *Het archief van de Heer op. cit.*, nr.7.

⁵ J. Vanhoutte, *Van robins tot très grands nobles: de sociale klim van het geslacht de Richardot in de Zuidelijke Nederlanden*, K.U.L., 1999, p. 158. Verhandeling.

Vermoedelijk portret van Claude I de Richardot,
Prins van Steenhuyse van 1658 tot 1670.
(Koninklijke bibliotheek Albert I, Brussel)

ALEXANDRE DE RICHARDOT (1619 – 1680)

Alexander de Richardot werd in 1619 te Lembeek geboren. Hij koos voor een opleiding in het leger en werd uiteindelijk sergeant – majoor en ritmeester van een tercio cavalerie.

Hij huwde in 1659 met zijn achternicht Claire – Eugénie d’Ursel, geboren te Brussel in 1633 en overleden in haar kasteel van Avelgem in 1701. Samen met zijn vrouw had Alexandre zes kinderen.

Na de dood van zijn oudere broer Claude I in 1670 leidde hij het huis als graaf van Galmaarden en prins van Steenhuize.

CLAUDE II DE RICHARDOT (1660 – 1701)

Claude II werd in 1660 te Brussel geboren¹. Evenals zijn vader koos hij voor een militaire loopbaan: hij werd sergeant – generaal en ritmeester van een tercio dragonders. Later nog werd hij inspecteur – generaal bij de Spaanse cavalerie.

¹ J. Vanhoutte, *Van robins tot très grands nobles: de sociale klim van het geslacht de Richardot in de Zuidelijke Nederlanden*, K.U.L., 1999, p. 159. Verhandeling.

Als langstlevende mannelijke erfgenaam verzamelde hij het volledige familiale bezit onder zijn beheer. Claude II was prins van Steenhuize, graaf van Galmaarden, baron van Lembeek, heer van Barly, Aubers, Dottenijs, Lassus, Overbeke, Tombroek, Avelgem, Beaulieu, Herzele, enz....

Hij trad in 1694 in de echt met Marie Françoise de Bournonville, kanunnikes van Maubeuge (1663 – 1742). Claude II was reeds, als laatste telg van zijn geslacht, in 1701 (of 1702) overleden.

MARIE FRANCOISE DE BOURNONVILLE (1663 - 1742)

Na het overlijden van haar man in 1701 nam Maria Francisca De Bournonville¹ de verplichtingen van haar echtgenoot over. De weduwe kon de heerlijkheid Steenhuize op 24 maart 1702 terug in kopen en volgde Claude II op in haar hoedanigheid van Prinses van Steenhuize².

De weduwe zag zich evenwel geplaagd tegenover een passief van 174.000 florijnen en talloze schuldeisers. Hierdoor was zij verplicht Steenhuize in 1703 te verkopen, maar vroeg om er bij wijze van testament over te kunnen beschikken³.

Na haar dood op 17 februari 1742 werd het sterk aangevreten vermogen gelegateerd aan haar neef, de hertog van Bournonville. Op verzet van een andere Bournonville, gehuwd met een dochter van de hertog d'Ursel, werden de goederen van de Richardots nu verdeeld onder de schoonbroers. Steenhuize kwam met zijn omliggende gronden in 1752 terug onder de hamer⁴.

DE WOLFF

JAN ALEXANDER DE WOLFF

Op 4 januari 1752 verkochten de erfgenamen van Marie Françoise de Bournonville de heerlijkheid Steenhuize aan Jan Alexander de Wolff, heer van Hergu, voor 60,000 gulden wisselgeld⁵.

ALEXANDER JOZEF DE WOLFF

Alexander Jozef volgde in 1767 zijn vader op. Alexander, kapitein bij het regiment van Murray, overleed in 1784. De heerlijkheid werd op 1 december van dat zelfde jaar voor 150.311 gulden 12 stuivers verkocht aan Jean – Baptiste D'Hane.

¹ Zie verder de bijlage over het notariaat Steenhuize.

² R.A.R., H. Van Isterdael, *Het archief van de Heer (1348-1811), het leenhof (1366-1794) en de schepenbank (1616-1793) van Steenhuize*, Brussel 2001, nr. 13.

³ de laatste tekenen van middeleeuwse geplogenheden.

⁴ *De woonstede door de eeuwen heen*: O. de Trazegnies, Het prinsdom Steenhuize en zijn kasteel, 1988, nr. 79, p. 17-18.

⁵ Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 17 – 18.

D'HANE STEENHUYSE

JEAN BAPTISTE D'HANE STEENHUYSE (1757 – 1826)

J.B. D'Hane was de zoon van Pierre Emmanuel D'Hane de Leeuwergem en Colette Thérèse de la Vilette. Hij werd geboren te Gent op 24 augustus 1757. Hij huwde aldaar op 29 augustus 1783 met Marie Madeleine Rodriguez D'Evora Y Vega (1760 – 1842).

Uit dit huwelijk werden zeven kinderen geboren¹:

1. D'Hane Steenhuyse Julie Marie (°1784 - +1835). Zij huwde Van Pottelsberghe de la Potterie Chrétie (°1780 -+1858).
2. D'Hane Steenhuyse Charles Joseph (°1787 – +1858). Hij huwde Dons de Lovendeghem Christine Joséphine (°1782 - +1846).
3. D'Hane Steenhuyse Louis Emmanuel (°1788 - +1861). Hij huwde de Kerckhove d'Ousselghem Virginia Colleta (°1801 – 1871).
4. D'Hane Steenhuyse Constantin Joseph (°1790 – +1850).
5. D'Hane Steenhuyse Eugène Emmanuel (°1795 - +1853).
6. D'Hane Steenhuyse Jean Baptiste (°1797 - +1858). Hij huwde De Potter de Comines Adélaïde Marie (°1803 – +1844).
7. D'Hane Steenhuyse Edmond Joseph Marie (°1802 - +1877).

Met J.B. D'Hane Steenhuyse verscheen hier de laatste vreemde Heer onder het “Ancien Regime”. De Franse overheerser trok zich van de vroegere heerlijkheid niets aan: het heerlijke domein werd, hier zoals elders, openbaar bezit verklaard en genationaliseerd. De Graaf kon enkel zijn persoonlijke eigendommen behouden Hij overleed te Gent op 17 januari 1826.

¹ Stad Gent, Departement Cultuur, Hotel d'Hane de Steenhuyse, *Stamboom familie D'Hane Steenhuyse*.

*“O grijze steenen reus! wat zaagt gij al dat ik garen
Gezien had met u meê in lang vervlogen jaren! “*

HET PRINSENKASTEEL

HET SLOT VAN DE OORSPRONKELIJKE HEREN VAN STEENHUYSE

In de late middeleeuwen had niet ieder dorp een kasteel, maar wel een plaatselijke heer. Men weet niet wanneer de eerste heren hier verschenen, nog minder kennen wij het tijdstip waarop het eerste slot gebouwd werd. Wij kunnen ons alleen steunen op enkele vroege vermeldingen.

Omstreeks het midden van de 12de eeuw (1148 – 1155) is er voor het eerst sprake van de Heren van Steenhuize. In de oudste plaatsnaamvorm “Stenhusen” vinden wij twee oude stammen van Germaanse oorsprong terug: “staina”, hier in de betekenis van “steen” en “husum”, in de betekenis van “huis”. In deze optiek spreekt de benaming voor zichzelf: huis van steen¹.

De oorspronkelijke “woning “ was, in de onmiddellijke nabijheid van de kerk, op een “mote” gelegen met omgevende wallen en wateringen en een omheining van gepunte houten palen.

Over een beter verdedigbaar “huis van steen” of slot dat de eerste heren van Steenhuize daarna bouwden, moeten wij ons ook aanvankelijk niet veel voorstellen. Het ging ongetwijfeld over een waterkasteel, een woning die in een lager deel van het dorp werd ingeplant en in de loop der tijden stilaan uitbreiding nam².

Naarmate de draagkracht van wapens toenam, bood “het motekasteel” onvoldoende bescherming tegen de aanvallers en moest er een derde versterking gebouwd worden. Aanvankelijk moet dit kasteel zeker niet gezien worden als een verdediging tegen sterk oorlogsgeweld, maar veeleer als een bescherming van de plaatselijke heer tegen opstandige landlieden.

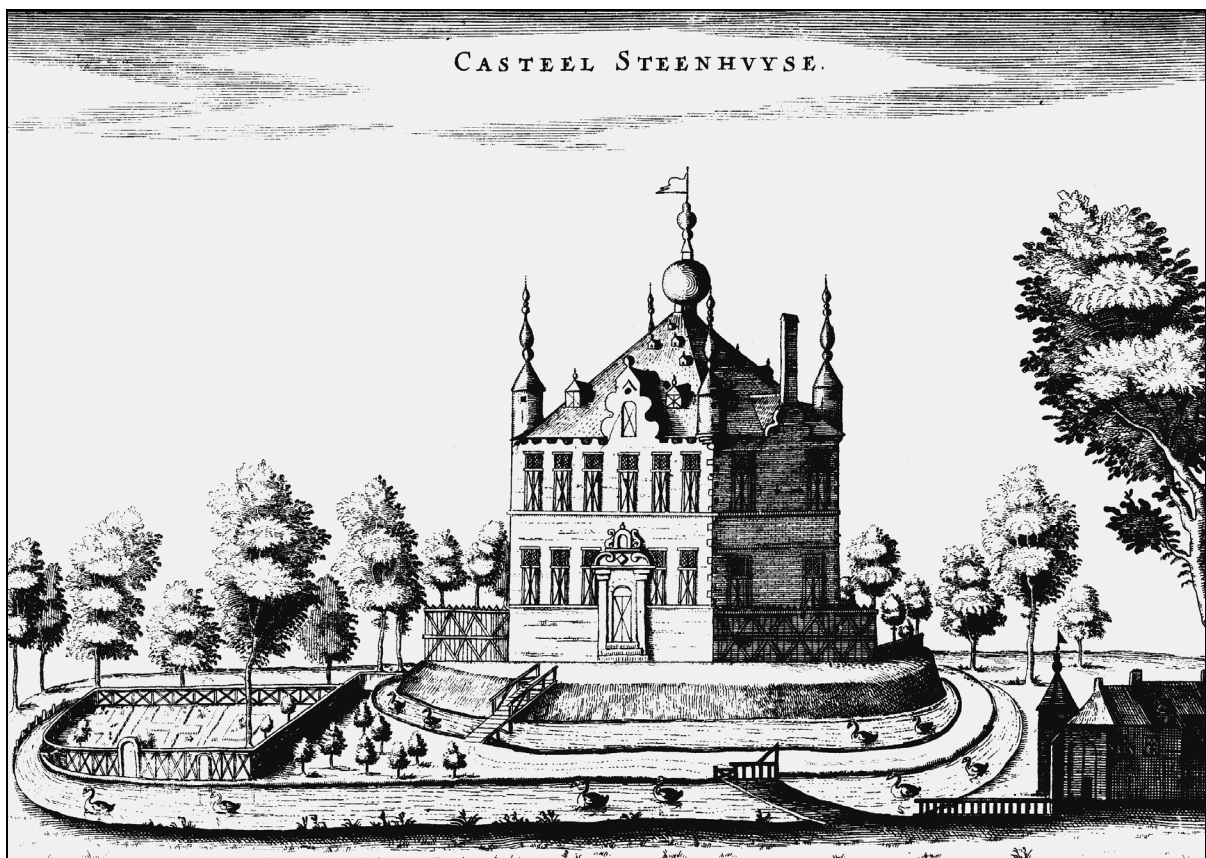
Van dat derde bouwwerk werden slechts weinig gegevens teruggevonden en een afbeelding is al evenmin bewaard gebleven³. Ook over de troebelen van de late 16de eeuw zijn wij slechts matig ingelicht.

Tijdens de oorlogen tegen Vlaanderen (1578 – 1595) werd de laatstgenoemde burcht door muitende benden vernield, maar de bouwlustige dame Joanna de Richardot liet te Steenhuize een nieuw eigentijds kasteel oprichten.

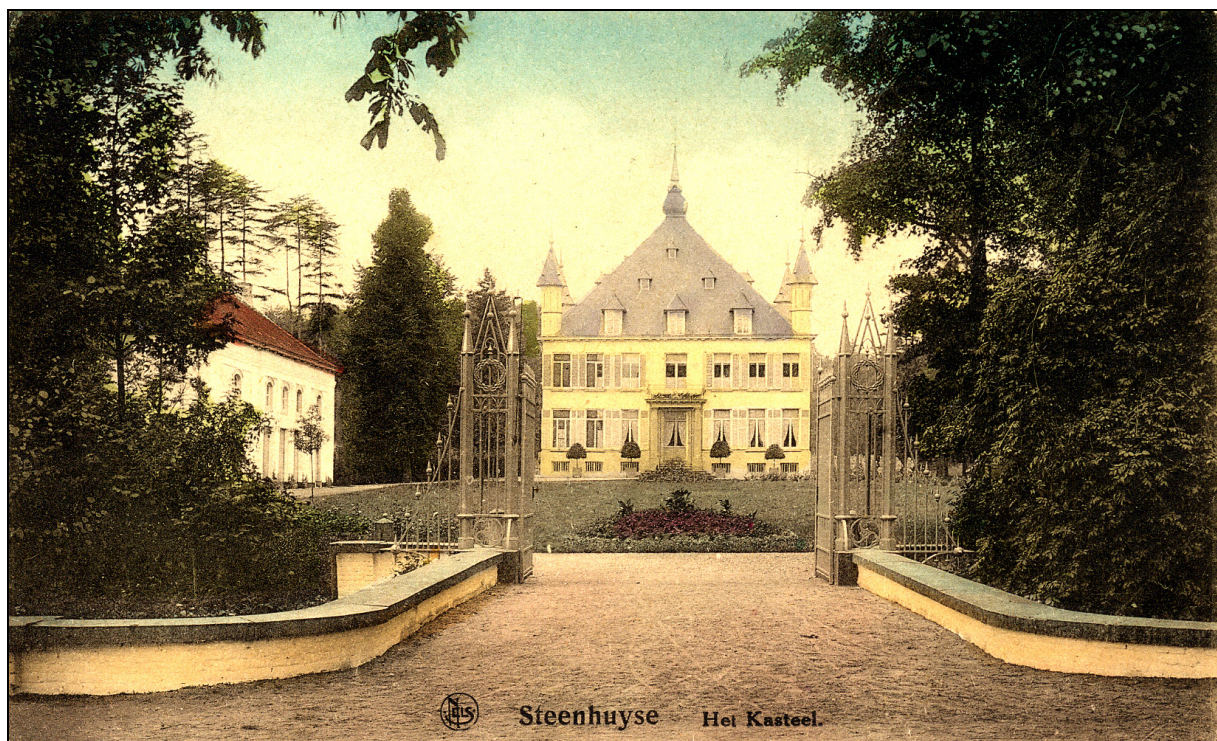
¹ M. Van Den Berghe, *Het Land van Aalst*, jg. 1988, nr. 4, De oorspronkelijke Heren van Steenhuize, p. 166.

² Horenbault-kaart van het Land van Aalst (1596).

³ Gelet op de hogere rechtsmacht van de heer was een sterke gevangenis zeker aanwezig. Er bestaat evenmin twijfel over een kapel in het kasteel.

*Het Prinsenkasteel - Sanderus, Flandria Illustrata, Tome II, anno 1732.
(Copyright Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel).*

Het kasteel (Prentkaart Nels, Brussel, verstuurd in 1911).

achterzijde

HET KASTEEL VAN JOANNA DE RICHARDOT

Omstreeks 1628 begon Joanna de Richardot, Barones-douairière de la Chaux, aan de bouw van een nieuw kasteel in renaissancestijl¹. Het bouwwerk werd opgetrokken op dezelfde plaats als het derde slot, dat eerder als woonst had gediend voor het prinselijk geslacht van Steenhuyse².

Het gebouw dat Joanna liet optrekken beantwoordde totaal aan de normen van een zeventiende-eeuws lusthof, een “Hof van plaisantie”.

A. Sanderus geeft in zijn onvolprezen *Flandria Illustrata* een prachtige gravure van het pas gebouwde kasteel³. “*Het is een eenvoudig gebouw met een barokke voorportaal dat aanleunt tegen een wat ongewone voorgevel met zes ramen op de verdieping, parallel met de onregelmatige verdeling van het gelijkvloers.*

Op de hoeken voorzien van vier ronde torentjes, half wachttorens, half draaghemel, komt het kasteel voor als een volkomen rechthoek, waarboven de dakhellingen samenlopen in een bol, waarvan de top het embleem van de Richardots draagt.

De muren zijn opgetrokken in baksteen, op onopvallende wijze verankerd, waaruit men de bouwtrant van de XVIIde eeuw in Vlaanderen kan aflezen”⁴.

Vóór het lustkasteel bevindt zich een eerder kleine tuin met visvijver, voorzien van een afsluiting, waarop meerdere zwanen rondzwemmen.

In de aankondiging van een latere verkoop werd het kasteel als volgt beschreven: “*un fort beau château entourré d’eau avec jardin, bassecourt, écuries, etc...*”.

Joanna verbleef liefst op haar slot te Avelgem, maar vanaf 1632 verbleef zij regelmatig op haar lustverblijf te Steenhuize om er te genieten van een intense rust én voor de inning van de pachten of het uitoefenen van de plaatselijke rechtspraak⁵.

“*Net als in Avelgem beducht het respect voor de hiërarchie levend te houden en tevens om haar onafhankelijke positie te onderstrepen, had zij te Steenhuize reeds vroeger de heerlijke schandpaal heropgericht. In de onmiddellijke omgeving van de kerk moest deze haar macht en gezag symboliseren. De mooie obelisk draagt op de voet de wapens van de Richardot en de la Baulme”⁶.*

De Prinses overleed in 1657 te Gent. De latere erfgenamen, haar neef Claude I de Richardot, diens broer Alexandre de Richardot en zijn zoon Claude II verbleven meestal in hun kastelen

¹ J. Vanhoutte, *Van robins tot très grands nobles: de sociale klim van het geslacht de Richardot in de Zuidelijke Nederlanden (1540-1701)*, Licentiaatsthesis, Leuven 1999, p.132.

² Vanaf 1982 tot 1987 werden aan het kasteel grote restauratiewerken uitgevoerd. In de gang van de kelderverdieping vond men, in één van de muren, overblijfselen van de vroegere burcht.

³ A. Sanderus, *Flandria Illustrata (1641-1643)*, Castellum de Steenhuise. (K.B.)

⁴ O. de Trazegnies, *De woonstede door de eeuwen heen*, jg. 1988, nr. 79: Het Prinsdom Steenhuyse en zijn kasteel, p. 22.

⁵ E. Scholliers, *Het Land van Aalst*, jg. 1988, nr. 1: Prinsen en boeven in de vrijheerlijkheid Steenhuize, p. 13.

⁶ J. Vanhoutte, *Van robins tot très grands nobles: de sociale klim van het geslacht de Richardot in de Zuidelijke Nederlanden (1540-1701)*, Licentiaatsthesis, Leuven 1999, p.133.

van Lembeek en Avelgem of in hun huizen te Brussel. Zij kwamen nog enkel naar Steenhuize om te voldoen aan hun plaatselijke verplichtingen.

Steenhuize had fel geleden onder de krijgsoperaties van de late 17de eeuw. Herhaaldelijk werden Franse troepen met hun paarden op het kasteel ondergebracht. Ook het vee van de dorpingen werd binnen het beluik van het kasteel gebracht. Later werden de twee bruggen, die toegang verleenden tot het kasteel, op de kosten van de dorpingen hersteld, omdat ze in de oorlogsjaren onderdak hadden gevonden op het kasteel en het neerhof “*et sur l’espoir qu’ils leur serat encorre permy, semblable occupation en cas de besoing*”. In 1697 waren muitende soldaten het kasteel binnengedrongen en vernielden de kasteelkapel “*toute entièrement ruiné par le campement des armés de France*”.

Marie-Françoise de Bournonville (weduwe van Claude II de Richardot), Prinses van Steenhuize van 1702 tot 1740, moest grote uitgaven doen om het kasteel te herstellen.

O. de Trazegnies schrijft nog: “*Riant als het kasteel door Sanderus wordt voorgesteld belet dit niet dat dit herenverblijf het in de loop der volgende eeuwen nog zwaar te verduren kreeg. Meerdere keren werd het de prooi der vlammen in het steeds weerkerende oorlogsgeweld, doch steeds weer vonden de eigenaars de moed en de middelen om het naar zijn vroegere status terug te brengen*¹”.

HET KASTEEL ONDER DE FAMILIE DE WOLFF

Op 4 januari 1752 werd het prinsdom aangekocht door Jan Alexander de Wolff, Heer van Ergy². Hij kon geen aanspraak maken op de titel van prins, maar mocht zich enkel “Heer van Steenhuize” noemen. Hij liet het kasteel onmiddellijk opknappen door een tiental Waalse arbeiders die het nogal bont maakten en in oktober 1753 slaags raakten met de dorpingen³.

Alleen binnen het beluik van het kasteel, *l’enclos du chateau*, kweekte men tabak, koolzaad, boontjes, *fêvelottes*, hop en later ook gerst.

Het kasteel werd zeker tot 1767 bewoond en goed onderhouden, de dreef werd met stenen geplaveid, de aanhorigheden werden niet langer verhuurd, het neerhof werd een herberg. Graan en hop werden gekocht om bier te brouwen en fruitbomen werden aangeplant⁴.

In 1767 volgde Alexander Jozef zijn overleden vader op. Hij was kapitein bij de grenadiers van de Graaf van Murray in het keizerlijk leger. De weduwe van Jan Alexander verliet Steenhuize en koos echter voor een verblijf te Mons zodat het kasteel later wellicht niet meer bewoond werd.

Alexander Jozef overleed in 1784. In zijn testament bepaalde hij dat de heerlijkheid Steenhuize moest verkocht worden.

¹ O. de Trazegnies, *De woonstede door de eeuwen heen*, jg. 1988, nr. 79: Het Prinsdom Steenhuyse en zijn kasteel, p. 22.

² Ergy: het gaat hier waarschijnlijk om Herchies in Henegouwen.

³ E. Scholliers, *Het Land van Aalst*, jg. 1988, nr. 1: Prinsen en boeven in de vrijheerlijkheid Steenhuize, p. 13.

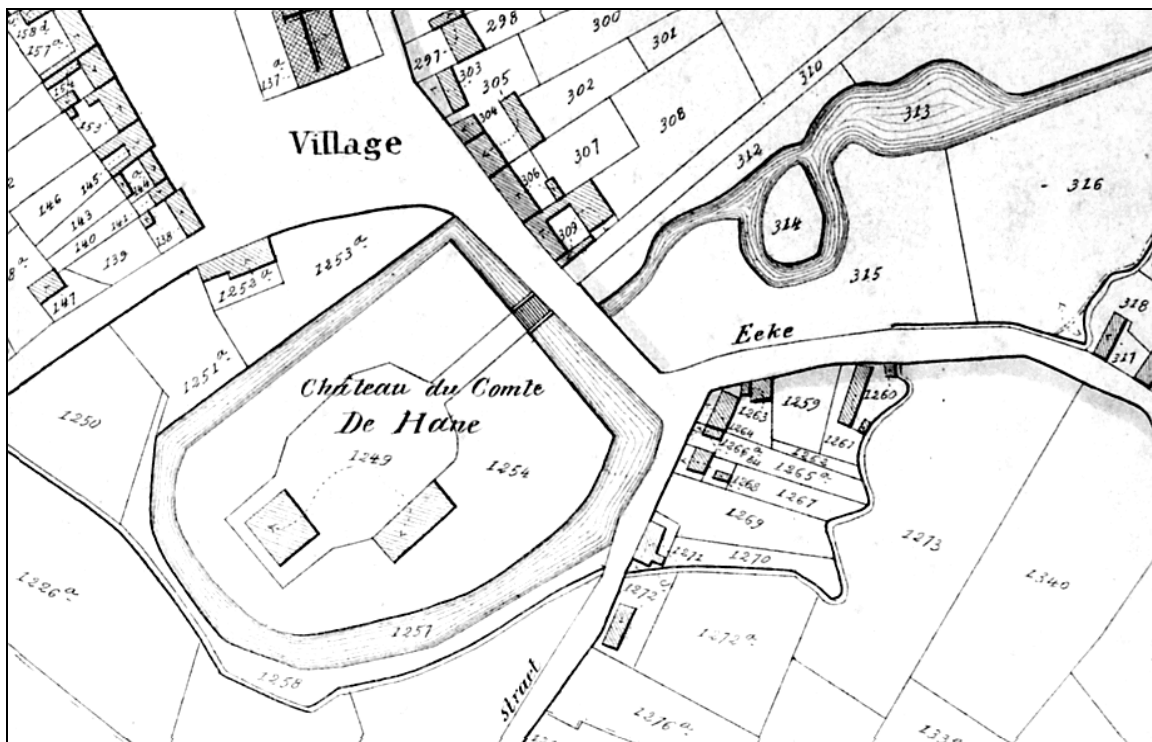
⁴ E. Scholliers, op.cit., p. 15.

HET KASTEEL ONDER DE FAMILIE D'HANE STEENHUYSE

In 1784 werd de heerlijkheid Steenhuize (en zijn kasteel) bij openbare veiling voor de som van 150.311 florijnen toegewezen aan Jean-Baptiste D'Hane (1757-1826), Heer van Elene en Leeuwergem. Deze Heer had voor de heerlijkheid een hoog bedrag neergeteld, wellicht in de hoop de titel van prins te voeren. Het werd hem echter niet gegund, omdat de inkomsten van de heerlijkheid te laag waren.

In november 1792 hadden de Franse troepen het opnieuw op het kasteel gemunt: *“In de Slaapkamer van den heere Graeve werd de deure een weynig geforceert, in het camerken van den entre-sol werd de deure geforceert en den Chambran afgeworpen, in den bierkelder werd de deure geforceert, in den wijnkelder de deure geforceert en het slot afgebroken: al den rooden bourgogne wijn weg gelijk ook den champagnewijn ende ook hondert flacons witten wijn”*.

Bij de intocht van de Franse revolutionaire troepen in Gent in november 1792 was de conservatieve houding van D'Hane Steenhuyse algemeen bekend. De franse bevelhebber, generaal Ferrand, liet J.B. D'Hane Steenhuyse op 26 november 1792 arresteren op beschuldiging van “hoogverraad tegen de natie en de vrijheid”, maar hij werd na 16 dagen terug vrij gelaten¹. Toen in de zomer van 1794 de Franse troepen voor de tweede maal de Zuidelijke Nederlanden binnentrokken, aarzelde J.B. D'Hane geen ogenblik om, net als vele andere adellijke vooraanstaanden, het land te ontvluchten. Met de meerderheid van de vluchtelingen keerde hij in het voorjaar van 1795 uit de Verenigde Republiek terug. Aldus vermeed hij als “émigré” te worden beschouwd en werden zijn persoonlijke bezittingen niet aangeslagen: het leenroerige Steenhuize werd nationaal bezit verklaard, maar de persoonlijke bezittingen van de Graaf bleven gevrijwaard.

Het kasteel van Louis Emmanuel D'Hane Steenhuyse (Plan Cadastrale P.C. Popp, 1860, K.B. Brussel)

¹ L. François, *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent 1989, Jean-Baptiste D'Hane de Steenhuyse, een conservatief edelman tussen ancien regime en hedendaagse tijd, p. 196.

De tweede zoon van J.B. D'Hane, Louis Emmanuel (°Gent, 23 november 1788 - +Steenhuize, 20 juli 1861) volgde zijn illustere vader op. Hij huwde te Gent op 22 mei 1821 met Virginia Colleta de Kerckhove d'Ousselghem (°1801- +1871).

In 1825 verslond een grote brand het bovenste deel van het kasteel. Het vierkant dak en de vier hoektorentjes werden toen op classicistische wijze herbouwd.

Louis Emmanuel D'Hane verbleef gaarne in het mooie en rustige kasteel van Steenhuize, waar hij op 20 juli 1861 overleed¹. Hij werd te Leeuwergem begraven. De weduwe overleed tien jaar later te Steenhuize op 29 maart 1871². Het huwelijk was echter kinderloos gebleven en het domein ging bij verdeling van 14 oogst 1872 op zijn jongste broer Edmond over.

Ook Edmond-Joseph verlengde zijn verblijf op het renaissancekasteel³. Hij bleef ongehuwd en bij testament van 6 maart 1875 legateerde hij het domein aan zijn nicht Virginie, het kind van zijn oudste broer Charles. Vanaf 1873 echter verhuurde hij het goed aan derden⁴.

HET KASTEEL ONDER DE FAMILIE MAELCAMP

Virginie Marie Ghislaine D'Hane Steenhuyse (°Gent, 4 november 1816 - + Gent, 4 januari 1880), trad na het overlijden van Edmond (+ 11 september 1877) in het bezit van haar erfenis, zijnde het kasteel met aanhangen en bijhorende gronden met een oppervlakte van 159 ha. 26 a. 32ca. Zij huwde te Brussel op 19 april 1841 met Alfred Victor Maelcamp de Virelles (°Brussel, 6 september 1812).

Uit het huwelijk sproten twee dochters:

1. Lucie Caroline Maelcamp de Virelles (°Gent, 5 januari 1842 - +Brussel, 11 januari 1915), huwde te Gent op 8 mei 1860 met Amédée Constantin Graaf de Renesse.
2. Berthe (zie verder)

Op 4 augustus 1860 werd aan Alfred Victor Maelcamp de Virelles de titel van baron toegekend. Hij overleed te Gent op 29 april 1881.

HET KASTEEL ONDER DE FAMILIE DE CLERQUE WISSOCQ

Berthe Josephine Maelcamp de Virelles (°Gent, 28 maart 1850 - +Brussel, 17 maart 1932), huwde te Gent op 19 januari 1870 met Léon Marie, burggraaf de Clerque Wissocq (°Gent, 18 juli 1845 - +Gent, 18 april 1875).

Uit het huwelijk werden drie kinderen geboren:

1. Robert Antoine (°Gent, 17 november 1870 - +Oostende, 5 augustus 1910), ongehuwd.
2. Adrien Pierre (°Gent, 28 juni 1873 - +Ukkel, 4 december 1945), huwde te Conneux op 13 mei 1902 met Madeleine Marie- Louise de Villers de Waroux d'Awans de Bouillet et de Bovenistier (°Herzele, 5 juni 1881 - +Virelles, 3 juli 1969).
3. Christine (zie verder).

¹ Het obit-schild van Graaf Louis Emmanuel D'Hane Steenhuyse bevindt zich achteraan rechts in de kerk van O.-L.-V.-Hemelvaart te Steenhuize.

² Het obit-schild van Gravin Virginie de Kerckhove d'Ousselghem bevindt zich achteraan links in de kerk van O.-L.-V.-Hemelvaart te Steenhuize.

³ In 1871 was Edmond D'Hane de peter van de grote klok voor de O.-L.-V.-Hemelvaartkerk te Steenhuize.

⁴ P. Arren, *Van kasteel naar kasteel*, Hoogboom 2001, Deel 9, Steenhuize, p. 246.

HET KASTEEL ONDER DE FAMILIE PYCKE DE PETEGHEM

Christine Lucie de Clerque Wissocq (°Gent, 12 juli 1874 - +Brussel, 17 april 1931), huwde te Brussel op 18 juni 1896 met René Victor Joseph , baron Pycke de Peteghem (°Lissabon, 15 juni 1865 - +Poeke, 14 december 1930).

Uit het huwelijk werden twee kinderen geboren¹:

1. Inès Berthe (°Brussel, 26 september 1897 - +Poeke, 4 november 1955), ongehuwd².
2. Etienne Alfred (°Virelles, 22 september 1898 – + Calais, 7 mei 1918).

Wellicht werden de onderhoudskosten aan het kasteel te groot in verhouding tot het genot dat ervan te halen viel en in 1896 werd het domein verkocht. Een belangrijke oppervlakte gronden te Steenhuize gelegen,werd door de familie behouden.

HET KASTEEL ONDER DE FAMILIE DE FRENNE

In 1896 werd het Prinsenkasteel verkocht aan een rentenier uit Grand-Couronne bij Rouen, Achille Eduard De Frenne, geboren te Roubaix op 22 augustus 1869. Ook diens oom Charles, (Karel, Carolus) die hier in 1900 overleed, nam zijn intrek op het kasteel.

Achille Eduard huwde op 5 april 1913 met Marthe Madeleine Requillart, geboren te Roubaix op 10 april 1881 en gedomicilieerd te Parijs³. Uit het huwelijk sprongen twee kinderen :

1. Marie-Antoinette, geboren te Parijs op 9 november 1914 en overleden te Lessen op 21 juli 1984. Marie-Antoinette bleef ongehuwd.
2. Achille Pierre, geboren te Steenhuize op 1 februari 1920 (zie verder).

Marthe Madeleine Requillart overleed te Steenhuize op 7 juni 1945 en Achille Eduard De Frenne overleed te Steenhuize op 26 september 1948. Beiden werden op het kerkhof van Steenhuize, in het zicht van de gekruisigde Christus, begraven⁴.

Achille Pierre De Frenne huwde te Leuven op 19 april 1950 met Louise Marie Defourny, aldaar geboren op 15 december 1919. Uit het huwelijk werden vijf kinderen geboren⁵:

1. Marie-Françoise Ghislaine, geboren te Steenhuize op 11 augustus 1951.
2. Monique Marie, geboren te Opbrakel op 8 augustus 1952.
3. Pierre Joseph, geboren te Opbrakel op 9 december 1954.
4. Louis Jacques, geboren te Opbrakel op 9 december 1954 en op 26 maart 1955 overleden.
5. Ghislaine Marie, geboren te Opbrakel op 21 januari 1956.

¹ P. Arren, *Van kasteel naar kasteel*, Hoogboom 2001, Deel 9, Steenhuize, p. 248.

² Uitbreiding: Juffrouw Ines Berthe Pycke de Peteghem, burgemeester van Poeke, overleed op haar kasteel aldaar op 4 november 1955. Zij legateerde al haar goederen, bij testament van 5 oktober 1955, aan baron de Crombrughe de Picquendale. Deze laatste verkocht in 1956 al zijn eigendommen te Steenhuize gelegen, die hij van Ines Berthe gekregen had. Tientallen landbouwers kochten de gronden die zij reeds jaren in huur hadden.

³ Archief Achille Pierre De Frenne, Bois-de-Lessines.

⁴ K.A. O.-L.-V.-Hemelvaart, Steenhuize, Liber Defunctorum.

⁵ Archief Achille Pierre De Frenne, Bois-de-Lessines.

Kasteeldreef, 1947 (Prentkaart H. Van Snick)

Louise Marie overleed kortstondig in het kasteel van Steenhuize op 13 oktober 1975.

Achille Pierre besloot in het licht van zijn 60-jarige leeftijd, de hoge kosten aan het kasteel in verhouding tot de inkomsten en rekening houdend met het feit dat zijn kinderen aan het gebouw geen enkele boodschap meer hadden, het ouderlijk goed te verkopen.

HET KASTEEL ONDER DE FAMILIE VAN WAEYENBERGE

Op 9 mei 1978 werd de herenwoning verkocht aan Camille Van Waeyenberge, ondernemer, een geboren en getogen Steenhuizenaar, die Julia- Cornélie Ennaert huwde.

Camille (°Steenhuize, 19 november 1911) begon onmiddellijk na de aankoop met de redding en de restauratie van het kasteelgoed. Deze ingrijpende werken werden geleid door Maurits Van Saene, kunstschilder van internationale faam, die hiervoor in 1991 werd gelauwerd met de begeerde Europa Nostra Award.

Camille kon deze gevoelsgebonden onderneming echter niet afmaken: hij overleed op 22 augustus 1981. Met liefde en overtuiging nam zijn oudste zoon Piet de fakkel over om dit reuzenwerk tot een goed einde te brengen.

Het prinsenkasteel onder de familie De Frenne (Opname 1944, Copyright KIK-IRPA).

achterzijde

Achille Eduard De Frenne (Archief Pierre De Frenne)

Marthe Madeleine Requillart (Archief Pierre De Frenne)

achterzijde

Piet Paul August Van Waeyenberge, geboren te Gent, 27 oktober 1938, huwde te Machelen op 28 augustus 1964 met Lidwina Lisbeth Proesmans (°Mechelen, 3 mei 1941), de dochter van Arnold en Maria Augustina Roggen.

Niettegenstaande de Familie De Frenne het kasteel in zorgwekkende toestand verliet, is de familie Van Waeyenberge er in geslaagd het Prinsenkasteel zijn vroegere luister terug te geven.

Bij besluit van 12 juni 1986 werd als monument beschermd: het kasteel van Steenhuize-Wijnhuize, het dienstgebouw van het kasteel, de schandpaal, het paviljoen of orangerie. Bij genoemd besluit werd ook de dorpskom van Steenhuize eveneens als dorpsgezicht beschermd¹.

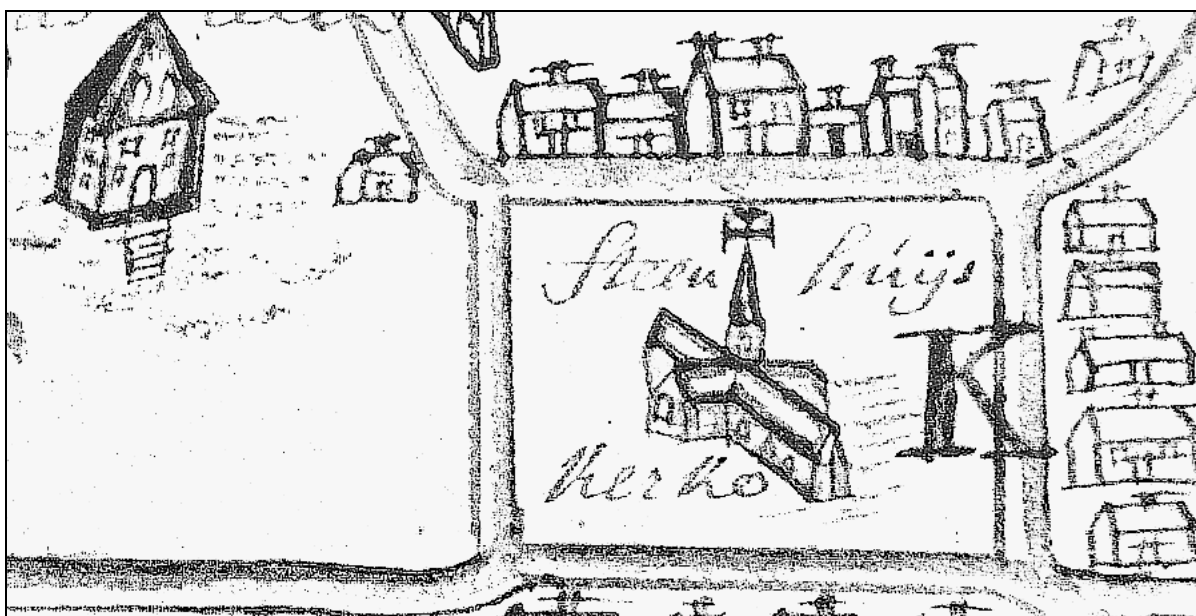
“Het Prinsenkasteel heeft de tijd getrotseerd en heeft nu met zijn aantrekkelijke stenen structuur de geesten die er hun wet oplegden verdreven in de vergetelheid, om uit te bloeien tot gastvrij huis dat openstaat voor de hedendaagse wereld”².

¹ Besluit verschenen in het Belgisch Staatsblad van 18 september 1986.

² O. de Trazegnies, *De woonstede door de eeuwen heen*, jg. 1988, nr. 79: Het Prinsdom Steenhuyse en zijn kasteel, p. 24.

HET KASTEEL EN DE KERK

DE PRIMAIRE PATROON VAN DE KERK

Figuratieve kaart van het kasteel en de kerk van Steenhuize, opgemaakt in 1772 door landmeter J.B. Vander Massen. Bemerkt het kasteel met de herberg "Het Neerhof". Kasteel en kerk staan in elkaars nabijheid.

In het Ancien Régime kwam alle gezag van God en de plaatselijke heer oefende in de vrijheerlijkheid dat goddelijk gezag op aarde uit. In vele van onze Vlaamse dorpen vinden wij het kasteel en de kerk met elkaar verbonden door een dreef, de symbolische uitdrukking van de nauwe band tussen de burgerlijke en de kerkelijke overheid.

In Steenhuize is die verstrengeling a fortiori aanwezig: kerk en kasteel staan naast elkaar. Men kan zich zelfs afvragen in hoever beide elementen niet identiek waren.

Men weet reeds dat een eerste kapel of een eerste kerkje gebouwd werd door een plaatselijke gezaghebber, de patroon¹ van de kerk genoemd. Het eigendomsrecht van de kerk en van het parochie-inkomen werd aan de lekenheer ontzegd, om het voor te behouden aan geestelijke instellingen.

¹ patroon: degene die een kapel of kerk gesticht had.

In 1148 was het “*altare de Steenhusen*” reeds geruime tijd in het bezit van Nicolaas, bisschop van Kamerijk, die het patronaat over de kerk schonk aan de St.-Pietersabdij van Gent.

In 1155 schonk Amelricus, toparcha de Steenhuyse twee bunder land, gelegen aan het klooster, aan de abdij van Ninove. Ook werden enkele gronden in de nabijheid van het Eeckhout aan de abdij overgedragen. In 1165 schonk Amelricus nog 3 dagwand aan de abdij, enz...

HET PATRONAAT

Onverminderd de vorige bepalingen van de clerikale overheid omtrent het patronaatsrecht, bleef de Prins van Steenhuize zekere rechten dienaangaande uitoefenen:

In 1502 benoemde Jan, Heer van Gruuthuse en Steenhuyse, een zekere Jan Van den Cleve tot koster¹. Tenminste tot 1792 bleef dit recht aan de Heer voorbehouden.

Naar wij vernamen, werd reeds vóór 1588 in de kapel van het kasteel een kapelanij² gesticht belast met twee missen per week, die op maandag en vrijdag dienden te worden gelezen.

In 1652 wil Jacobus De Vos, pastoor van Steenhuize, met behulp van Joanna de Richardot, Prinses van Steenhuize, een nieuwe kerk bouwen. Deze plannen werden echter nooit uitgevoerd³. Men weet dat de prinses in 1657 overleed.

In 1711 voerde Joos Van den Herreweghe, timmerman te Steenhuize, in de kerk naar goeddunken werken uit aan het gestoelte van de prinses. De baljuw spande tegen de onbesuisde timmerman een proces in.

In 1741 verleenden de wethouders van Steenhuize de toelating om in de kerk een marmeren vloer te leggen, mits het gestoelte van de prinses daarbij vernieuwd werd. Uiteindelijk werd de uitvoeringsopdracht maar in 1754 gegeven⁴.

In 1750 werd er tussen de baljuw en de pastoor een overeenkomst getroffen betreffende de pastorele competentie. Wij vernemen ook dat er toen een betwisting bestond omtrent de benoeming van een onderpastoor⁵.

De rekeningen van de kerkfabriek en de armentafel⁶ waren onderworpen aan het toezicht van de kasteelheer.

¹ R.A.R., Archief Steenhuize, nr. 45.

² De stukken betreffende de kapelanij lopen vanaf de 15de eeuw tot 1797.

³ L. Beeckmans en M. Cock, *Eene nieuwe parochiekerke*, Steenhuize-Wijnhuize 1989, p. 5.

⁴ R.A.R., Archief Steenhuize, nr. 91.

⁵ R.A.R., Archief Steenhuize, nr. 49.

⁶ Middeleeuwse instelling die de zorg had over de armen, de zieken, de verstotenen van de samenleving. De armentafel was een zuiver geestelijke instelling. Zij stond zeer hoog aangeschreven bij onze voorouders, vooral in tijden van hongersnood, pest en oorlog.

*Het wapenschild D'Hane-De Kerckhove d'Ousselghem op de tombe van het hoofdaltaar
(O.-L.-V. Hemelvaartkerk te Steenhuize-Wijnhuize).*

Bij de plannen van 1791 voor de bouw van een nieuwe kerk werd de heer betrokken¹ en ook in de nieuwe kerk bleef de hand van de kasteelheer voelbaar.

BESLUIT

1. Een eerste kapel of kerkje werd in het domein van de wereldlijke heer van Steenhuize ingeplant: de heer (lekenheer genoemd) was de patroon van de kerk. Het eigendomsrecht van de kerk en van het parochie-inkomen was vanaf 1148 aan deze lekenheer ontzegd, maar niettegenstaande alle kerkelijke besluiten bleef de Prins van Steenhuize zijn patronaatsrecht onverminderd uitoefenen. Al werd hij later voor de bisschop of de pastoor een gênante gast, toch werd hij steeds met de meeste achting omringd.
2. Gedurende heel het Ancien Régime liet de plaatselijke heer zich in met parochiale aangelegenheden te Steenhuize, waar hij zeggenschap over uitoefende².

¹ R.A.R., Archief Steenhuize, nr. 52.

² A. Rose, *Het Land van Aalst*, jg. 42, anno 1990, De landsheerlijke reactie in Vlaanderen: casus Steenhuize, p. 173.

RELIGIEUS

STEENHUIZE-WIJNHUIZE

*Iedere parochiekerk draagt in haar steen een stempel mee
van wat aan religieuze schoonheid roert.
Zij blijft doorheen de tijd het bedehuis van samenkomst
rondom het altaar van de Heer.
(Pastoor M. Temmerman)*

Wanneer de Heilige Livinus hier in de 7de eeuw kwam prediken bestond er zonder twijfel een kleine nederzetting. Waar en wanneer deze nederzetting gesitueerd was, wanneer voor het eerst een kapel of kerkje gebouwd werd, ... dit alles gaat verloren in de mist der tijden.

De verste vermelding van Steenhuize dateert slechts uit 1148. In voormeld jaar bevestigde Nikolaas, bisschop van Kamerrijk, de schenking van de kerk van Steenhuize met zijn afhankelijkheid Vloerzegem aan de Sint-Pietersabdij te Gent: *“Eapropter, fili Sigere in Christo plurimum dilecte abba sancti Petri Gandensis, altare de Stenhusen, cum appenditio suo Florsengem,”*. Het eigendomsrecht van de kerk en van het parochie-inkomen werd aan de lekenheer ontzegd: het werd voorbehouden aan de geestelijke instellingen¹. De bisschop hield verder toezicht over alle parochies van zijn bisdom en hij gaf toestemming tot het schenken van kerken aan abdijen of aan kapittels.

Aan het einde van de 16de eeuw vonden er in het Land van Aalst overal onlusten plaats en de godsdienstoorlogen woedden in alle hevigheid. Te Steenhuize werd de schreikapel ernstig toegetakeld², de prinsenmolen werd vernield of omver getrokken³, waarschijnlijk werd in het kasteel grote schade aangericht en ook het hof te Beveren had onder de krijgsverrichtingen veel geleden. Wat de kerk betreft, tijdens of na de beeldenstorm, kunnen wij ons slechts vragen stellen⁴.

Op het einde van de XVIe eeuw werd de torenspits van de gotische kerk door storm vernield. In zijn val kwamen 2 mensen om het leven en twee huizen werden “verbrijzeld”⁵. In 1612 begon men aan de bouw van een nieuwe toren, 120 voet hoog. Het balkwerk in de huidige toren draagt de inscriptie “CHRISTOFFE GIBON 1687”.

In 1614 werd de kerk verrijkt met een aantal glasramen.

In 1652 vatte Jacobus De Vos het idee op om met de hulp van de prinses, Joanna de Richardot, een nieuwe kerk te bouwen. De prinses overleed echter in 1657 en de plannen kwamen nooit tot uitvoering.

Uit de summier gegevens die ons bereiken vernemen wij nog enkel dat in 1697 de vloer één voet verhoogd werd. In 1725 werden herstellingen aan het gewelf uitgevoerd. In 1742 kreeg het koor een nieuwe vloer en in 1754 kreeg de kerk een marmeren vloer.

¹ Men neemt aan dat Amelricus in 1148 de kerk van Steenhuize afstond aan de bisschop, die ze op zijn beurt verder schonk aan de St.-Pietersabdij van Gent.

² H.J. Herpinck, *Rondom de schreikapel*, Steenhuize 2001, p. 6.

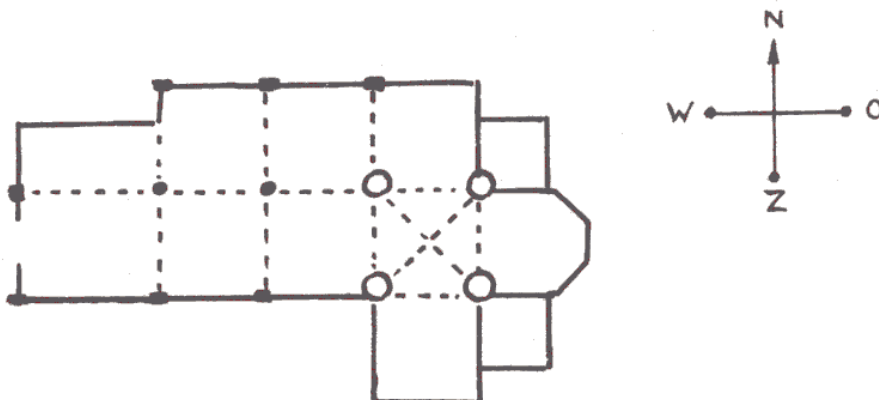
³ Prinsenmolen werd vóór 1595 door muitende benden vernield en slechts in 1625 weer opgebouwd.

⁴ In tegenstelling met de meeste kerken uit het Land van Aalst, melden de dekenale verslagen dat de kerk van Steenhuize tijdens de Beeldenstorm (1579-1582) weinig geleden heeft.

⁵ L. Beeckman en Marcel Cock, *Eene nieuwe parochiekerke*, Steenhuize-Wijnhuize 1989, p. 5.

vermoedelijk grondplan

Schets van de gothische kerk en vermoedelijk grondplan

(M. Temmerman, pastoor, *Korte geschiedenis en beschrijving der parochiekerk van O.-L.-V. Hemelvaart en de H. Catharina te Steenhuize-Wijnhuize*, Steenhuize 1976, p. 5).

DE HUIDIGE KERK

Steenhuize-Wijnhuize: De kerk (Prentkaart G. Eylenbosch en Fr. Dupont, begin 1900).

Op zondag 23 oktober 1791 werd een onderzoek geopend voor de bouw van de hedendaagse kerk, dat slechts een week later voor een bedrag van 20.000 gulden goedgekeurd werd. Pieter Frederick en Frans Van Oudenhove onderhandelden te Brussel over een lening van 10.000 gulden bij de Oostenrijkse Gouverneur¹. Op 10 februari werd aan de Aartsbisschop van Mechelen een bouwaanvraag overhandigd *“om eene nieuwe parochiekerke te doen opbouwen omdat de oude te klijne is en den toren menaceert in te vallen, ter plaetse alwaer actueelijk de oude kerke is staende”*².

Men was klaar met de werken te beginnen *“toen eensklaps uitgeborsten is de fransche revolutie, die dit ontwerp teenemael verijdeld heeft; naer haren vernielenden doortogt was alles weg, geld, steenen, bouwstoffen, ... alles is allenskens verdwenen ...”*³.

Op 16 augustus 1824 verleende Willem I de toelating om met de werken te beginnen, maar de Belgische Omwenteling veroorzaakte een tweede uitstel.

Op 18 juli 1834 bekrachtigde koning Leopold I een besluit waardoor de werken definitief konden beginnen. Steenhuize ontvangt een subsidie van 3.174,60 BEF.

¹ L. Beeckman en Marcel Cock, *Eene nieuwe parochiekerke*, Steenhuize-Wijnhuize 1989, p. 5.

² L. Beeckman en Marcel Cock, *Eene nieuwe parochiekerke*, Steenhuize-Wijnhuize 1989, p. 6.

³ E.H. M. Temmerman, *Korte geschiedenis en beschrijving der parochiekerk van O.-L.-Vrouw Hemelvaart en de Heilige Catharina te Steenhuize-Wijnhuize*, Steenhuize 1976, p. 8.

“Het was op den 12 maerte 1835 dat de laetste godsdienstige plechtigheden in de oude kerk zijn geschied. Van den daer opvolgenden dag heeft men haer beginnen ten gronde toe aftebreken. Den toren alleen is behouden en is gedurende geheel den tijd der herbouwing van de nieuwe kerk op zijn eigen blijven staan, zonder dat het noodig was eenige maetregelen te nemen voor zijne ondersteuning of zelfs zonder de klok te moeten stilhouden, het welk een klaer bewijs is dat den toren in zulken slechten staet niet is gelijk of sommigen zich het ingebeeld hadden.

Ondertusschen gedurende de opbouwing der nieuwe kerk zijn de goddelijke diensten geschied in het kasteel”.

Pastoor E. J. Desirant legde op 21 april 1835 de eerste steen en nog geen 6 maand later was de ruwbouw voltooid. De metselwerken werden uitgevoerd door Jozef Blaton en Zonen *“geholpen door al wat armen en benen had op de parochie”*¹. Mtr. De Vos, molenmaker te Erwetegem, bracht het dak- en houtwerk aan dat door meerdere Steenhuizenaren was voorbereid. Terwijl de vroegere kerk van west naar oost georiënteerd was, is de huidige kerk opgetrokken van zuid naar noord. De vorige kerk met spitsbogen in gotische stijl was door een neoclassicistische tempel vervangen.

In de daaropvolgende jaren werden de kerkmeubelen geplaatst.

Op 10 september 1839 werd de kerk met het bijbehorende kerkhof door de bisschop van Gent, Monseigneur L.J. Delebecque, plechtig ingewijd. De nieuwe kerk kon haar opdracht nu glansrijk vervullen: Huis van God onder de mensen.

BOUWKUNDIGE KENMERKEN

De bouwwijze van de huidige kerk sluit aan bij de neoklassiek uit het einde van de achttiende begin negentiende eeuw. Zij is gericht van zuid naar noord.

De voorgevel is versierd met drie rondbogen, met in elke boog een radvenster. Een Mariabeeld (1956) bekroont het arduinen portaal.

Alleen de vierkante zandstenen toren van de vroegere gothische kerk bleef behouden. Hij is voorzien van gekoppelde spitsvormige galmgaten en het uurwerk bevindt zich middenin. De toren is bekroond door een slanke achtzijdige spits die met schaliën bedekt is.

Het **portaal** bevindt zich onder de grote zuidertoren (of de vroegere oostertoren).

Het **schip** van de kerk ontvouwd een ruime middenbeuk met twee zijbeuken. De middenbeuk draagt een tongewelf terwijl de zijbeuken geplafonneerd werden. De driebeukige kerk werd verdeeld in 7 traveeën. Het kerkschip ontvangt het licht uit 12 brandramen², uit de periode 1889-1910:

Linker zijbeuk

1. O.-L.-V. van de Rozenkrans. Werk van J. Osterrath uit Tilff (Luik). Geschenk uit 1902 van Achille De Frenne.
2. Gestructureerde tekening. Geschonken in 1905 door de kasteelheer Achille De Frenne.
3. H. Franciscus, patroonheilige van pastoor Frans Van Den Bossche (1908).
4. Gestructureerde tekening.
5. H. Augustinus, patroonheilige van pastoor Gustaaf De Nauw (1909-1927).
6. Gestructureerde tekening. Vervaardigd in 1901 door J. Casier uit Gent.

¹ E.H. M. Temmerman, *Korte geschiedenis op .cit., p. 10.*

² E.H. M. Temmerman, *Korte geschiedenis op .cit., p. 22-23.*

Rechter zijbeuk

1. H. Carolus, patroonheilige van Charles De Frenne (oom van Achillus De Frenne). Werk van J. Osterrath uit Tilff (Luik). Geschenk uit 1902 van Achille De Frenne.
2. Gestructureerde tekening. Geschonken in 1905 door de kasteelheer Achille De Frenne.
3. H. Achillus. Geschenk uit 1908 van Achille De Frenne.
4. Gestructureerde tekening.
5. H. Catharina (geen mededeling).
6. Gestructureerde tekening. Vervaardigd in 1901 door J. Casier uit Gent.

Het **koor** ontvangt het licht uit de twee oudste brandramen die de kerk bezit.

1. H. Audomaar, patroonheilige van pastoor Omer De Pessemier. Vervaardigd in 1898 door J. Casier uit Gent. Geschenk van pastoor Omer De Pessemier (links).
2. H. Colleta, patroonheilige van Virginia Colleta De Kerckhove d'Ousselghem, echtgenote van Louis Emmanuel D'Hane de Steenhuyse. Vervaardigd in 1898 door J. Casier uit Gent. Geschenk van pastoor Omer De Pessemier (rechts).

Achter het hoogkoor bevond zich destijds de sacristie. In 1956 liet pastoor R. Van Copenolle een nieuwe sacristie bouwen. De werken werden uitgevoerd door de firma Mestdag uit Zottegem. In de vroegere sacristie werd in 1962 door de firma De Clercq uit Kortrijk een verwarmingsinstallatie geplaatst.

HET KUNSTVOLLE KERKINTERIEUR

Het hoofdaltaar in het **koor**, dat dateert uit 1836, is uit witte marmer vervaardigd en is het werk van J.B. Van De Walle uit Meulestede (Gent). Het draaitabernakel is kunstig bewerkt en stelt in reliëf het Lam Gods voor¹. De tombe onder het altaar, draagt het familiewapen van de schenkers: Graaf D'Hane de Steenhuyse en zijn echtgenote Virginia Colleta de Kerckhove d'Ousselghem. Boven het hoofdaltaar bevindt zich een olieschilderij op doek (200 x 300 cm.), van een onbekende meester, "Golgotha" genaamd. Dit schilderij uit 1836 is eveneens een gift van het kasteel.

Een eikenhouten lambrisering uit 1862 siert de koormuren. Links staat de H. Augustinus afgebeeld, rechts (de epistelzijde) staat de H. Bernardus afgebeeld². De lambrisering is een gift van pastoor Bernardus Van der Haegen.

Het smeedijzeren koorgestoelte uit 1838 werd vervaardigd door Maenhout uit Gent: aan de linkerzijde treft ons een medaillon van O.-L.-V. van Smarten³, aan de rechterzijde vinden wij een medaillon van de H. Catharina.

Drie koorzetels⁴ in zwaar massief houtwerk werden nog in 1866 geschonken door Graaf D'Hane de Steenhuyse. De middenzetel draagt het wapen van de familie.

De kunstig gesmede communiebank is eveneens het werk van Maenhout uit Gent. In 1965 werd zij in losstaande delen in de kerk geplaatst. Ook nog in 1965 werd een losstaand middenaltaar geplaatst.

¹ "Ik ben het Goddelijk Lam, dat op deze wereld is gekomen om U te verlossen uit de slavernij des duivels".

² E.H. M. Temmerman, *Korte geschiedenis op .cit.*, p. 19.

³ H.J. Herpinck, *Rondom de schreikapel*, Steenhuyse 2001, afbeelding op pagina 5.

⁴ Het kunstpatrimonium uit Brussel dateert de koorzetels ca. 1770.

In het **schip** treffen wij in de linker zijbeuk het wit marmeren zijaltaar aan, toegewijd aan O.-L.-Vrouw. Dit altaar werd in 1860 geplaatst en is deels een gift van een onbekende schenker. Boven het altaar hangt een schilderij dat de Hemelvaart van Maria verbeeld. Het is een olieschilderij op doek van Alphonse Van den Eycken, dat hier in 1847 opgehangen werd. In de rechter zijbeuk treffen wij het wit marmeren zijaltaar aan, toegewijd aan de H. Catharina. Dit altaar werd in 1860 geplaatst en is een gift van pastoor Van der Haegen. Boven het altaar bevindt zich een olieschilderij op doek die hier in 1850 opgehangen werd, voorstellende de onthoofding van de H. Catharina, eveneens van Alphonse Van den Eycken.

In de jaren 1935-1936 schilderde Jan De Cooman¹ de beroemde kruisweg voor de kerk van Steenhuize. Voor de personages stonden o.m. leden van de familie De Cooman model. De veertien olieverfschilderijen op doek hebben 100 x 120 cm. als afmetingen. Zij vormen ongetwijfeld het hoogtepunt van het religieuze oeuvre van de kunstschilder.

De eikenhouten biechtstoelen, in elke zijbeuk, werden in 1838 in neoclassicistische stijl vervaardigd door C.L. De Clerc uit Erondegem².

De preekstoel is het werk van beeldhouwer Frans Delcourt uit Erwetegem. Hij werd in 1777 voor de vorige gotische kerk gemaakt. Op de kuip figureert:

- het reliëf van de Goede Herder die een schaap op de schouders draagt³.
- de beeltenis van een Heilige⁴.
- op de rugwand het reliëf "De Openbaring" : God de Vader (eeuwig woord), Jezus (mensgeworden woord) en de H. Kerk (schaapjes: uitdragend woord)⁵.

De trapeuning is met uitgesneden loverwerk versierd. Onder de kuip prijkt het beeld van de H. Catharina van Alexandrië (koningin-personage). Het klankbord draagt een witte duif midden een stralenbundel (H. Geest).

Rechts achteraan in het schip bevindt zich een uit arduin gehouwen doopvont (1697). Het koperen deksel in klokvorm (1712) is met een kruis bekroond⁶.

In 1838 bouwde de firma C. Anneessens-Meunier uit Geraardsbergen het orgel voor de kerk van Steenhuize⁷. Het instrument bezit dertien registers verdeeld over twee klavieren. De prachtig geschulpteerde orgelkast is het werk van N. Van Den Bossche uit St.-Maria-Lierde. Het orgel werd in 1934 en in 1992-93 gerestaureerd⁸. Het werd in 1976 geklasseerd.

Achteraan het schip bevinden zich de obiïtschilden van de weldoeners van de kerk:

Graaf Louis Emmanuel D'Hane de Steenhuyse (rechts achteraan).

Gravin Virginia Colleta de Kerckhove d'Ousselghem (links achteraan).

¹ Jan De Cooman, werd geboren te Zandbergen op 4 augustus 1893. De kunstschilder bleef bekend om zijn landschappen, portretten, interieurs, religieuze werken en etsen. Hij schilderde vier kruiswegen: Zandbergen (1927), Steenhuize (1935-1936), St.-Lievens- Esse (1936) en Eeklo (1939). Hij overleed te Zandbergen op 11 juni 1949.

² IRPA/KIK: Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium. Kerk O.-L.-V. Hemelvaart, Steenhuize.

³ "Ik ben de Goede Herder. Ik ken de mijnen en de mijnen kennen Mij. Ik geef mijn leven voor de schapen"

⁴ Pastoor M. Temmerman neemt aan dat op de kuip van de preekstoel de H. Antonius staat afgebeeld, de patroonheilige van de toenmalige pastoor Antonius Sophie.

⁵ E.H. M. Temmerman, *Korte geschiedenis op .cit., p 21.*

⁶ L. Beeckman en Marcel Cock, *Eene nieuwe parochiekerke*, Steenhuize-Wijnhuize 1989, p. 24.

⁷ *Mture d'Orgues et Harmonium C. Anneessens - Meunier Grammont.*

⁸ De restauratie van 1992-93 werd door orgelbouwer Lombaerts Leopold uit Meerbeke/Ninove uitgevoerd. Op 19 maart 1994 werd het gerestaureerde orgel door Mgr. A. Luysterman, Bisschop van Gent, plechtig ingezegend.

*Obiits Louis Emmanuel D'Hane Steenhuyse en echtgenote Virginia Colleta de Kerckhove d'Ousselghem
(O.-L.-V. Hemelvaartkerk te Steenhuize- Wijnhuize)*

achterkant

De meeste Heiligenbeelden die zich in het schip van de kerk bevinden werden uit gepolychromeerd hout vervaardigd. Enkel de H. Rita, H. Theresia en de H. Antonius aan de linkerzijde, de H. Barbara en de H. Catharina aan de rechterzijde zijn plaasteren beelden.

In de rouwkapel treft ons het houten beeld van O.-L.-Vrouw van Smarten, een gift van pastoor O. De Pessemier uit 1892.

In de doopkapel bevinden zich verder nog twee houten gepolychromeerde beelden, die respectievelijk O.-L.-Vrouw van Smarten en de H. Catharina voorstellen (XVIIIde eeuw).

In de **toren** van de voorgaande kerk hingen reeds drie kokken. In de jaren 1842-1843 werd nog enkel de grote klok vermeld. “*De twee andere waren tijdens de Franse Revolutie uit de toren weggeroofd !*”¹. Op 27 april 1871 barste echter deze klok tijdens het luiden voor de koordienst van Mevrouw Lodewijk Emmanuel d’Hane de Steenhuyse (+ Steenhuize, 29 maart 1871). Maar nog in datzelfde jaar kreeg Steenhuize zijn drie klokken terug².

Op 9 augustus 1943 roofde de Duitse bezetter de twee zwaarste klokken, maar in 1949 had de klokkentoren van Steenhuize zijn vroegere luister terug³:

O.-L.-Vrouw Hemelvaartklok

AAN MARIA ASSUMPTA TOEGEWIJD. GESCHONKEN DOOR DE PAROCHIANEN VAN STEENHUIZE. PETER: M. JULES VAN DEN NOORTGATE. METER: MEVR. ELIZA VAN OUDENHOVE-DE ROECK. PASTOOR: E.H. ARMAND CAMBIER. ONDERPASTOOR: E.H. HENDRIK DE BACKER. KERKRAAD: H.H. J.V.D. NOORTGATE, O. ASCOOP, A. VAN WAEYENBERGHE, R. OOGHE, A. DE RUYVER.

Gewicht: 1213 kg., Diameter: 1,2 m., Toonhoogte: MI. Gietjaar: 1948.

H. Catharinaklok

AAN DE H. CATHARINA TOEGEWIJD. GESCHONKEN DOOR DE PAROCHIANEN VAN STEENHUIZE IN 1948. PETER: M. A. DE RUYVER. METER: MEVR. JULIE CORIJN-OOGHE. PASTOOR: E.H. ARMAND CAMBIER. ONDERPASTOOR: E.H. HENDRIK DE BACKER. KERKRAAD: H.H. J.V.D. NOORTGATE, O. ASCOOP, A. VAN WAEYENBERGHE, R. OOGHE, A. DE RUYVER.

Gewicht: 787,50 kg., Diameter: 1,08 m., Toonhoogte: FA kruis. Gietjaar: 1948.

H. Jozefklok (Kleine klok die in 1943 door de bezetter niet werd meegenomen)

PAULINA ME DAT ECCLESIAE LEGE ANNIVERSARII PERPETUI. PATRINUS: LEOPOLDUS LAUWEREYNSSENS. MATRINA: PAULINA DE BOE. ME FUDIT : LOVANII SEVERINUS VAN AERSCHOT.

Gewicht: 539 kg. Diameter: 0,97 m. Toonhoogte: SOL kruis. Gietjaar: 1871.

De laatste klokkenluiders waren Raymond Van der Linden, Bernard De Leeuw, Willy Gaublonne en Jozef Hysselinckx. Vanaf april 1957 werden de bronzen klokken elektrisch aangedreven en ook het torenuurwerk werd geëlektrificeerd.

Men weet niet wanneer het eerste uurwerk op de toren verscheen.

¹ E.H. M. Temmerman, *Korte geschiedenis op .cit.*, p 44.

² De Steenhuizenaren waren sterk aangedaan door het breken van hun enige overblijvende klok. Een omhaling kende een groot succes: er waren zelfs giften voor een tweede en een derde klok !

³ E.H. M. Temmerman, *Korte geschiedenis op .cit.*, p 46.

NAAMLIJST DER PASTOORS

~ 1166	Boudewijn, prb.
~ 1199	Arnout, prb.
.....	
~ 1440	Pieter Hoolbetre.
.....	
~ 1590	Petrus Vermeulen.
~ 15..	Livinus Zegers.
~ 1612	Egidius Prieels.
1612-1621	Johannes Schollaert.
.....	
1644-1675	Jacobus De Vos
1676-1686	Franciscus Michiels.
1686-1691	Joannes Franciscus Van Cutsem.
1691-1736	Joannes De Neve.
1736-1770	Franciscus Maes.
1771-1788	Antonius Andres Sophie.
1789-1803	Petrus Lecerf.
1803-1809	Henricus Smolders.
1809-1842	Egidius Josephus Desirant.
1842-1849	Carolus Van Aelbrouck.
1849-1855	Prosper August Naessens.
1855-1882	Bernard Van Der Haegen.
1882-1900	Omer De Pessemier
1900-1903	Petrus De Troyer.
1903-1908	Frans Van Den Bossche.
1909-1927	Gustaaf De Nauw.
1928-1933	Jerome De Bo.
1933-1950	Armand Cambier.
1950-1961	Remi Van Coppenolle.
1961-1967	Jozef Van Der Hauwaert.
1967-1971	Albert Wauters.
1971-1979	Maurits Temmerman.
1979-1983	André Detand.
1983-1987	Roger Eeckhout.
1987-	Jo Van Hecke.

HYPOTHESE

Na de christianisatie van onze streken, voornamelijk door de H. Livinus, verscheen hier een kapel die later tot een eerste kerkje uitgroeide: deze tempel was de kerk van en door het volk gebouwd en toegewijd aan O.-L.-Vrouw.

In de XIIde – XIIIde eeuw hadden ingrijpende verbouwingen plaats of werd een totaal nieuwe kerk gebouwd. De populaire Heilige was toen de H. Catharina. Toch was deze laatste niet in staat de vroegere O.-L.-Vrouwtitel te verdringen: het laat-romaans kerkje werd aan O.-L.-Vrouw en de H. Catharina toegewijd.

In de XVde - XVIde eeuw werd het Romaans bouwwerkje door een derde kerk vervangen. Van deze gothische kerk bewaren we nu nog de klokkentoren.

In 1835 werd de vierde kerk gebouwd in een neoklassieke stijl.

VROME STICHTINGEN

DE KAPELANIJEN

Onder de term “kapelanij” verstaat men een bepaalde stichting waaraan een zeker aantal missen verbonden is. Deze missen hadden een welomschreven doel: de zielerust van een afgestorvene, de genezing van een zieke, dank voor een bekomen gunst, ...

De kapelanij van O.-L.-Vrouw

Over het jaar van de stichting tasten wij volledig in het duister. Vast staat dat de kapelanij, door de parochianen zelf opgericht, zeer oud was. Zij werd slechts voor de eerste maal vermeld in de 15de eeuw. Het was een stichting in de parochiekerk zelf, belast met 3 missen in de week.

De “possessor”¹ was de Heer van Silly, de “collator”² de Prins van Steenhuyse.

Op 14 februari 1776 werd Magister Nicolaus Maria de Wolf, geestelijke uit het bisdom Kamerijk, in het bezit gesteld van de kapelanij.

De kapelanij van de H. Catharina

In 1372 stichtte Catharina van der Tale een kapelanij ter ere van de H. Catharina³. Zij begiftigde haar stichting met een jaarlijks inkomen van 6 pond parisis, dat door haar broer Jan in 1380 nog vermeerderd werd met 3 pond parisis.

De collator of begever was de Armen van Steenhuize. Zij ontvingen een jaarlijkse rente van 30 schellingen parisis bezet op de weide “*Boccoute*”.

De kasteelkapelanij

De “Cappellania Castralis” werd gesticht in de kapel van het prinsenkasteel⁴. Zij werd voor de eerste maal vermeld in het tweede kwart van de 16de eeuw⁵. De kapelanij was belast met 2 missen in de week, die in de kapel van het kasteel gelezen werden⁶. Vanaf 1640 ontving de kapelaan hiervoor een vergoeding van 80 gulden.

Op 2 september 1636 gaf het hof van Rome toelating om in het kasteel dagelijks een mis te lezen. De goddelijke dienst werd er verricht door de kapelaan van O.-L.-Vrouw.

De “possessor” was de Heer van Silly, de “collator” de Prins van Steenhuyse.

¹ possessor: bezitter, hem die de stichting toebehoort.

² collator: iemand die een (kerkelijk) ambt heeft te begeven, begever. Wanneer deze laatste geen geestelijke was, werd deze verplicht een bedienaar voor het altaar aan te duiden.

³ Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 35.

⁴ Dom Cyprianus Coppens O.S.B., *Het Land van Aalst*, 1ste jg., p. 139-141, Uit de geschiedenis van Steenhuize.

⁵ M. Van Den Berghe, *Het Land van Aalst*, 35ste jg., p. 169-175, De kasteelkapel te Steenhuize: Gegeerde kapelanie tijdens het Ancien Régime.

⁶ Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 21.

DE BROEDERSCHAPPEN

Een broederschap is een lekenvereniging die een vroom doel nastreeft, v.b. elkaar onderlinge hulp en bijstand verlenen.

Het broederschap van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën

Het broederschap van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën werd opgericht de tweede zondag van september in 1703. Een volle aflaat werd verleend aan de gelovigen die onder de gestelde voorwaarden in de schreikapel hadden gebiecht en gecommuniceerd¹.

Het broederschap van de H. Anna

De lijst met de leden van de broederschap hangt links achteraan in de O.-L.-Vrouw Hemelvaartkerk². De fraaie naamlijst (XVIIIe.) beeldt de H. Anna uit, die de schrift verklaart aan Maria en de symbolen draagt van de drie goddelijke deugden.

BESLUIT

Onze voorouders hielden zielsveel van hun parochie. Zij bouwden kerken die zij met vele en prachtige kunstschaten bedachten. De huidige O.-L.-V. Hemelvaartkerk werd door de dienst “Monumenten en Landschappen” bij besluit van 12 juni 1986 als beschermd erfgoed erkend³.

Langs bos en hei verrezen kapellen aan O.-L.-Vrouw van Zeven Smarten, aan de H. Anna, aan de H. Apollonia toegewijd. Straatkapellen en muurnissen herinneren ons aan de vrome Steenhuizenaar.

Meerdere kapelanijen en broedersschappen versterkten de godsdienstige band van de parochianen, vooral in tijden van oorlog, pest⁴ en hongersnood.

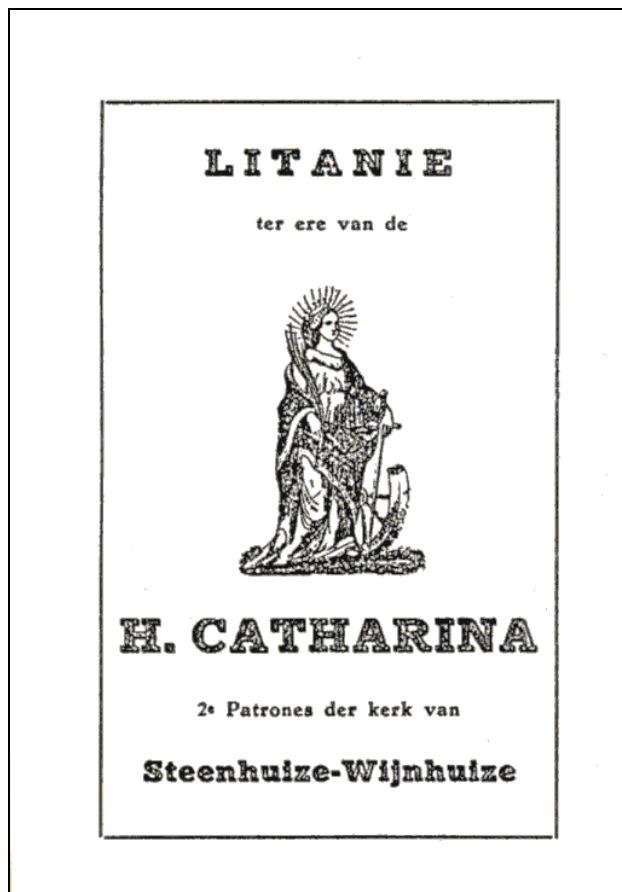
Onze voorouders hielden zich aan de kerkelijke voorschriften en hun religieuze beleving reikte veel verder dan hun elementaire plicht. In Steenhuize leefde een rijke traditie aan liturgie, sacramenteel leven, processies en bedevaarten.

¹ *Register des Broederschaps van Onse Live Vrouwe van VII en Ween Inghestelt binnen de prochiaele kercke van Steenhuyse desen eerbedachten II en Sondag van September 1703.*

² Men weet niet wanneer de broederschap van de H. Anna werd opgericht.

³ Belgisch Staatsblad van 18 september 1986.

⁴ Vanaf 1348 woedde de pest over gans Europa, een besmettelijke ziekte die om de 10 jaar terug de kop opstak. In 1843 woedde een tyfusepidemie te Steenhuize. Pastoor Van Aelbrouck schreef: “slaende zonder onderscheid rijke en arme, en is maar geëindigd in het midden van 1844, na dat zij ten minste sesentwintig personen naar het kerkhof had gesleept en een veel meerder aantal langen tijd te bed had gehouden ...”.

De kerk van Steenhuize was vroeger een druk bedevaartsoord ter ere van de H. Catharina.

Kapel Ten Doorn aan de Hogeweg, gebouwd in het jaar 1772 ter ere van de H. Apollonia. Verdere inscripties : OPGERECHT DOOR P.A.D.C. (Fotografie J. Hysselinckx) .

achterzijde

DE MEIERIJ WIJNHUIZE

Het is de aandachtige lezer zeker niet ontgaan dat er tot hertoe enkel sprake was van Steenhuize als afzonderlijke entiteit: in het Ancien Régime heeft de meierij Wijnhuize nooit tot de vrijheerlijkheid en prinsdom Steenhuize behoord. Het was één van de dorpen van het Land en de Vrije Eigendom van Zottegem. Wijnhuize en Bevegem behoorden volgens Pattin tot “*le banlieu de la petite ville de Sottegem*”.

Reeds in de 13de eeuw had Wijnhuize een afzonderlijke schepenbank: “*li eskievin de Winhusen*” worden in 1286 vermeld in een denombrement van Zottegem.

Aan het einde van de 13de eeuw vinden wij de volledige schepenbank vernoemd: Hugo van Parvic, Ingelbijn van Winhusen, Jan van der Rihagen, Jan de Smet, Wouter Rodestoc, Jan Verclaren, Boudewijn van Gansdale (schepenen); Hendrik de Bliec (meier).

De gronden te Wijnhuize, van mindere kwaliteit, waren als volgt verdeeld:

bebouwde gronden	120 bunder 61 roeden ¹ .
weiden	15 bunder 194 roeden.
bossen	21 bunder 362 roeden.

De voornaamste teelten waren granen, koolzaad en vlas. In 1769 waren de teelten van koolzaad en vlas sterk toegenomen. De landlieden trokken toen met hun vruchten naar Zottegem, Geraardsbergen, Gent en Wetteren².

Er werd toen te Wijnhuize ook veel vlas gesponnen en linnen geweven: 65 spinsters werkten aan 24 getouwen. Het linnen bracht 4 tot 12 stuivers de el op en werd meestal te Geraardsbergen en te Gent aan de man gebracht.

Parochiaal werd Wijnhuize opgedeeld in “Groot Wijnhuize” en “Klein Wijnhuize”. Tijdens het Ancien Régime behoorden de inwoners van “Klein Wijnhuize” tot de kerkelijke parochie Steenhuize: “*Neffens de prochie van Steenhuysen licht een deel van de meyerie van Wijnhuysen, genaemt Kleyn Wijnhuysen. Kleyn Wijnhuysen is altijd bedient geweest door den pastoor van Steenhuysen, die op het Kleyn Wijnhuysen heeft het selfste recht van thienden gelijk op Steenhuysen*”³.

“Groot Wijnhuize” daarentegen behoorde tot de kerkelijke parochie St.-Lievens-Esse.

¹ 1 bunder = 400 roeden = 1,298 ha.

² Fr. De Potter en J. Broeckart, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 4.

³ De kerk en de tafel van de H. Geest van Steenhuize waren eigenaar van 23 kleine percelen, samen met een totale oppervlakte van ruim 17 ha.

De parochianen van Wijnhuize bezaten destijds ook de “*Wynendale cappelle*” die wij reeds in 1596 en later in 1644 vermeld vonden¹.

Op burgerlijk gebied werden Steenhuize en Wijnhuize slechts op het einde van de 18de eeuw samengevoegd. Ten minste vanaf 7 september 1794 ressorteerde Steenhuize onder de administratie van het Land van Aalst.

De naam Steenhuize-Wijnhuize komt in de wetgeving voor de eerste maal voor in 1828 en Steenhuize-Wijnhuize heeft als afzonderlijke gemeente geen twee eeuwen bestaan. Bij de fusie van 1977 werd het een deelgemeente van HERZELE.

¹ Jacques Horenhault, *Caerte ende discriptie figuerative vande gheel den Lande van Aelst*, anno 1596.
Sanderus, *Flandria Illustrata*, Keulen 1644.

UIT HET VROEGERE DORPSLEVEN GEGREPEN

HET HERBERGBEZOEK¹

Gillis de Walsche zat tegen de avond in een herberg te drinken. Waarschijnlijk reeds een pint teveel gedronken, stuurde hij de waardin smadelijke woorden toe en zei dat hij haar zoon zoude *“t'avond op zijn bedde doot stecken”*. Toen Gillis zijn mes ging trekken was Robberecht van Beneden, een der aanwezigen, hem te vlug af en *“sloech met zijn langhen messe so verre dat hij quam van levende lijve terdoodt”*.

De brief van *“remise ende perdoene”* aan Robberecht werd verleend door *“Roelant van Wedergrate, Heere van Voorde, etc... als vulle macht ende commissie hebbende van den edelen ende moghenden Heere Jan van Brugge, Heere van Gruythuyse, prince van Steenhuyse, etc...”* op 7 augustus 1510.

Mits toelating van de heer kon men in Steenhuize een herberg openen. De boeren van Steenhuize genoten vrijdom voor wat betreft de accijnzen op bier, wijn en jenever.

Het stoken van brandewijn was elders in Vlaanderen aan allerlei reglementen onderworpen. Deze golden echter niet voor de Steenhuizenaars die daar duchtig gebruik van maakten. Steenhuize had het recht *“van het brouwen ende stoken sonder eenighe kennisse te moeten doen aen eender der provinciale comptoren”*. Dit voorrecht werd herhaaldelijk door de Vier Leden van Vlaanderen en hun belastingpachters betwist en gaf aanleiding tot menigvuldige processen.

De herbergen die wijn, bier of brandewijn schonken werden plaatselijk belast met 15 stuivers voor elke ton bier, 3 stuivers voor 2 potten wijn of brandewijn die te Steenhuize gesleten waren. De baljuw, vergezeld van twee schepenen had het recht bij de drankslijters te gaan zien of de maat, waarmee zij de drank verkochten, de vereiste grootte bezat.

Op zon- en heiligdagen en tijdens de goddelijke diensten mocht men in de herbergen niet schenken. Overtredingen werden beboet. De herbergen bleven in de zomermaanden open tot 9 uur, in de winter niet langer dan tot 8 uur 's avonds².

¹ Dom Cyprianus Coppens O.S.B., *Het Land van Aalst*, jg. 1, anno 1949, Uit de geschiedenis van Steenhuize, p. 107.

² Fr. De Potter en J. Broeckart, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 25.

HET KEGELSPEL¹

Lieven Vander Haeghen kwam up den derthiensten dach van ougust anno vijffthien hondert en viere omtrent den twee hueren naer den noene up de plaetse van Steenhuyse. Hij suppliant daer commende vandt aldaer staende een keghelspel daer men met ballekens up speelde om lepels, waer hij suppliant oock ginck spelen omme te winnen van dies lepels ende want op t'selve spel twee lepels ende verloos een zestu (?) met spelen.

Ende voorschreven suppliant aldus spelende soo quam daer een persoon ghenampt Luems Buyens, de welcke raapte een balleken daer de voornoempde suppliant mede stont en speelde. De voorschreven suppliant dit siende seyde gaet vuyt mijne speele ende seerdt (plagen, tergen) uwe moedere. Dit hoorende de voornoempde Luems en wilde huyten speele niet wiechen, dese suppliant merckende seyde noch eens seerdt uwe moedere ghij hannen (lomperik) als ghij syt.

Daerop de voorschreven Luems vraeghde totten suppliant wat seghdij hannen. De voornoempde Lieven antwoordende seyde zijde een heere.

Ic ben een schamele dienstbode ende gaet vuyt mijne spele ghij hannen als ghij sijt.... (De twist werd heviger). De voornoempden suppliant qualich beraen wesende vanden viant vander hellen seyde: ziet daer ende ghaf den voornoempden Luems een steecke met en onghevallich mes in zijnen hals so dat de voornoempde Luems vanden voorschrevene steecke ghevaren is van levenden lijfve ter doot.

Lieven vluchtte en hield zich schuil *“op vrije ende ghewijde plaetsen ende ons neerstelyck bij supplicatien ghedaen te kennen geven d'leedtschap van sijnen faicte ende sijne miserye”*. Omdat de *“suppliant andersints es van goeden faeme naeme ende renomee noeynt een ander delict ghecommiteert hebbende”* wordt hem *“gratie, remissie ende pardoen”* verleend op *“den seshiensten dach van decembre anno XVc ende declich”*.

De manslag had waarschijnlijk plaats in 1544 en de remissie in 1547.

DE BEGRAFENIS

Een begrafenis schiep in Steenhuize veelal de gelegenheid tot het houden van uitzinnige eetmalen, waarop de verre familie, buren en vrienden werden uitgenodigd. De begrafenisfeesten verliepen uiteindelijk zo buitensporig, dat de schepenbank zich genoodzaakt zag ernstige richtlijnen dienaangaande uit te vaardigen².

Aan de buren werd het , op straf van boete van 6 gulden, verboden nog aan de begrafenismaaltijd deel te nemen. Enkel nog bloedverwanten tot de 3de graad mochten mee aan tafel zitten en bij overtredingen werd een boete van 1 gulden 10 stuivers opgelegd.

Deze geldboeten waren ten profijte van de baljuw.

¹ Dom Cyprianus Coppens O.S.B., *Het Land van Aalst*, jg. 1, anno 1949, Uit de geschiedenis van Steenhuize, p. 108. Wij nemen het verhaal van het kegelspel letterlijk over.

² Fr. De Potter en J. Broeckart, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 25.

HUISPLAKKINGEN

Lemen huisje aan de Holmanstraat, dat in 1860 toebehoorde aan Pius Van Keymeulen, afgebroken tussen de beide wereldoorlogen. Bemerkt de waterput op de voorgrond (Schilderijtje op hout van Emiel Brichart).

Tot aan het einde van de 19de eeuw waren de meeste woningen van leem gemaakt en met stro bedekt: de ruimte tussen een houten draagconstructie werd met latten opgevuld, met leem bestreken en uiteindelijk met witkalk afgewerkt.

De huisplakking was een ganse karwei die zo mogelijk door de eigenaar zelf werd uitgevoerd. Veelal werd de hulp ingeroepen van burens en jongelingen die daarna voor de gewaardeerde gratis hulp goed “getrakteerd” werden. Vooral de jongelingen en jonge dochters grepen deze gelegenheid aan om te feesten tot diep in de nacht.

Maar ook hier zag de overheid zich verplicht op te treden¹: “Het is op straffe aan jongelingen en jonge dochters verboden openbare vergaderingen te houden, bij dag of nacht, noch ter gelegenheid van ’t vlasslijten, noch voor de huisplakkingen, d.w.z. wanneer iemand, zijn huis willende beplakken met leem, daartoe de hulp zijner geburen inroept en daarna hen placht te trakteren”.

¹ Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost – Vlaanderen*, Gent 1900, 5de Reeks, Arrondissement Aalst, p. 25.

DE JACHT

De Prins van Steenhuize had het alleenrecht te jagen in Steenhuize en zijn enclaves Voorde en Schendelbeke. Te Voorde kon de Heer jagen op de landerijen en weiden Cruysweede genoemd, de Singelen bos en het Kapelleveld. Te Schendelbeke kon de Heer jagen op het Peersveld, met een oppervlakte van 7 bunders, bestaande uit landerijen en weiden.

In de tweede helft van de 18de eeuw betwistten “*die van Voorde en Schendelbeke*” het jachtrecht van de Heer van Steenhuize op hun enclaves. De Heer liet zijn gelijk bevestigen door de getuigenis van oude jagers, in overeenstemming met het oude gewoonterecht.

Jan Baptist Vanden Berghe verklaarde op 26 september 1763 dat hij al “*zeventhien jaer officier ende jaegher geweest was van Mevrouw de prinsesse van Steenhuysen*” en dat zijn vader die bediening voor hem al 43 of 44 jaar uitoefende en dat zij die gebieden “*altijd bejaeght hebben sonder teghenseg van iemant*”.

Op 30 juni 1785 liet J.B. Vanden Berghe zijn verklaring vergezellen van de getuigenissen van nog twee jagers van de Heer van Steenhuize, Pieter Branquart en Albert Branquart. Twee “*presenten*” voegden ook nog hun handtekening toe, J. Van Bossche en Judocus De Beer. En of deze getuigenissen nog niet overtuigend genoeg waren !

Op 21 augustus 1786 werd te Steenhuize de jacht geopend door Pollain de Xhenemont, Emmanuel Pierre Graaf D'Hane de Leeuwergem en zijn griffier Charles Melbroeck. Zij jaagden allen in het voornamen gezelschap van “*Messire Jean Baptist D'Hane, Seigneur de la terre franchise et Principauté de Steenhuyse*”. Er werd gejaagd op de enclaves van Voorde en Schendelbeke.

In 1788 jaagde de Graaf D' Hane Steenhuyse ook te Ophasselt en Sint-Maria Lierde.

De genodigden op de jacht van 26 augustus 1791 waren Charles markies van Rodes, Mher Emmanuel markies Rodriguez d'Evora y Vega, Jean François van Caneghem baljuw van Oosterzele.

Zoals gezegd bezat de Heer van Steenhuize het alleenrecht om te jagen: in 1667 spande het leenhof een gerechtelijk vooronderzoek in tegen Frans De Smet, verdacht van stroperij¹.

HET WEIDEN DER DIEREN

Eeuwenlang werd het straatbeeld getekend door rondtrekkende schaaapboeren en ganzenhouders. Ook hieraan werd door “*de wet*” een halt toegeroepen. Het werd de ganzenhouders verboden hun dieren te laten weiden op gronden waarvan zij geen eigenaar waren, noch op de publieke weg. Bij overtreding werd een boete vastgesteld van 6 stuivers per gans, die daarbij verbeurd werd verklaard.

Aan de herders, die met hun schapen door de gemeente trokken, werd een boete van 2 stuivers en 2 oorden opgelegd voor ieder schaaap die op andermans eigendom werd aangetroffen.

¹ Herman Van Isterdael, *Het archief van de Heer, het leenhof en de schepenbank van Steenhuize*, Brussel 2001, nr. 188.

DE PRIVILEGES VAN DE HEER

Naast de rechten van de heer zoals vrijgeleide geven aan ballingen, het ijken van maten en gewichten, het heffen van de dode hand¹, het niet in aanmerking nemen van het poorterschap in Steenhuize, enz... kon de Prins van Steenhuize nog aanspraak maken op enkele niet nader beschreven voordelen, aan de functie van plaatselijke heer eigen. Enkele voorbeelden zullen dit verduidelijken.

DE “VONT”

In 1764 vond gerechtsdienaar Jozef Branquart een belangrijke geldsom, waarbij na onderzoek geen eigenaar kwam opdagen. Jean Baptiste Schauther, baljuw van Steenhuize, handelend “ter versoecke van Jonker De Wolff, bracht de eerlijke vinder ter kennis dat *“bij gebrek van reclame van eenighen proprietaris de vont was toecommende ende competerende aenden voorn. heere van de prochie”*.

HET TONEELSPEL

In 1770 hadden enkele inwoners, *“touts manents dudit village et principauté de Steenhuyse”* het initiatief opgevat op 24 mei en de volgende dagen het toneelspel op te voeren *“La délivrance de la ville de Vienne”*.

De rolbezetting was als volgt:

Pierre van den Berghe	presentant de l’Empereur
Martin van den Berghe	Impératrice
Livin Soons	Roy de Pologne
Jean de Pril	Duc de Lorraine
Livin Vallé	Grand visir
Jean Baptiste de Liedekercke	Visir

De Heer won het advies in van de pastoor, waarna hij toelating verleende het toneel op te voeren.

KERMIS TE STEENHUIZE

Een heel apart recht dat nergens in de literatuur over herenrechten zijns gelijken vindt, was de aanspraak van de heer op de tongen van de dieren die tijdens de kermis van Steenhuize geslacht werden: *“dat de tongen der beesten die binnen Steenhuyse bints de Kermisse geslagen worden competeren aen den Heere”*.

Het ging hier zonder twijfel over een loffelijke gewoonte die naderhand tot een voorrecht van de heer was uitgegroeid.

De prins belastte twee officieren met het ophalen van de tongen bij de beenhouwers².

¹ De heer had recht op het beste stuk van de nalatenschap van al die in de heerlijkheid overleed.

² A. Rose, *Het Land van Aalst*, jg. 1990, De landsheerlijke reactie in Vlaanderen: casus Steenhuize, p. 161.

BIJLAGE 1: RECHTEN ENDE PRIVILIGEN DER PRINCHELICHEDE VAN STEENHUUSE

Dit naervolghende zynde Rechten ende priviligen der Princhelichede van Steenhuuse ende copie van den overghevene anden heere van Tragenys elc pointc bysundere ghelic hier naer verclaert es¹.

Eerst zo houdt myn heere de prinche van Steenhuuse theerscap² ende princhelichede van Steenhuuse in eenen leene van mynen heere van Tragenys³ van zynen hove ende huuse van Upsilleke ghehouden in eenen leene met zynre toebehoerten. Te wetene dat daer toebehoort hooghe middele ende nedere justicie, een bailliu⁴, een lieutenant, een prater⁵ ende also vele sergente als den heere ghelieft, zeven scepenen de welcke vermoeghen de boete van III lb. parisis ende daer ondere ende den ban van eenen jare up de oore⁶, ende voort dobbelerende⁷ up de ghone die meer dan eens ghebannen gheweest zyn.

Te desen leene ende princhelicheden behooren XLVII leene ende manscepe die vermoghen de boete van LX scellingen blanc, confiscatien, stragiers goet⁸, bastaerde goet ende voirt diversche cueren⁹.

Item straet scouwen¹⁰, beleedt van stopsele ende van waterleeden¹¹.

Ende als eenich leen verwandelt¹² by coope daer af heeft de prinche van Steenhuusen voor zynen wandelcoop den vyfsten penninc ende 40 scellingen blanc voor relief¹³ ende XX

¹ Cartularium van het archief van de abdij te Affligem, akte nr. 40.

J. Van Twembeke, *Lijst van de heerlijkheden van het Land van Aalst*, Gent, s.d.

H. Van Isterdael, *Het archief van de Heer (1348-1811), het leenhof (1366-1794) en de schepenbank (1616-1793) van Steenhuize*, Brussel 2001, p. 15 – 17.

² heerscap: heerschappije, gezag over ...

³ mijnen heere van Tragenys zynen hove: het leenhof van Henegouwen, gehouden door de heer van Trazegnies

⁴ balliu: vertegenwoordiger van de heer.

⁵ prater: corenhoeder: oogsthoeder, messier.

⁶ oore: hoir: erfgenaam. Boeten opgelopen in de periode van één jaar gingen op de erfgenamen over.

⁷ dobbelen: dubbel, tweemaal.

⁸ stragiersgoederen: bezittingen die verbeurd verklaard werden.

⁹ cueren: bekeuringen, boeten.

¹⁰ scouwen: inspecteren.

¹¹ waterleeden: waterleide: afwatering.

¹² verwandelen: verwisselen, veranderen van eigenaar.

¹³ relief: verhef van een goed voor het leenhof.

scellingens parisis voor camerlinc¹ recht. Ende alst verwandelt by verstarften LX scellingens blanc voor relief ende XX scellingens voor camerlinc recht.

Item van alden erve² datmen vercoopt binnen den voorseide princeligheden daer af heeft de heere den X den penninck voor den coop. Item daer zyn onttrent XI bundere erven in diversen plecken die gheven sterfcoop³ den X den penninck ende boven dien al tFolkens velt. Uutghedaen⁴ sHelichs gheests erve van Steenhuusen ende dashout gheheel uutghedaen scoosters erve van beaupret ontrent viere dachwant groot.

Voort zo heeft de heere van allen persoonen die binnen Steenhuuse overlyden of wanere zy commen ende binnen de voorseide princelichede starven dbeste hooft⁵.

Ende te Steenhuusen en heeft nyemandt kennisse⁶ noch verbot dan de prinche van Steenhuusen ende zyn vry van zettinghen⁷ ende en hebben ne gheenen transpoort⁸ noch en dienen in orloghen ende en contribueren nieuwers.

Item de prinche van Steenhuusen vermach dlyf te nemene ende te ghevene⁹ ende zo wat faiten die ghefallen binnen Steenhuusen het zy van dootslaghe of van anderen criminellen zaken vermach daer af te ghevene remis ende met dien remisse¹⁰ zal de facteur¹¹ quyte gaen al tlandt duere. Exemple: het waere twee persoonen gheheeten gillis van Reeckbosch ende pietere de Boe ghevanghen van eenen faite ende gheleyt ter examen ende alle beede tfait ende pietere de Boe was ghebrocht ter justicien van levenden live ter doot ende myn heeren de prinche van Steenhuusen gaf gillis van Reeckbosch zyn lyf ende een remis vanden mesuze¹², ende noch upden dach van heden levenden man ende gaet daer mede al myns gheduchs heeren lande deure.

Item zo heeft de princelichede van Steenhuusen vryhede zo van ballinghe¹³ die daer commen anden bailliu ende ande mannen en tocht zyn title de bailliu uuter name vanden prinche voorseit hem gheleede¹⁴ ghevende es daer vry al ware hy ghebannen uut myns gheduchs heeren landen. Exemple: anden bastaert blanstrun ende an laukene van bakeghem.

Item als men eenighe quaetdoenders heeft ghevanghen zo leyt mense ter examen¹⁵ ende als zy tfait ghekendt hebben ende de mannen de kennisse hebben, dan zeecht de heere: ziet ghy heeren die mannen¹⁶ zyt, ghy hebt ghehoort de kennesse¹⁷ die dese persoon gheleden heeft

¹ camerlinc recht: het schrijven van de overeenkomst.

² erve: onroerend goed, vaste goederen.

³ sterfcoop: dootcoop: geldsom te betalen als een leen bij de dood van een leenman in andere handen overgaat.

⁴ uutghedaen: uitgezonderd, niet onderworpen aan de sterfcoop.

⁵ het beste hooft: de dode hand, doodschuld.

⁶ kennisse: inzage bij rechtszaken.

⁷ zettinghen: belastingen.

⁸ transpoort: transport: kadaster.

⁹ dlyf te nemene ende te gevene: beslissen over dood en leven.

¹⁰ remisse: vrijstelling, kwijtschelding.

¹¹ facteur: dader, iemand die een misdaad bedreef.

¹² mesuze: misdaad, overtreding.

¹³ ballinghe: ballingen

¹⁴ gheleede: geleide geven

¹⁵ examen: rechterlijke ondervraging, verhoor.

¹⁶ mannen: leden van de schepensbank.

¹⁷ kennesse: kennis: recht van kennisneming van - en oordeel over een rechtszaak.

buten¹ bande van ysere versouckene te bringhene ter justicien naer zyne ghewercken, dan zo zegghen de mannen naer de kennesse die hy ghedaen heeft zo wysen wyne sheeren wille², dan zo machne de heere bringhen ter justicie of composeren³ van dien mesuze ende remis gheven ende met dien remisse zal hy quyte gaen alle myns gheduchts heeren lande deure ende waer tfait ghefallen es. Waert hy te Steenhuusen ghevanghen de prinche van Steenhuusen vermach den facteur remis te ghevene vanden faite ende met dien remisse quite gaende alle myns gheduchs heeren lande.

Item zo wat personen die te Steenhuusen verzoenen daer moet de bailliu ende zes mannen of meer over zyn ende daer de oudste naeste montzoendere⁴ ende montzoendre hevet tsoendinc alleene zonder vriendre of maghe yet daer af te deelne ende alle de zoendinghe die daer ghedaen worden moeten eeuwelick onderhouden zyn goed vast ende van weerden ende als den voetval ghedaen es ende den halm ghegeven es dan zo daet de bailliu den montzoendere te kercken weert keeren ende zyn hand up te heffen ten helegghen⁵, zekeren ende zweeren dat zoendinc⁶ eeuwelic te onderhoudene over hem zelven, zyne vrienden ende maghen, over bejaerde ende onbejaerde, over gheboorne ende ongheboorne ende dan zwert de mesdadedeghe insgelicx ende van allen zoendinghen diemen doet stelt men de copien van vonnissen inden zoendinc bouck, daer vindmese teeuwelicken daghen.

Item de mannen van Steenhuusen vermoghen LX scellingen blanc. Item scepenen vermoghen III lb. parisis ende dats de hoochste boete.

So wie anderen queest met onverloefde⁷ wapene dats de boete van III lb. parisis. Item zo wie een mes trect in felheden up eenen anderen dat es de boete van XX scellingen parisis.

Item so wat personen die binnen Steenhuusen up een mans huus staeke oft sloghe in felheden die staer verbuert lyf ende goet ende sheeren wille.

Item lauwerins Manghemins ghevanghen van souverains dienaers⁸ van vrouwen crachte⁹ ende brochtene duer de princhelichede van Steenhuusen, hij versochte daer recht ende wet ende daer te blivene ende hy bleef daer ende de officiers ende de souverain zochten raedt an hertoghe Philips ende an zynen Raedt ende deden legghen de princhelichede van Steenhuusen te myns gheduchs heere tafele ende de prinche van Steenhuusen vervolghdet ende de souverain onderbleef¹⁰ ende lauwerins bleef inden handen van bailliu van Steenhuusen.

Item zo wie en wat personen die te Steenhuusen compt ende versocht recht ende wet, hy moet daer bliven. Wiens vooren ghevanghen heeft eyst van crime oft van civile die prinche van Steenhuusen vermachne te bringhene ter justicien oft te composerene vanden mesuse ende remisse te ghevene van dien mesuse zonder eenighen heere daer over te roupene ende met dien remise vry gaen alle myns gheduchs heeren lande deure. Exemple: van eenen

¹ buten: buiten, hier het dragen van de ijzeren halsband buiten beschouwing gelaten.

² s'heeren wille: de schepenbank laat de beslissing aan de heer over.

³ composeren: een geldsom opleggen.

⁴ montzoendere: verzoener, hij die bevoegd is om te onderhandelen over de voorwaarden en de penningen der verzoening.

⁵ helegghen: heiligen

⁶ zoendinc: de verzoening, wat in de akte van verzoening bepaald werd.

⁷ onverloefd: onverloofde wapenen: niet verboden, geoorloofde wapens.

⁸ souverains dienaers: hogere officieren.

⁹ vrouwen crachte: verkrachting.

¹⁰ onderblijven: de sovereign had geen rechtsmacht te Steenhuize.

lauwerins manghemins ghevanghen van souverains dienaers van vrouwe crachte ende zy brochten te Steenhuusen over de plaetse hy versochte daer recht ende wet ende hy bleef daer ende de souverain dingder omme voor mijns heeren hooghen raedt teghen den prinche van Steenhuusen daer hy onderbleef ende lauwerins bleef te Steenhuusen.

Item de souverain of hoochbailliu hebben haren deurlyt¹ met haren ghevanghenen over den herwech te Steenhuusen.

Item zo hebben die van Steenhuusen vryheyt² van trapieren van wullen lakenen te makenen, van spinnene, van wevene ende van volne, twee zeghelen, den cleynen ende den grooten ende de prinche van Steenhuusen heeft van elcken lakene VIII deniers parisis ende de zeghelers III deniers parisis ende daer en mach niemant weven noch vullen hy en ware vry in dambacht.

Onderstondt de collatie is als dus wel ende wettelyk gedaen jegens eene seer oude copie bevonden in het secreet van de voornoemde princelykheyde van Steenhuyse ende accordeert by my als geswoorene klerk desen 20 augusti 1556.
Ondertekent J. de Mey.

Item naer collatie accordeert met de voornoemde originale copie by my als greffier van Ophasselt ende Ten Vryen desen 3 maarte 1600 en was onderteekent Rouck. Dit byvoegsels hebbe ick getrokken uyt eene simple copie berustende ter prochie van Steenhuyse.

¹ deurleyt: door leiden, vrije doorgang.

² vryheit: vrij, onbeperkt.

BIJLAGE 2

HET NOTARIAAT STEENHUIZE

Van bij de 18de - tot het midden van de 20ste eeuw was er in Steenhuize een notaris. Het notariaat werd het eerst uitgeoefend door Maria Francisca de Bournonville.

MARIE FRANCOISE DE BOURNONVILLE (1705-1740)

Op 17 november 1705 verkreeg Maria Francisca De Bournonville, prinses van Steenhuize, het patent van notaris over haar heerlijk domein¹. Het nieuwe ambt, dat hier zoals elders werd opgericht, kreeg de titel van “*Koninklijken en erfelijken notaris*”. De benoeming was afhankelijk van het betalen van een financiële bijdrage, tot ondersteuning van de oorlog die de Oostenrijkers voerden.

Daar de prinses niet zinnens was een notariskantoor te openen, werd haar toelating verleend een plaatsvervanger aan te stellen. Indien deze plaatsvervanger ziek of afwezig was, kon nog een andere plaatsvervanger aangesteld worden, bekwaam en beëdigd om het ambt uit te oefenen.

De ingezetenen van Steenhuize waren verplicht hun akten te laten opstellen bij de dorpsnotaris (of zijn vervanger) op straf van ongeldigheid en het betalen van een boete van 25 gulden.

De prinses (+1740) en haar vervanger werden verplicht op de deur het wapen van de koning te plaatsen met de vermelding “*Notaire royal et héréditaire*”.

.....

BERNARD VAN DEN BOSSCHE (..... – 1796)

Op 18 augustus 1796 werd het startschot gegeven tot de benoeming van de nieuwe notarissen door de Franse overheid. Allen dienden de eed van haat tegen het koningsdom te zweren, maar blijkbaar ging de notaris van Steenhuize daar niet mee akkoord. Hij werd uit zijn ambt ontzet.

PAUL VAN DEN HERWEGHE (1818)

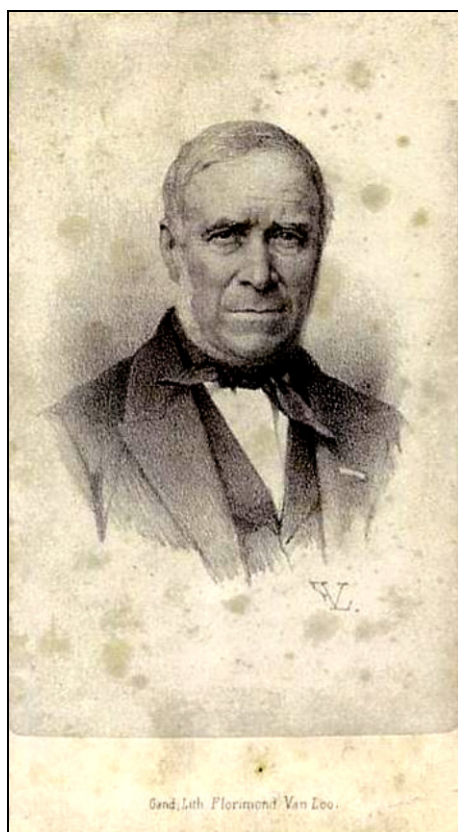
¹ Het patent aan Maria Francisca De Bournonville op 17 november 1705 verleend, was gebaseerd op een decreet van 20 juni 1704 waarbij het notariaat werd heringericht.

PETRUS FREDERICUS ROSENS (1819-1825)

Notaris te Steenhuize en te Nederbrakel. Het notariaat Steenhuize werd door dhr. Roosens enkel tot in 1823 waargenomen.

PIETER KINA (1823-1824)

LODEWIJK DE DEYN (1824-1870)

*Mtr. Lodewijk De Deyn (° Ninove, 20 januari 1797 -
+ Steenhuize-Wijnhuize, 4 februari 1875).
Echtgenote: Felicie Chaboceau.*

Lodewijk De Deyn, geboren te Ninove op 20 januari 1797, vanaf 1824 notaris met standplaats Steenhuize, meerdere malen verkozen tot secretaris en voorzitter van de Kamer der Notarissen in het arrondissement Audenaarde.

Schepen van 1827 tot 1836, burgemeester van Steenhuize van 1836 tot 1873.

Hij overleed te Steenhuize op 4 februari 1875¹.

ARTHUR DE DEYN (1870-1913)

In 1870 volgde Arthur De Deyn zijn illustere vader op. Zijn benoeming eindigde op 1 januari 1913.

¹ Kerkarchief O.-L.-Vrouw Hemelvaart, Steenhuize-Wijnhuize.

PIERRE MAESFRANCX (1913-1952)

Zijn notariaat Steenhuize ving aan op 27 februari 1913 en nam een einde op 6 februari 1952.
Hij overleed in 1953.

JACQUES MARIE VAN DER AUWERMEULEN (1952-1955)

Notaris Van Der Auwermeulen nam op 6 februari 1952 het notariaat Steenhuize over, dat reeds een einde nam op 23 februari 1955.

De redenen die tot de afschaffing van het notariaat leidden waren tweeërlei:

1. Het kanton Nederbrakel beschikte over 4 notarissen, terwijl er slechts 3 voorzien waren.
2. Steenhuize zag zijn aantal inwoners steeds afnemen.

Het notariaat Steenhuize had ruim 250 jaar bestaan.

INHOUD

Inleiding	5
Algemene Gegevens	7
1. De vrijheerlijkheid Steenhuize	12
De verste vermeldingen	13
Het leenhof	13
De schepenbank	19
De plaatselijke heer	21
2. De Heren van Steenhuize	41
De oorspronkelijke Heren	41
Vreemde heren te Steenhuize	48
3. Het prinsenkasteel	58
Het slot van de oorspronkelijke Heren van Steenhuyse	58
Het kasteel van Joanna de Richardot	61
4. Het kasteel en de kerk	72
De primaire patroon van de kerk	72
Het patronaat	73
Besluit	74
5. Religieus Steenhuize-Wijnhuize	75
De huidige kerk	77
Vrome stichtingen	85
Besluit	86
6. De meierij Wijnhuize	89
7. Uit het vroegere dorpsleven gegrepen	91
Het herbergbezoek	91
Het kegelspel	92
De begrafenis	92
Huisplakkingen	93
De jacht	94
Het weiden der dieren	94
De privileges van de heer	95

Bijlagen

1. Rechten ende priviligen der princhelichede van Steenhuuse	96
2. Het notariaat Steenhuize	100

Inhoud	103
---------------------	-----

Namenregister	105
----------------------------	-----

NAMENREGISTER

Achtesone Jan, 15
Alterman Peeter, 14
Amalric, 13
Amandus, Heilige, 12
Anneessens-Meunier, orgelbouwers, 80
Arnout, prb., 84
Arren Paul, 4
Ascoop Omer, 83
Avoux P., 26
Bauters N., 31
Bauwens Pieter, 38
Beatrix (dochter Oste I), 43
Beeckmans Luk, 6
Bekeman Jan, 32
Bijl Adriaan, 38
Blanstrun N., 97
Blaton Jozef, 78
Boelen Zegher, 44
Bogaert Peeter, 27
Bonins, familie, 43
Borluut Alfons, 16
Borluut Gerem, 15, 16
Borluut Jozijne, 15
Borluyt Bauduyn, 19
Borluyt Gerome, 19
Borluyt Lieven, 19
Borreman Maria Theresia, 36
Borremans Dirk, 4
Bossier Frans, 16
Boudewijn, 13
Boudewijn, prb., 84
Braem Joost, 15
Braem Philip, 15
Branquart Albert, 94
Branquart Jozef, 95
Branquart N., 14
Branquart Pieter, 94
Broeckaert Jan, 5, 22, 29
Buyens Luems, 92
Caesar Julius, 12
Cambier Armand, E.H., 83, 84
Casier J., 78, 79
Cauwel Joannes, 14
Chaboçeau Felicie, 101
Clementia (anno 1165), 41
Cock Marcel, 6

Coppens Cyprianus, O.S.B., 5
Cordeel Gillis, 28
Corijn Julie, 83
Crombeen Hendrik, 37
Cromphout Adriaan (anno 1610), 26
Cromphout Adriaan (anno 1775), 35
d' Ambrosius Barbara, 52
d' Auxy Maria, 52
D' Hane de Leeuwergem Emmanuel Pierre, Graaf, 57, 94
D' Hane Steenhuyse Charles Joseph, 35, 57, 64
D' Hane Steenhuyse Constantin Joseph, 57
D' Hane Steenhuyse Eugène Emmanuel, 57
D' Hane Steenhuyse Edmond Joseph, 35, 64
D' Hane Steenhuyse familie, 37
d' Hane Steenhuyse Jean Baptist, Graaf, 16, 21, 27, 32, 35, 56, 57, 63, 64, 94
D' Hane Steenhuyse J. B. (junior), 57
D' Hane Steenhuyse Julie Marie, 57
D' Hane Steenhuyse Louis Emmanuel, 35, 57, 64, 79, 80, 81
D' Hane Steenhuyse Virginie Marie, 35, 64
d' Ussel Claire-Eugénie, 55
d' Ussel, de Hertog, 56
Dardenne N. 25
De Backer Hendrik, E.H., 83
De Backer Jan, 38
De Backerghem Lyon, 30
De Beer Judocus, 94
De Blancestrain N., 30
de Blic Hendrik, 89
De Bo Jerome, E.H., 84
De Boe Paulina, 83
De Boe Pierre, 30, 97
de Boumonville Marie-Françoise, 56, 62, 100
de Boumonville, Duc, 25, 56
de Bronckhorst-Batenburg Anne-Marie, 54
De Buul Rénée, 52
De Changey Michiel, 31
De Clerc C.L., 80
De Clercq Jean-Baptiste, 26
De Clercq, firma, 79
de Clerque Wissocq Adrien Pierre, 64
de Clerque Wissocq Christine Lucie, 35, 64, 65
de Clerque Wissocq Léon Marie, 35, 64
de Clerque Wissocq Lucie, 35

de Clerque Wissocq Robert Antoine, 64
 de Clerque Wissocq, familie, 32, 37
 De Clippele Andries, 27
 De Clippele Gillis, 26,32,37
 De Clippele Jean-Baptiste, 27
 De Clippele Pieter Antoon, 35
 De Clippele Pieter Frederik, 27
 De Cock Livin, 28
 De Cooman Jan, 80
 De Cooman Pieter, 15
 de Corte Josse, 35
 De Coster Pieter, 27
 de Crombrugghe-de Picquendaele Patrick, 32
 De Deyn Arthur, 101
 De Deyn Lodewijk, 101
 De Fer N., 9
 de Ferraris, Graaf, 7
 De Frenne Achiel Eduard, 65, 69, 78, 79
 De Frenne Achille Pierre, 4, 6, 65, 66
 De Frenne Charles, 65, 79
 De Frenne, familie, 67
 De Frenne Ghislaine Marie, 65
 De Frenne Louis Jacques, 65
 De Frenne Marie-Antoinette, 65
 De Frenne Marie-Françoise, 65
 De Frenne Monique Marie, 65
 De Frenne Pierre Joseph, 65
 de Genève Albert - Eugène, 54
 De Henau Lieven, 14
 de Kerckhove d'Ousselghem Virginia Colleta, 35,
 57, 64, 79, 80, 81, 83
 de la Baulme, de familie, 61
 de la Chambre Beatrix, 52
 de la Chambre Jan, 52
 de la Vilette Colette Thérèse, 57
 De Leeuw Bernard, 83
 de Liane N., markies, 53
 De Lichtervelde Emmanuel, 16
 de Liedekercke Jean Baptiste, 95
 De Ligne Adriaan, 26
 De Luyck Jan, 31
 De Maeyer L., 22
 de Mastaing Adrien, 19
 De Mera E., 22
 de Merode Florent I, 54
 de Merode Thérèse, 54
 De Mey J., 99
 De Mil Jan, 37
 De Mulder Jean, 28
 De Nauw Gustaaf, E.H., 78, 84
 De Neve Jan, 27
 De Neve Joannes, E.H., 84
 de Pardts Octavius Josephus, 16
 De Pattin, 29, 89
 De Pelsenere Anthon, 28
 De Pessemier Omer, E.H., 79, 83, 84
 De Potter Frans, 5, 22, 29
 De Potter L., 22
 de Pril Jean, 95
 De Pril Joannes, 14
 de Renesse Amédée Constantin, Graaf, 35, 64
 de Richardot Alexander, Prins, 54, 55, 61
 de Richardot Claude I, Prins, 54, 55, 61
 de Richardot Claude II, Prins, 55, 56, 61, 62
 de Richardot François, 54
 de Richardot Jacques, 54
 de Richardot Jean, 54
 de Richardot Joanna, Prinses, 22, 23, 29, 53, 54
 58, 61, 73, 75
 de Richardot, de familie, 56, 61
 De Roeck Elisa, 36, 83
 De Ruyver Albert, 32, 83
 de Schamfeleire Charles, 14
 De Schepper Omer, 4, 32
 De Seile Antoon, 26
 De Seille Ignace, 26
 De Seille Ignatius Frans, 14
 De Seille Joannes Franciscus, 14
 De Smet Frans, 94
 De Smet Gregorius, 15
 De Smet Jan (anno 1726) , 26, 27
 de Smet Jan (13de eeuw), 89
 De Smet Lieven, 27
 de Steenhuyse Amelricus, Toparcha, 13,41, 42, 73
 de Stenhusen Beatrix, 42
 de Stenhusen Gerart I, Heer, 42, 43, 47
 de Stenhusen Gerart (zoon Gerart I) 42
 de Stenhusen Henricus, Heer, 42
 de Stenhusen Oste I, (zie **van Steenhuse**)
 de Stenhusen Soikinus, Heer, 13, 42, 44
 De Stobbeleere N., 31
 de Stoute Filips, Hertog, 48
 de Stoute Karel, Hertog, 48, 51
 de Suven Goswin, 42
 de Trazegnies Gillis II, 13
 de Trazegnies Olivier, 6, 62
 De Troyer Petrus, E.H., 84
 de Valois Charles, 43
 de Vennelaer Pierre, 19
 de Villers de Waroux d' Awans Madeleine, 64
 De Vliege Michel François, 26
 De Vos Gerardus Martinus, 14
 De Vos Jacobus, E.H., 73, 75, 84
 De Vos Jean, 14
 De Vos N., molenmaker, 78
 De Vrieze Lieven, 30
 de Waesberghe Jehan, 19
 de Walsche Gillis, 91
 de Wedergaet Rolland, 19
 De Witte Lodewijk Benedictus, 38

De Wolff Alexander Jozef , Jonker, 95
 de Wolff Alexander Jozef, Heer, 16, 56, 62
 de Wolff Jan Alexander, Heer, 26, 56, 62
 de Wolf Nicolaus Maria, Magister, 85
 de Xhenemont Pollain, 94
 Defourmy Louise Marie, 65, 66
 Delcourt Frans, 80
 Delebecque L.J., Bisschop, 78
 Desirant E.J., E.H., 78, 84
 Detand André, E.H., 84
 D'Hollander Pieter, 38
 Dons de Lovendeghem Christine Joséphine, 57
 Du Mont Frans, 26, 27
 Edward IV, Koning van Engeland, 48
 Eeckhout Roger, E.H., 84
 Eligius, Heilige, 12
 Ennaert Julia-Cornélie, 66
 Ferrand N., Frans generaal, 63
 Filips de Goede, Hertog, 46, 48
 Fleschelle Jehan, 35
 Frederic N., 16
 Frederick Pieter, 77
 Fredricx Pieter, 38
 Gaublonne Willy, 83
 Gerard, 13
 Gerart I, 42
 Gevaert N., 27
 Gibon Christoffe, 75
 Gizela (1165), 41
 Grusset Jean, dict Richardot, 53
 Guillaume, comte, 19
 Harinx Lieven, 26
 Heila (echt. Oste I), 43
 Holman Pieter, 14
 Hoolbetre Pieter, E.H., 84
 Hoolman Gillis, 32
 Hoolman Pieter, 26, 32
 Hysselinckx Jozef, 83
 Hysselinckx Julien, 87
 Jan, Hertog van Bourgondië, 45
 Jan, Hertog van Brabant, 44
 Jouare Jehan, 31
 Kina Pieter, 101
 Labis Gaston, 36
 Lancbeen Hendrik, 37
 Lauwereynssens Leopoldus, 83
 Le Cocq Jacob Frans, 26, 27
 Lecerf Petrus, E.H., 84
 Leopold I, Koning, 77
 Livinus, Heilige, 12, 13, 75, 84
 Lodewijk, Graaf van Vlaanderen, 44
 Machiels Antoon, 35
 Maelcamp de Virelles Alfred Victor, Baron, 35, 64
 Maelcamp de Virelles Berthe Josephine, 35, 64
 Maelcamp de Virelles Lucie Caroline, 35, 64
 Maelcamp de Virelles, de familie, 32, 37
 Maenhout N., 79
 Maes Franciscus, E.H., 84
 Maes Jan Baptist, 38
 Maesfrancx Pierre, 102
 Malderie Francine, 6
 Manghemins Lauwerins, 98, 99
 Maria Theresia, Keizerin, 21
 Melbroeck Charles, 94
 Mestdagh, firma, 79
 Michiels Franciscus, E.H., 84
 Mollaert Pieter, 38
 Moulart August, 38
 Moulart Evarist, 38
 Moulart Jean Baptist, 38
 N. Elisabeth, 46
 Naessens Prosper August, E.H., 84
 Neerincx Gillis, 26
 Neerincx Lieven, 26
 Nels, prentkaarten, 59
 Nicolaas, Bisschop van Kamerijk, 13, 73, 75
 Oeghe Mattijs, 37
 Ooghe Rene, 83
 Osterrath J., 78, 79
 Pauwelaert Jan, 26
 Peleman Jean-Baptiste, 15
 Piens Denys, 15
 Prieels Egidius, E.H., 84
 Proesmans Arnold, 71
 Proesmans Lidwina Lisbeth, 71
 Pycke de Peteghem Etienne Alfred, 65
 Pycke-De Peteghem, 32
 Pycke-de Peteghem Inès Berthe, 65
 Pycke-de Peteghem René , Baron, 65
 Reghewaert Jan, 32
 Requillart Marthe Madeleine, 65, 69
 Ritserveldt J.P., 39
 Rodestoc Wouter, 89
 Rodriguez d' Evora Y Vega Emmanuel, 94
 Rodriguez d' Evora Y Vega Marie Madeleine, 57
 Roggen Maria Augustina, 71
 Roosens Petrus Fredericus, 101
 Rouck N., 99
 Sanderus Antoni, 59, 61, 62
 Schautheer Jean Baptiste, 95
 Schautheer Lieven, 27
 Schollaert Catharina, 21
 Schollaert Johannes, E.H., 84
 Schollaert N., 38
 Schollaert Pieter, 32
 Schoutheer Adriaan, 16
 Schoutheer Lieven, 26
 Schoutteten Geert, 36
 Schoutteten Ilse, 36
 Schoutteten Johan, 4, 36

Schoutteten Jozef, 36
 Ser Sanders Jan, 15
 Seys Jan, 37
 Smolders Henricus, E.H., 84
 Solvains Jean-Baptiste, 25
 Solvains N., 25
 Soons Livin, 95
 Sophie Antonius Andres, E.H., 84
 Sterck Albert, 38
 Sterck Albin, 38
 Sterck-De Henau, 37
 Sterck Urbain, 39
 Stevens Joos, 37
 Stevens Pieter, 16
 Stockman Adriaan, 26, 27
 t Kint Anne Marie, 35
 t Kint Anthon Augustyn, 35
 t Kint Pierre Antoine, 35
 Temmerman M., E.H., 6, 84
 Urbanus, Paus, 42
 Uyttersport Bavo, 26, 27, 35
 Uyttersport Lieven, 35
 Valenteyn Gerard, 16, 25
 Vallé Livin, 95
 Van Aelbrouck Carolus, E.H., 84
 Van Aerschot Severinus, 83
 Van Asbroeck Lieven, 38
 Van Audenhove Pieter, 26, 27
 van Avelgem Heila, 42
 van Bakegem Laukene, 97
 van Baulme Antoine, 53, 54
 van Baulme Catharina, 54
 van Baulme Claude, 53
 van Baulme Louis, 53
 van Beneden Robberecht, 91
 van Borsele Margareta, 51, 52
 Van Bossche J., 94
 van Bourgondië Maria, 51
 Van Brantegem Adriaan, 37
 Van Buevelare Pieter, 15
 Van Campene Adriaan, 26
 van Caneghem Jean François, 94
 Van Cauwenberge Robert, 16
 Van Coppenolle R., E.H., 79, 84
 Van Cutsem Joannes Franciscus, E.H., 84
 van Dampierre Gewijde, Graaf, 43
 Van Danckaertseeke Hendrik, 15
 Van De Velde Gabriel, 22
 Van De Walle Jean Baptiste, 79
 Van Den Berge - De Smet, 16
 Van Den Berge Andre, 16
 Van Den Berge Madeleine, 16
 Van Den Berghe Gillis, 26, 27
 Van den Berghe Jan, 21
 Van Den Berghe Jean-Baptiste, 28

Van Den Berghe Lieven, 14
 Van Den Berghe Marc, Mtr., 4, 5
 van den Berghe Martin, 95
 Van Den Berghe Pierre (anno 1742), 28
 Van Den Berghe Pierre (anno 1770), 95
 Van Den Bossche Bernard, 100
 Van Den Bossche Frans, E.H., 78, 84
 Van Den Bossche Jacobus, 14, 16, 27
 Van Den Bossche Jan, 27
 Van Den Bossche N., 80
 Van Den Bossche Pieter, 27
 Van den Cleye Jan, 73
 Van den Eycken Alphonse, 80
 Van den Herreweghe Joos, 73
 Van Den Herweghe Paul, 100
 Van Den Hole Ludovicus, 38
 Van Den Noortgate Jules, 36, 83
 Van Der Auwermeulen Jacques Marie, 102
 Van Der Biest Alexander, 27
 Van Der Haegen Bernardus, E.H., 79, 80, 84
 Van der Haeghen Pieter, 21
 Van Der Hauwaert Jozef, E.H., 84
 Van der Linden Raymond, 83
 van der Rihagen Jan, 89
 Van Der Steen Martin, 38
 van der Tale Catharina, 85
 van der Tale Jan, 85
 Van Eechout Gerart, 19
 van Gansdale Boudewijn, 89
 Van Gavere Raas, 42
 Van Gheetscure Hoste, 44
 van Grimbergen Gerard, 42
 van Gruuthuse Anne-Charlotte, 52
 van Gruuthuse Catharina, 53
 van Gruuthuse Felix, 48
 van Gruuthuse Jan I, Prins, 46, 47, 48
 van Gruuthuse Jan II, Prins, 51, 52, 73, 91
 van Gruuthuse Jeanne (dochter Jan I), 48
 van Gruuthuse Jeanne (dochter Lodewijk), 51
 van Gruuthuse Lodewijk, Prins, 36, 48, 49, 51, 52
 van Gruuthuse Lodewijk, zoon Jan II, 52
 van Gruuthuse Louise, 48
 van Gruuthuse Margareta (dochter Jan I), 48
 van Gruuthuse Margareta (dochter Lodewijk), 51
 van Gruuthuse Maria, alias Margareta, 52
 van Gruuthuse René, Prins, 52
 Van Hecke Jo, E.H., 4, 84
 Van Herweghe Bartholomeus, 26
 Van Houdenhove Jean-Baptiste, 15
 Van Isterdael Herman, Dr., 5
 Van Keymeulen Anthonette, 28
 Van Keymeulen Pius, 93
 Van Lierde Michel, 14
 Van Maele Lodewijk, Graaf, 29, 48
 Van Meerschaut Isabelle, 38

van Melun Maria, 52	Vander Beke Balthazar, 26
Van Michelbeke Pieter, 37	Vander Haegen Lieven, 92
Van Mullem Lodewijk, 44	Vander Massen J.B., 72
Van Neckerbrouc Geeraard, 26	Vanerpe Charles, 19
van Nevers Lodewijk, Graaf, 20	Vanhoutte Jurgen, 4, 6
van Oostenrijk Maximiliaan, 51	Vansuler Jehan, 19
Van Oudenhove Alfons Maria, 36	Verclaren Jan, 89
Van Oudenhove Alphonse, 35, 36	Verheggen Celina, 32
Van Oudenhove Anna Emma, 36	Verleysen Gillis, 27
Van Oudenhove Anna Maria, 36	Vermeulen Gregorius, 14
Van Oudenhove Frans, 77	Vermeulen Petrus, E.H., 84
Van Oudenhove Gaston Antoine, 36	Wasteel Jan, 37
Van Oudenhove Josephus Ludovicus, 36	Watté Jean-Baptiste, 14
Van Oudenhove Jules Felix, 36	Wauters Albert, E.H., 84
Van Oudenhove Maria Magdalena, 36	Wiels Adriaan, 26
van Parvic Hugo, 89	Willem I, Koning, 77
Van Peteghem Lieven, 14	Willibrordus, Heilige, 12
van Pottelsberghe de la Potterie Chrétie, 57	Zegers Livinus, E.H., 84
Van Reeckbosch Gillis, 30, 97	
van Rodes Charles, Markies, 94	
Van Roye Frans, 15	
Van Saene Maurits, 66	
Van Schuervelde Agens, 44	
Van Snick H., 66	
Van Steenberge N., 16	
van Steenhuuse Agnees, 47	
van Steenhuuse Beatrijs, 47	
van Steenhuuse Bertha, 13	
van Steenhuuse Felix, Heer (Prins ?), 21, 45, 47	
van Steenhuuse Gerard, neef (anno 1366), 32	
van Steenhuuse Gerard, (broer Oste III ?), 45	
van Steenhuuse Gerard, (broer Oste), 47	
van Steenhuuse Gerard II, Heer, 44, 47	
van Steenhuuse Jan, Prins, 21, 45, 46, 47	
van Steenhuuse Maria, Prinses, 46, 47, 48	
van Steenhuuse Mergriette (zuster Oste III), 47	
van Steenhuuse Oostkin (broer Gerard II), 47	
van Steenhuuse Oste I, Heer, 43, 47	
van Steenhuuse Oste II, Heer, 43, 44, 47	
van Steenhuuse Oste III, Heer, 44, 47	
van Steenhuuse Willem (broer Gerard II), 47	
van Steenhuuse Willem, Heer, 43, 47	
Van Tortelboom Gillis, 15	
Van Valmerbeke Catharina, 15	
Van Waeyenberge Camille, 66	
Van Waeyenberge Laura Magdalena, 71	
Van Waeyenberge Piet Paul, 66, 71	
Van Waeyenberge Thomas Jan, 71	
Van Waeyenberge Titia Classina, 71	
Van Waeyenberghe A., 83	
van Wedergrate Roelant, 91	
Van Welle Elisabeth, 44	
Van Westvoorde Laurens, 15	
van Winhusen Ingelbijn, 89	
Vanden Berghe Jan Baptist, 94	